UNTO SEPPÄNEN

JUHLA MEREN RANNALLA

ROMAANI

KOLMAS PAINOS

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

LAINAUSOHJEET

Lainaajia pyydetään kaikkien kirjaston käyttäjien edun nimessä noudattamaan seuraavia ohjeita:

Pidelkää kirjoja hyvin! Älkää siis koskaan kirjoitelko tai piirustelko niihin, älkää taittako niiden lehtiä merkiksi, tai käännelkö niitä kostutetuin sormin! Älkää viekö niitä kääreettä ulos! Älkää myöskään antako niitä lasten käsiin! Kirjan turmeltumisesta on kirjastonhoitajan arvion mukaan suoritettava aina sen täyteen ostoarvoon saakka.

Palauttakaa kirjat määräaikana! Laiminlyönnistä seuraa sakko tai lainausoikeuden menetys määräajaksi.

Jos kodissanne on puhjennut tarttuva tauti, ilmoittakaa siitä kirjastonhoitajalle ennen kirjojen palauttamista.

JUHLA MEREN RANNALLA

Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino
Helsinki 1950

NÄKY SINISESTÄ TORNISTA

Aurinko on kirkkaimmillaan silloin, kun sen patoutunut valovirta syöksyy pilvivuoristojen solista ja levittäytyy hetkeksi maahan. Sittenhän saattaa taivaan pilvisolaan työntyä jonkin mustan vuoren rinta ja maa jäädä kirkkaudesta autioksi. Elämässä on samoin: sen aurinko paistaa kirkkaimmin pilvien rajoilta, ja pilviä, niitä on paljon ja tuhannelta suunnalta tulevia.

Nyt juuri paistoi aurinko yli pilvivuoristojen sinertävien harjanteiden, yli Suomenlahden vesiaarnion, yli kanervamattojen ja vihreiden havukatosten. Ja näytti, niinkuin jättiläisnainen olisi pudottanut juuri sinisen veden liepeelle kultaisen ranneketjunsa, jonka sitten lukemattomat laineet olivat aikojen kuluessa murentaneet rantahietikoksi, ja se heloittikin nyt kuin konsanaan jättiläiskoru.

Ilta-auringon loivasti ampumat säteet sytyttelivät pieniä liekkejä rantametsiköiden tuhansiin akkunalaseihin, ja koko maisema oli kuin iso puisto, jossa oli juuri alkamaisillaan ilotulitus ja

soitto, nauru ja juoksu pitkin hiljaisia lehtiholveja. Ei sentään: huvilathan olivat tyhjiä, ja puistoissa riippuivat oksat vielä paikoin harmaina siimoina. Ainoastaan rantapuissa heloitti jo vihreitä, hentoja kuvioita alkaneen kesän muotoina, ja näiden latvatyrhyillä piirtelikin tuulen käsi päivisin suuntaa kesän tulolle.

Pitkin rantapuistoja punersivat nyt auringon kuvajaiset, ja ne olivat merkkitulia kaikelle sille, mitä jo huomenissa alkoi tapahtua. Noita liekkejä leimahti värikkäisiin seiniin, koristeleikkausten saartamiin akkunoihin, huvimajojen hiljaisiin puistonnurkkauksiin, rantapaviljonkien pitkille lasikuistikoille, kirkkojen kypäröihin ja kultaisiin risteihin sekä huviloiden torneihin, joista toiset olivat arkoja ja toiset ylpeitä. Niiden lasisissa seinissä oli värikkäitä ruutuja: sinisiä, punaisia, keltaisia, ja ne loistivat auringon iltaliekeittäkin. Nämä tornit näyttivät ihmisille kauniin meren ja maan, ja näitä torneja oli paljon.

Tässä auringon iltaliekkejä heloittavassa maisemassa eli hiljainen huomisen odotus. Sen näki puistokujanteista, joiden ruskeat hiekkamatot odottivat askelten painoa, nurmikoista, joista kulojätteet oli haravoitu pois ja joista kesä selvästi murtautui esiin vihreänä heinä-utuna, raskaista akkunaluukuista, joiden korkeat tapulit seisoivat ulkorakennusten seinävierillä, patsaitten päihin nostelluista pallopeileistä, jotka keräsivät kiiltäviin pintoihinsa koko läheisen seudun kuin käm-

menelle, ja niin monen monesta asiasta, jotka kaikki oli päivemmällä tehty useaa huomista ajatellen. Silloin oli harava kilahdellut puistohiekkojen kiviin, sivellin sukinut talven painallukset pois seinien väreistä, mummot kyyristelleet oksakoreinensa ja tanakat kädet nostellet akkunalaseja näkymään luukkujen alta.

Eräältä korkealta rantamäeltä kohosi ylpeä lasitorni ylemmäksi muita, ja se tahtoi kilpailla itse taivaan ja meren kanssa, sillä se oli sinisempi kuin kumpainenkaan näistä.

Tämä torni tahtoi olla myöskin ihmisten kohtalona kuten taivas ja meri. Ja tämä torni kuului Mihail Kosloville ja hänen kauniille vaimollensa Tamaralle.

Mihail Koslov oli suur-urakoitsija, venäläinen liikemies, joka oli huijari ja eli elämänsä pelinä. Hän oli rakennuttanut itsellensä erään urakan yhteydessä uljaan huvilan Kannakselle, meren liepeelle, vaahteraa kasvavalle mäelle. Tämä huvila oli kuin linna, mutta autio ja kumea, vaikka siellä sen ensiaikoina kajahtikin naisen nuori nauru ja myöhemmin lapsien kirkas huolettomuus.

Koslovin huvila oli kolmikerroksinen. Kahta alimmaista vyöttivät laakeat katolliset parvekkeet, joilta aukeni näköala seutuun. Näytti kuin huvilan pyöreähirsinen runko olisi ollut vielä rakennustelineiden ympäröimänä ja vain sen korkea lasitorni saanut vapaana pieksättää tuulien siimoilla sinisiä ryntäitänsä. Parvekkeille tunkeutui

kesäisin mäen vaahteramuurista lehtikouria, jotka houkuttelivat otteeseensa ja mäen tiukkaan vihreyteen, jonne oli puhkottu muutamia suoria hiekkakujia lasten juoksulle.

Huvilapäädyn edessä aukeni lehtipuitten saarrokseen laaja ruohoinen kenttä, jonka keskellä raskas kivimaljakko valutti kukkien painosta riippuvia oksia maahan. Sen aurinkokellojalusta oli jo monet kesät ollut piilossa kukkasputoaman alla. Parvekkeilla oli lepotuoleja ja sinisessä tornissa kolme seinään upotettua istuinta. Niiltä näki kesäpäivän kierron aamusta iltaan taivaan, meren, metsien, huviloiden, maanteiden, kannakselaiskylien ja toisten lasitornien ympäri; niillä istuimilla oli oleiltu paljon.

Tämä huvila oli nähnyt jo monen kesäisen päivän muodot ympärillänsä, ja siinä eli salaperäinen autius, jota kepeäkin askel kumahdutti. Mutta sen sininen lasitorni ei ollut autio: se oli tulvillansa tapahtumaa, sillä siinä oli monena kesänä käyty ihmissydämen pitkällistä kuolinkamppailua.

Nyt, juuri alkaneen kesän kaikkein korkeimpana iltana, tämäkin huvila otti osaa koko seudun yhteiseen odotukseen. Sen ympärillä luikertelevien hiekkateiden pinta paistoi tuoreenruskeana haravan jättämissä aallokkeissa. Aurinkokellojalustaan oli kannettu ansarista runsas oksariippuma, äsken pestyissä akkunalaseissa loistivat laskevan auringon kirpeänpunaiset iltatuijut, ja parvekkeiden reunojen monimuotoiset koristeleik-

kaukset olivat saaneet siveltimen nuorentavan sipaisun.

Kuitenkin oli huvilan hirsinen runko synkkä parvekekattojen pimennoissa, ja tuntui kuin avatut akkunat olisivat jollakin tavoin pidätelleet huoneiden autiutta erillään alkavan kesän äänistä, joita tulvi puutarhan sokkeloista. Mutta sinilasinen torni oli jo kesässä mukana, ja se odotti ihmisiä kuullakseen niiden suista ihasteluja oman vartensa uljuudesta taivaan ja meren kilpailijana. Ja nyt tämä torni oli saava ylpeän tehtävän: sen tuli olla pian kohtalona muutamille ihmisille. Sentähden se ei huolinutkaan vesiaavikon taakse painuvalta auringolta yhtään punaista iltakukkaa siniseen rintamukseensa. Niin, lasitorni oli kesässä mukana, ja se uhmasi jo ensimmäistä kesäiltaa ylpeällä sinisyydellänsä.

Tästä tornista näkyi kauas merelle ja maalle. Kun avasi sen sinisen akkunan, tulvahti tämä yhtäällä entisekseen samanväriseksi: nyt siinä oli merta ja taivasta ja vain kaukaisimmassa ilmankartanossa heikko häämötys Inkerin rannikosta. Toisaalta taas ilmestyi avattuun akkuna-aukkoon petäjikköjen vihreitä havukattoja ja niiden alla huviloiden paistavia seiniä, rehevä jokiuoma, jonka rantaviivat olivat hautautuneet leppien alle, ja sitten oli kaukaisimpana, juuri häämöttävänä näkynä laaja talorykelmä: kannakselainen asemaseutu ja kylä.

Tämä kylä oli kaartunut pienen järven ympä-

rille. Rantojen loivasti kohoavat rinteet oli aidattu säännöllisiksi peltosuunnikkaiksi, ja niiden lomissa seisoi harmaita asuinrakennuksia.

Kun sitten rautatie toi kylän läheisyyteen oman elämänsä ja nostatti asemarakennuksen juuri sen maalle, alkoi kylä hiljalleen ojentaa järven ympäri kierrettyä käsivarttansa asemaa kohti, ja vuosikymmenen kuluessa se tapasikin tästä kiinni. Silloin oli kylä jo kuuluisa ja komea, ja sen aseman ajuripuomilla seisoi kesäiltaisin sata hevosta, joiden valjaskulkuset värisivät kuin virnan päällä. Kymmenessä vuodessa pieni järvikylä muuttui kerrassaan uudeksi. Rantoja koristivat nyt uimahuoneitten maalatut seinät. Peltosuunnikkailla seisoi tanakkatekoisia huviloita, joiden isot lasikuistit tunkeutuivat melkein vedenrajaan ja joiden ympärillä sojotti hoikkavartisia istutuspuita. Koko tienpieli järvikylästä asemalle oli yhtä huvilajonoa, puistonalkua ja kauppakojua.

Asemalta lähti myöskin valtatie merenrantaan, sen monille huvilateille, ja tämän aseman kautta hajosi kesäisin iso osa siitä valtavasta pietarilaisesta vieraspaljoudesta, joka lähti kaupungistansa Kannaksen maisemiin etsimään vihreätä kesää. Senvuoksi olikin tämä asemaseutu — joka häämötti merenrannalle asti sinisen lasitornin näköalaan — kesäisin elävissään kuin täyttä vauhtia lasketteleva ajoseurue. Talvisin oli sen elämä hiljaista, mutta mennyt kesä eli silloinkin voimakkaana muistona. Talvella varustauduttiin jo

uuteen kesään, ja kaikki puhuivat: »Sitten kesällä, kesällä!» Ja niin elettiin melkein ainaista kesää.

Itse asemanakennustakin isompana seisoi sen naapuruudessa kauppakartano, sukutalo, josta asemaseutu oli tehnyt alamaisensa ja jonka jäsenet olivat muuttuneet äkkiä kauppiaiksi. Talo kasvoi, uusia kattoja alkoi paistaa entisten harmaitten yläpuolella, isoja huoneita seisoi salvoksina tuon tuosta kartanolla, ja niitä soviteltiin sitten vanhojen seinien vierille. Talleja jatkettiin vähän väliä ja uusia ajokkeja osteltiin niiden pilttuuksiin. Laajat hevoskatokset liittivät koko rakennusryhmän kiinteäksi linnoitukseksi, jonka kumeasti jyrisevät portit aina syksyöitten pidentyessä työnnettiin kiinni. Mutta kesän ne olivat auki, ja silloin niiden läpi kulki alituinen virta: ihmisiä, hevosia, kuormia, matkueita.

Maantien varressa seisoi pitkä asuinrakennus, jonka alakerta oli tien puolella yhtenä kauppahuoneistona: akkunana ja ovena. Yläkerta oli asuttu, ja sen pieniä akkunoita painoivat raskaat koristekamanat. Asuinrakennuksen päässä sijaitsi hollitupa, jossa öisin makaili monennäköistä miestä, kuka matkaa, kuka postia, kuka rahtia, kuka vierasta, kuka mitäkin odotellen. Hollituvan vierellä aukeni iso portti, joka ahmi päivisin tieltä liikennettä hevoskatoksiin, varastoihin ja ulkorakennuksiin. Nämä pyörsivät kaikki laajasti tienvarren asuinrakennuksen taitse ja yhtyivät jymä-

källä portilla sen toiseen päähän, muodostaen laajan pihan.

Tämä kauppakartano oli kylän alituinen ihmettelyn aihe, sillä siinä asui merkillinen suku, jossa kiersi hullu, raju veri.

Kauppakartanon läheisyydessä oli tiensolmu laajennut pölyiseksi toriksi, jolla läheisistä hevoskatoksista ajokkejansa perineet miehet käänteliвät rattaitansa ja seisottelivat hevosiansa junillelähdön kynnyshetkinä. Tämän torin reunalla oli monta sainoita, kengityspaja ja Kuperkeikka, pimeä kapakkamökki. Näitä vastapäätä torin toisella laidalla seisoi rivi kesäkauppojen kojuja, joiden vihreihin seiniin oli maalattu häränpäitä, kanoja, vihanneksia ja koreita kirjaimia. Sitten tämän torin laidassa oli vielä suunnaton halkovuori ja sen ääressä leipomo, joka kuului kauppakartanoon.

Lyhyt tienpätkä yhdisti torin ja asema-aukean. Laiska ajuriukko ehti siinä tuskin kahta kertaa kohottaa ohjasperiänsä lyöntiin. Siistiksi haravoitu asemahietikko, virkailijarakennuksen pensasaita ja valkeaksi maalattu seinäpinta kaiuttivat räikeästi torin pölyistä sekamelskaa. Mutta kesäpäivä olikin tässä ympäristössä yhtä tulemisen ja menemisen virtaa, eikä kenellekään johtunut mieleen ruveta koristelemaan kylän asemanviereistä päätä. Sen saivat tehdä puotikojujen häränkuvat ja kauppakartanon kiverät akkunankamanat.

Niin, tässä kauppakartanossa asui merkillinen

suku. Sitä jäyti mielentauti, joka puhkesi hurjasteluksi. Tämä suku ei ollut alkujansa kylästä kotoisin. Sen esi-isä oli tullut joskus rajuna ja mustasilmäisenä Venäjältä pakoon jotakin tihutyötänsä. Hän oli oleillut pitkän aikaa eräässä kylätalossa, ja hänen lähdettyään alkoi siinä uusi suku pienenä poikalapsena. Vuodet nostivat pojan rajuksi mieheksi.

Maata oli, sitä jyllättiin nurin, ja leipää riitti, mutta suvun veri teetti hulluntöitä. Kesken kyntöänsä saattoi mies hypätä hevosen selkään, riitsiä vetonuorat poikki ja lasketella kapakoille juopottelemaan, ei päiväksi, vaan viikoksi. Suvun naiset olivat kaikki tuhoutuneet nuorina, kuka mitenkin. Tämä suku eli miehissä.

Kun sitten rautatie toi harmaaseen kylään ensimmäisen punakattoisen huvilan, anasti tämä suku vallan kylässä ja siitä tuli kauppiassuku. Sen levoton veri pääsi nyt maata pakoon kiireiden keskelle, ainaiseen hälinään ja unohdukseen. Hyvin harvoin ryöpsähti raskain veri enää näkyviin, sillä sen ei tarvinnut nyt hullaantua yksitoikkoisten peltosarkojen tuijotuksesta.

Kartanossa oli nyt parhaillaan toinen sukupolvi tätä kauppiaskautta, ja siinä elettiin yht'aikaa luostaria ja maailman viimeistä päivää. Kylä siunaili, manasi ja ihmetteli sitä, mutta kauppakartano oli kylää voimakkaampi.

Nyt asui kartanossa kaksi veljestä, Hermanni ja Jyrki. Hermanni piti kauppaa ja luostaria, Jyrki

hevostalleja ja viimeistä päivää. Kaikki se, minkä vuodet ja raskastöiset pellot olivat sukua tasoittaneet, oli Hermannia, kaikki hurjuus taas näytti keräytyneen toiseen veljeen.

Hermanni ja Jyrki olivat kaksoset, ja heissä saattoikin suvun luonne tämän vuoksi jakaantua selvästi kahtia. Nämä samalla tunnilla syntyneet eivät milloinkaan olleet sanoneet vastustavaa sanaa toisillensa, sillä he tunsivat, että he yhtä hyvin voisivat olla yksinänsä kantamassa suvun hullua luontoa, ja siksi he ymmärsivätkin toisensa niinkuin käsi ymmärtää työssä kumppaninsa.

Asematorilta lähti kaksi valtatietä. Toinen tie kulki järvikylän vieritse yläkylien korkeille kangasmaille, joiden selänteille oli avarrettu peltoja ja kyläaukeita, ja tämä tie yhtyi sitten lopuillansa Kannaksen valtasuoneen, Pietarin maantiehen, jossa vielä äskettäin ravasivat ruhtinaalliset kolmivaljakot ja jonka varren hollituvissa eivät turkkihelmaiset kyytiukot joutaneet pitkältikään laiskoina loikoilemaan. Mutta nyt oli jo rautatie imenyt tästä valtasuonesta melkein kaiken veren, ja entisen, aina pölystä kiehuvan tien laidat alkoivat rappeutua nurmeksi. Korpirosvot hävisivät tien synkistä notkoista ja vartijakasakat taloista. Tälle suunnalle ajoivat nyt asemaseudulta ainoastaan postinkuljettajat, mustalaiset ja rahtimiehet.

Toinen tie oli leveä ja vilkas. Kun ihmiset katselivat sitä akkunoistansa yön tai päivän hetkillä, virkahtivat he itseksensä: »Maantie ei makaa!»

Tämä tie vei asemalta sadoin kuormin pietarilaisia kesävieraita merenrannan puistikkoihin ja huvilakyliin, ja sen metsäiset pielet olivat kaiuttaneet lukemattomasti onnellisia kesän ihasteluja, vallattomia huhuiluja ja lasten heleätä ääntelyä.

Tämä tie oli kuin leveä virta, jota pitkin kuljetettiin juhlaan aikovia ihmisiä. Ja juhlana oli kesäpäivä sinisen meren rannalla. Kaikki menivät sinne. Toiset palasivat kylläkin pian takaisin asemalle, mutta ilmestyivät aina uusissa huomenissa jatkamaan juhlimistansa. Ja niin ajettiinkin edestakaisin tuota rantahuviloille menevää penikulmaista tietä koko pitkä kesä. Tällä tiellä soi aina sirkeä valjaskulkunen ja kajahti tyhjillään ajosta palaavan kyytimiehen tyytyväinen loilotus.

Tämä merenrannan tie yhdisti sen huvilan, jonka sinilasinen torni oli ylpein koko seudulla, aseman kauppakartanoon.

Aurinko, jonka iltatuijut olivat äsken hehkuneet merenrannan puistoissa, hävisi vesiaarnioon. Taivas hämärtyi, eikä huominen päivä ollut enää kaukana. Vedenliepeen veltto liikahtelu rantavallituksiin oli kuin nukkuvan hengitystä.

Ja huomenna alkoi se, mitä tänään oli odotettu: kesä — satapäiväinen juhla meren rannalla.

JUHLA MEREN RANNALLA

I

Puotirotta, punanenäinen jauhonkantaja, kauppakartanon kivilaiska elättirenki, istui jauhovaraston kynnyksellä ja tuijotti haaleissa silmissänsä väreilevää humala-auerta. Hän toisteli puoliääneen samaa tokaisua:

— Tänään hän tulee, tulee niinkuin tuleekin!

Puotirotan jaloissa temmelsi hänen uskollinen seuralaisensa, pieni poika, jauhonsekaista multaa porotellen.

Eräässä katoksessa valjastelivat hollituvasta tulleet postinkuljettajat hevosiansa, ja poikanen kertaili heidän kiireisiä äänIänsä jatkaen niitä vielä omilla loruillaan. Äkkiä hän vaikeni, katsahti Puotirottaa ja kysyi:

— Kuka tulee?

— Isäsi tulee, Jyrki tulee Moskovasta hevosinensa, ja kesäherrat myös tulevat: Pietarin pipit ja papit, kaikki tulevat tänä aamuna!

Poika katsoi hetkisen Puotirottaa kuin pelästyen tämän sanoja ja juoksi sitten keittiörakennukseen.

Puotirotta keräsi kömpelöihin sormiinsa alakuloisesti roikkuvat viiksensä, kiertaisi niitä hiljaisesti narahduttaen ja nousi suunnittelemaan työtä. Tässä kulloisenkin työn suunnittelemisessa Puotirotan päivä olisi aina kulunutkin, ellei milloin kaupasta, milloin keittiörakennuksesta tai tallista huudettu häntä jonkin mitättömän työn suorittajaksi. Silloin hän tarmokkaasti keri viiksensä pystyyn ja oli koko kartanon toimeliaimmalta näyttävä henkilö. Hevoskatoksista saattoivat hollimiehet aina vähän päästä huudella hänelle ryypylletulon manauksia, sillä he tiesivät, että Puotirotta oli perso viinalle, ja niinpä hänen silmissänsä ja nenänsä kärjessä väreilikin melkein aina pehmeää humala-auerta.

Juuri kun Puotirotta pääsi pystyyn ja irti viiksistänsä, kuuli hän tallista mökäistävän nimeänsä. Hän alkoi kävellä sinne itseksensä puhellen:

— Tulen niinkuin tulenkin, tänä aamuna ovatkin kaikki herrat liikkeellä ja tulossa!

Hetken kuluttua alettiin tallista talutella hevosia kartanolle. Taluttajina olivat Puotirotta ja Tepa, kartanon tallimies, oikea hevostonttu, joka hoiteli sekä omat että vieraat ajokit. Kun tallissa työt loppuivat, taikka ainakin vähenivät, sillä Tepalta ne eivät hevillä loppuneet, käveli hän ympäri asema-aukeaa ja ajeli kaupunkeihin menneiden kuumissaan ja kärpäsissään tuskailevat hevoset kauppakartanon viileihin katoksiin. Niihin aikoihin, jolloin aamujunille ehättävät ajoivat ase-

malle, seisoi Tepa isolla valtaportilla, kädet taitettuina somasti nahkahihnan vartioiman säkkiesiliinan alle, ja huuteli soivalla äänellänsä kaikille ajaville, paitsi vakituisille kyytiukoille:

— Pietariinko mennään, Pietariin, Viipuriinko mennään, Viipuriin, mitäh?

Jokainen ajaja vastasi ystävällisesti tälle hevostontulle, sillä hän keräsi sitten junien mentyä hevoset hoitoonsa ja piti niitä hyvinä, haasteli niille, taputtaa paukutteli niiden lautasia leveällä kämmenyksellänsä, moitti ja kiitteli niiden eväitä, kantoipa tyhjäturpaisille heiniäkin tallista. Sitten illalla kaupungeista palailevat tapasivat virkeiksi syötetyt ja juotetut ajokkinsa Tepan hoivista, ja ukolle sateli taskuihin kopeekkaa, kuka antoi kuparisen sajua, kuka hopeaisen viinaa varten.

Tepa ja Puotirotta taluttelivat kartanon ajokkeja tallista pihalle. Sieltä tuli monennäköistä hevosta: pieniä, timakkoja työhevosia, pyöreitä ja äkäisiä kuin mehiläiset, sukkajalkaisia ja pitkähäntäisiä juoksijoita, riukukinttuisia orloveja ja nuoria, nipistelemään pyrkiviä sälkevähepoja, joiden karva kiilteli kuin kirkkosilkki.

Tepa ja Puotirotta häärivät puuhakkaina, sillä Jyrki oli tulossa. Kun tämä palasi matkoiltansa, meni hän aina ensiksi talliin, ja silloin piti hevosten olla säkenissään. Mutta Tepalla oli kyllä keinoja, millä hän sai tallin kaikumaan syömisen narskeesta ja millä hevosen juomaan ja juoksemaan. Hän olikin juuri parhaillaan herättämässä

hepojen ruokahalua, sillä Jyrki piti syömisen äänestä.

Hevoset seisoivat rivissä pihapuomiin kiinnitettyinä. Puotirotta oli vetäytynyt entisekseen jauhovaraston kynnykselle, ja Tepa toi tallista vanhan kauramaton, jota hän alkoi nyhtää suikaleillensa. Hän kulki pitkin puomiviertä, kiinnitti aina hevosen kaulaan niinipaulan, jätti sen pään riippumaan notkeana piustana maahan ja puheli omillensa:

— So, so kyömäkaulat, vai ei heinä enää maistu, kuivaako on jo lopen, kuivaako? Eikö painu enää vatsakattilaan vesiryypylläkään, mitäh? Konsti on minulla hyvä kuin kaupungin tohtorilla, voi velikullat, kuinka heinä alkaa taas maistua, hunajakukan latvalta ihan maistuukin ja paisuttaa teiltä kupeet vehnätaikinaksi! So, so, mitä kuovit siinä, et sinä myyrä ole etkä maareiässä elä, äh, lenkki vaan kaulaan sinullekin ja joka pojalle!

Ja hevoset, jotka sallivat ukon telkkiä vaikka vatsojensa alitse, viskoivat päitänsä ylös ja alas ja kaapaisivat etukavioillansa maata kuin lähtöä odotellen. Mutta nyt ei ollutkaan lähtö kyseessä. Nyt puoskaroi Tepa hevosten ruokahalua, jonka pölyiset kevätheinät olivat kerrassaan lummehduttaneet.

Pian oli jokaisella hevosella niinirihmanen kaulassansa. Sitten Tepa alkoi tohtoroida. Hän nykäisi säkkiesiliinansa alta nysäpuukon, käveli he-

vosjonossa ja napautteli reikiä kauloihin juuri niinikiertämäisen kohtaan.

— Pahat veret pois! Kaulaveret pois, kun ei heinäkään mahdu enää kulkemaan. Soriat, soriat pojat teistä vielä tulee, käkiä te kohta olette ettekä hevosia! Rikkaalla pitää olla hyvät hevoset ja linnulla lihavat lapset! Ja ellet hevostasi keväällä tohtoroi, niin kurttuun painuu kuin sudensitta päivänpaisteisella hangella. Reikä kaulaan vain ja mustat veret multaan! Ähä, sälkevä, mitäs nipistit minua äsken niskasta, nyt minä nipistän vastaan, so, so, älä pelkää, reikä on pieni ja sinussa verta paljon. Nyt saankin minä taas hoviini oikeita syömärynttyjä, tulkoon vaan Jyrki kuuntelemaan heinän katkeamista!

Hevoset seisoivat tyynesti puomilla, sälkevät vain hiukan pärskyivät kummissaan. Ruskeat niinipaulat valuttivat juoksevan veren maahan riippuvaan piustaan, josta sitä tipahteli multaan isoina, mustanpunaisina helminä.

Tepa käveli puomiviertä, puheli ja komennoi sekä pistäytyi aina väliin portilla huutelemassa:

— Pietariinko mennään, Pietariin, Viipuriinko mennään, Viipuriin, mitäh?

Sitten hän palasi taas huolehtimaan ajokeistaan.

Puotirotta katseli äänettömänä Tepan puuhia ja odotteli entisekseen työn ilmestymistä, vaikka koko piha huusikin hänelle työtä: korjaahan nämä poikkinaiset aisat tuonne luhtiin, pyöräytähän vesikärrit pois keittiön ovelta, kannahan tattari-

säkki tuosta kynnykseltä jo kauppaan, lakaisehan pois nuo oljet ja ruukunsirpaleet, visko tyhjät laatikot halkovuoreen ja työnnä kakarat pois portinjuuresta!

Mutta Puotirotta vain haikotteli aamuryyppynsä haihtumista ja alkoi pälyillä katokseen Kuperkeikan miehiä katsastellen. Äkkiä hän sai jalat allensa.

Isäntä-Hermanni seisoi kaupan pihanpuolisella ovella ja katseli Tepan puuhia. Punapaitainen leipuri kanneksi tyhjiä jauhosäkkejä kaupan eteiseen, ja Hermanni oli saapunut laskemaan niitä. Siitä hän sitten oli huomannut Tepan puuhan ja ilmestynyt oviaukkoon.

Puotirotta alkoi joutuisasti avata jauhoaitan isoja, rääkyviä ovia, sillä hän arvasi saavansa huudon tuossa paikassa silmillensä.

Mutta Hermanni ei nyt virkkanut mitään. Hän katseli vain hevosriviä. Hänenkin mielessänsä takoi ajatus samaa rautaa: Jyrki tulee!

Hermanni oli hoikka ja terävänenäinen, ja hänen laihoilla poskillansa törröttivät vaaleat viiksenkippurat. Hänen ihonsa oli hieno ja silmänsä elävät, alituiseen ne vilahtelivat kuin jotakin etsiskellen. Näytti, niinkuin Hermanni olisi aina kaupan keskilattialla ja etsinyt katseellansa hyllyjen riviköiltä jotakin. Tuon tuosta hän sipaisi kädellänsä poskea, niin että pitkä keskisormi veti poskinahkan kireälle, ja silloin näkyi selvästi sinisiä suonia ihon läpi.

Hermanni oli naimaton. Hän asui kaupan takana olevassa pienessä huonepöksässä, jonne oli kumottu tynnyrinpuolikas pöydäksi, ja se muodostikin vuoteen keralla valtavimman osan huoneen sisustasta. Seinillä riippui raskaita, kellastuneita paperitukkuja, vanhoja rahtikirjoja ja laskuja. Iso, raudoitettu kirstu kätki Hermannin salaisuutta, ja sitä sanottiin kylällä olevan kyllä riittämiin. Hän oli tosiaankin omituinen, ja kauppa oli hänen maailmansa.

Talon varsinaisissa asuinhuoneissa Hermanni ei ollut käynyt vuosikausiin, vaatteitansa hän ei ollut muistamiin muuttanut. Hän oli vihreänkiiltävä kuin kymmenkesäinen kärripatja. Hän eli luostaria, eikä hänen sydämensä kärsinyt edes riemullista piinaa, saati ikävää, kun yläkerrassa kaikuivat Jyrkin juhlien äänet, soitot ja mekastukset. Hän hallitsi kauppaa ja huonettansa, ja Jyrki toimitti hänelle kaikki ostokset kaupungeista. Ainoa, johon hän oli kiintynyt kaupan ulkopuolella, oli äiditön Martti. Puotirottaa hän ei kärsinyt paljon silmissänsäkään, koska poika teuhasi aina tämän jaloissa; mutta Jyrki olikin sanonut Puotirotalle: »Pidä silmällä poikaani, älä laske hevosten tallottavaksi!» Ja Hermanni nieli kiukkunsa.

Kaikki, joiden kanssa Hermanni vain joutui tekemisiin, pelkäsivät häntä, sillä hänen nuttunsa alla riippui kuiva häränhännän ruoto, johon hän hiukankin kiivastuttuansa yritti aina tarttua. Puotirotan laiska selkä oli saanut häränhäntää enem-

män kuin tarpeeksi. Mutta ellei Hermanni olisi ollut ankara, olisi kartano Jyrkin hovissa mennyt piankin nurin laiskuuden ja mellastelun töyttäyksistä. Jyrki itsekin sanoi aina: »Isäntä-Hermanni», ja se vain vahvisti väen pelonsekaista kunnioitusta.

Pihalla kajahti kaksi ankaraa kiljahdusta, iso, musta kita ne ulvaisi: jauhoaitan ovi aukeni ja Puotirotta iski kyntensä säkkivuoreen. Hermanni meni nenä naskalillaan jauhovarastoon, ja hänen silmänsä ottivat yhdessä räpäyksessä selon sen sisällyksestä. Puotirotta sai käskyn kantaa jauhoja leipomoon, ja siihen päättyikin kohtaus. Jyrki oli tulossa, eikä ollut aikaa häränhännän käyttöön.

Tepa talutteli jo holhokkejansa talliin, ja pian oli pihamaa taas äyskivien hollimiesten maailmana.

Junantulo olikin lähellä, muutamaisen viisarinputoaman takana. Yhtenä virtana ajoi jo järvikylän miehiä asemalle. Kesäkausi alkoi juuri tästä päivästä, ja jokainen kuskipukille kykenevä tahtoi olla anastamassa alusta alkaen vakituista kesäherraa itsellensä. Tepa seisoi valtaportilla, mutta hänen laulunsa oli harvaa; ajureita, ajureita vain virtasi pölypilvien seassa.

Ja sitten tuli juna.

Sen vihellys jo kaukana niittyjen keskellä tuntui huutavan:

— Nyt meitä tulee!

Ajurit vilkaisivat toisiinsa, ja heidän jännitty-

neet katseensa sanoivat: »Herrat ne ovat tuossa paikassa täällä!»

Kauppakartanossa katsahdettiin lähelläseisojaan, sillä vihellys huusi heille: »Jyrki tulee!» Ja tämä huuto ansaitsi kyllä katseen ja tokaisun tehostuksen.

Tepa ja Puotirotta painalsivat puolihölkässä asemalle. Jyrki palasi Moskovasta kilpa-ajoista, ja hänellä oli mukanansa vaununlastillinen hevosia.

Ja sitten, niin, sitten tuli juna. Kaksi ihmishyökyä törmäsi vastakkain: toisena junasta pudottautuneet ja toisena kirkuvat, ojokätiset ajurit. Heidän väliinsä jäivät matkatavaroiden kirjavat röykyt. Ajurit ne keinon tiesivät: kun näkivät hiekalle heitettävän matkanyytin, hetipä siihen hyökkäsivät innokkaasti kiinni kuin koira luuhun ja alkoivat retuuttaa rattaillensa. Pian tietysti juoksi jäljestä joku paipattava maatuska tahi piikkipartainen herra, joka yllytteli:

— Ota vielä, ota vielä, vie koko tuo tavarakeko, minun se on, ota kuin omaasi, paisko rattaille ja jätä minulle reikä keskeen, jotta saan akkiloida, kun ajat; vie, vie, vie, se, ota tämä vielä!

Hetkisen oli asemalaiturilla sellainen sekamelska, kuin olisi iso, näkymätön kauhu hämmennellyt siinä väkevästi ihmisiä. Sitten se tuntui ottavan tuon ja tuon terällensä, pudottavan lähimmän ajurin rattaille ja huitaisevan varrellansa: anna mennä! Ja ahkerasti tuo kauha heiluikin. Pölypilvet vyöryivät teillä ja kulkuset helskyivät

repeämäisillään. Junan vihellys kuului hyvin kaukaiselta kaiken äänen takaa.

Tepa ja Puotirotta seisoivat hatut kourassa ja katselivat kahtaanne. Yhtäällä taittoivat jarrumiehet junan häntää: Jyrkin hevosvaunu siinä jätettiin asemalle. Tepa katseli sitä huolekkain silmin. Toisaalla seisoi mustanjuumea Jyrki komeana ja kovaäänisenä erään seurueen keskellä, joka verkkaisin askelin eteni puomille. Tätä taas Puotirotta tähtäsi puolestansa nöyrin silmin. Jyrki saatteli, viittiloi ja kumarteli. Hevosten selkiä lyötiin pyöreillä siimoilla, ja Jyrki jäi kohottelemaan kättänsä asemahietikolle. Puotirotta kumarteli ja katseli takana, varsinkin kumarteli ja tuskinpa vähemmän katselikaan.

Sitten Jyrki kääntyi ja lävisti Puotirotan sanoillansa ja katseellaan:

— Tänään pidetään meillä juhlaa! Pönkitä viiksesi paremmin ja kaavi kaulasi, jauhorotta!

— Vai juhlaa, vai juhlaa, sopii, sopii niinkuin sopiikin, inisi Puotirotta vastaan silmät onnesta paistaen.

Jyrki käveli hevosvaunun luokse, jota miehissä työnnettiin kauemmaksi hevoslaiturin kohdalle. Hän sovitti leveät ryntäänsä sen puskuria vastaan ja alkoi työntää mukana.

II

Siihen seurueeseen, joka Jyrkin hyvästelemänä hävisi merenrantatielle, kuului kolme kärrikuormaa. Ensimmäisessä ajoi Mihail Koslov vaimoinensa, toisessa vietiin lapsia ja hoitajamummoa, ja kolmannessa seurasi matkatavaroiden röykky palvelijan hoivaamana.

Mihail Koslov naureskeli tyytyväisesti pitkin matkaa, kehui hyvästelijäänsä ja ylisteli kiroillen auringon paahdetta turpeilla kasvoillansa. Hänen vaimonsa istui sanattomana vieressä ja tuskin huomasikaan, minne matka vei. Joskus hän kääntyi katsomaan jäljestä tulevia rattaita ja viittasi silloin aina lapsillensa, jotka vastasivat huudoin ja vilkutuksin.

Ja niin lyheni tie siniselle lasitornille. Se sai nyt ihmisiä ihastelemaan itseänsä, sillä juhla meren rannalla oli juuri alkanut.

Koslovit olivat pian kuorminensa huvilalla, ja autiot salit alkoivat kaikua äänistä ja askelista.

Aivan Koslovien naapuruudessa oli pieni, riippuvien oksien peittämä huvila. Sen akkunat oli

juuri aukaistu, ja se oli saanut myöskin kesän juhlaväkeä ahtaisiin suojiinsa.

Tämän huvilan ullakkokamarin akkunat aukesivat suoraan merelle, ja tähän kamariin oli juuri purkanut vähäiset tavaransa Anton, pietarilainen ylioppilas, joka oli tullut kotiopettajaksi.

Anton oli ensikertaa eläissänsä maaseudun kesässä. Hän oli nähnyt ennen kesäisin vain Pietarin synkkiä katu-uomia ja harmaanvihreitä puistoja, jotka olivat kuin kivettyneitä pölytaakkoihinsa. Nyt hän seisoi hurmaantuneena akkunan ääressä: meri oli sininen, taivas oli sininen, lähihuvilan torni oli sininen, ja maa oli vihreä, ja sillä oli sylissänsä valkovuokkojen puhtaita kimppuja.

Kronstadtin tehtaanpiiput sojottivat kaukana tyynen veden takana kuin reimarien mustat varret. Ulapalla raapaisi tuulen kynsi joskus tiheän poimukon vedenpinnan silkkiin, ja silloin häilähtivät myös maalla juuri puhjenneitten lehtien pienet, vihreät liput.

Anton katseli ihastuksissaan maisemaa, ummisti väliin silmänsä karkoittamaan vielä muistissansa häilähtäviä kuvia, joita hän ei nyt halunnut katsoa, sillä ne kuvat olivat kaupunkia, ahdistusta, syntiä ja toivottomuutta. Hänen tavaransa odottivat vuoteella, tuoleilla ja pöydällä järjestävää kättä, mutta tämä piteli vain akkunankahvaa.

Ja äkkiä kesäpäivä kutsui Antonin ulos. Ullakkoportaat oli pian juostu maahan, ja Anton seisoi hetken kuluttua rannalla, lämpöä väreilevällä hie-

kalla, kättänsä tukkaan tunkien ja itseksensä huudahdellen. Hän oli runoilija, ja nyt hän näki ensikertaa maiseman, puhtaan, auringon rakastaman maiseman, sinisen maailman kirkkaiden ilmanpielien alla.

Anton lausahteli mieleensä nousevia säkeitä, jotka syntyivät kaiukkaina kuin kellon helkähdykset. Sitten hän käveli pitkin rantaa, joi syvin, ahnain siemaisuin tuoksuvaa ilmaa, otti väliin pari juoksuaskelta ja pysähtyi ravistelemaan tukkaansa. Äkkiä hän ojensi kätensä kohti aurinkoa ja huudahti:

— Ota minut pojaksesi, emoseni!

Ikäänkuin omaa kiihkeänonnellista ääntänsä pelästyen hän katsahti ympärilleen ja hätkähti samassa.

Aivan hänen lähellänsä istui nainen eräällä laakealla kivellä, kädet lukittuina tiukoin sormin polvien ympäri, ja katsoi yli meren sellaisin silmin, kuin niistä olisi ollut poissa jo pitkän aikaa näkemisen onnellinen riemu. Nainen katsoi hievahtamatta uniensa suuntaan, ja Anton jäi tuijottamaan tätä surumielistä naista auringosta nauravan kesäpäivän keskellä. Tämä nainen oli kaunis.

— Anteeksi, en tahtonut häiritä!

Nainen säpsähti, katsahti Antonia ja alkoi tuijottaa entisekseen merelle. Sitten hän pyöritti päätänsä alakuloisesti naurahtaen ja sanoi hyvin ohuella äänellä:

— Ei, ei!

Anton palasi pitkin askeliensa juovaa rantahiekassa ja seisoi pian akkunansa pielessä merelle tuijottamassa hänkin. Nyt hän ei nähnyt sinistä maailmaa, vaan hänen silmissänsä kuvasteli kivellä istuvan naisen ilme ja kaukaisuus päivän juhlasta. Ja Anton teki äkkiä liikkeen, niinkuin hän olisi siepannut jonkun syliinsä, suudellut tätä ja syytänyt tulvanansa helliä, lohduttavia sanoja. Hän jäi hetkeksi seisomaan syli avattuna, sitten putosivat käsivarret raskaasti alas. Anton naurahti, puistalti päätänsä ja ryhtyi puuhailemaan tavaroittensa järjestelyä.

— — —

Oli ilta, ja auringon silmillä oli punertava pilviliina. Sinilasisessa tornissa oli akkuna auki merelle, ja Tamara-rouva osoitteli pienelle tytölle pilvikuvajaisia, joissa milloin raju kasakka lasketteli lauman jälkeen, milloin rosvo hiipi seinäviertä, milloin susi avasi julman kitansa ja nieli valkohevosisen troikan rekineen päivineen, milloin huurteiset pensaat kasvoivat isoiksi kuin puut ja muuttuivat äkkiä vuoreksi, jonka rinnasta alkoi vuotaa kultaa. Ja siihenpä sitten tulivat kylästä ukko ja akka, ja heidän vasunsa oli isompi kuin vuori. Ja karhu hyväkäs, se tanssi kantapäillään ja kaatui sitten.

Lapsen katse kääntyi pilvistä äitiin ja sitten taas pilviin ihmettelevänä ja onnellisen pelokkaana. Äidin silmät ne olivat merkilliset, niiden kautta

vasta näki vuoren ja karhun ja kyläakan ja ukon ja vasun ja vuotavan kullan.

Kun tyttö itse katseli taivaan pilviliinaa, ei hän huomannut siinä kuin repaleiset laidat ja ison, punertavan tahran keskellä, mutta kun äiti osoitti sormellansa, ilmestyi siihen heti kirjailtuja kuvia, jotka olivat ihan samanlaisia kuin tytön omien pienien nenäliinojen kulmissa — siellähän tepasteli saapasjalkakissa monta muuta ihmeellistä olentoa seuranansa.

Äiti ja pieni tyttö katselivat iltaa. Tytön oli hoitajamummo tuonut yöhyväisille.

Tornin portaat alkoivat narahdella raskaiden askelten painosta. Kuului ähkimistä ja kiroilua, ja Koslov tuli torniin.

Äiti vei tyttönsä mummolle, joka alkoi kertoa tälle Barjuskasta ja karhusta. Tamara palasi torniin. Kumpainenkin oli hetkisen vaiti.

Koslovin veltot, pelihimon runtelemat kasvot tuijottivat naista, joka oli hänen vaimonsa. Kulmakarvat riippuivat pitkinä tupsuina poskipäille, ja silmät olivat vajonneet syvälle kasvoihin. Raskaan hengityksen aukaisemassa suussa loisti kultahampaita.

Koslov nousi ja tavoitteli vaimoansa. Tämä painautui tiukasti akkunankehystä vastaan, ja Koslov sai siitä käsiinsä kylmän, elottomalta tuntuvan ruumiin, jonka hän työnsi takaisin ärähtäen. Naisen kasvoilla, niin kuolleita kuin ne näyttivätkin, oli inho.

— Korttirouvakin on sinua parempi, kuulitko! Se antaa himoa mieleen, sillä saa pelata, se hävittää miehen, sitä saa käännellä, sillä on punaiset posket ja kukkia tukassa, ja se nauraa, kuulitko — nauraa! Mutta sinä, pakkasyön varjo sinä olet, eikä sinusta saa kiinnikään!

Tamara oli vaiti. Hän laskeutui portaita, kulki läpi autioiden salien, suuteli kahta pientä, unen koskettamaa otsaa ja käveli rannalle.

Samalla kivellä, jolle hän aamupäivällä istahti, oli nuori mies, ja tämä silitteli kevein kädenpyyhkäisyin kiveä, silitteli ja uneksi.

Iltakin jo pani uneksimaan. Sen alla oli kaikki yhtä, kaikkein äänettömin lehdenliikahduskin kuului siihen. Ja sitten oli meri, unien kehto. Uneksija olikin ensimmäistä päivää sinisessä maailmassa: Anton.

Anton ei osannut sanoa mitään, kun hän huomasi naisen seisovan vieressänsä. Hän punastui ja sukaisi kädellään mustaa tukkaansa.

Nainen sanoi:

— Onko teistä meri kauniimpi kuin taivas?

— Te olette itse kauniimpi kuin meri ja taivas, ja minä olen uneksinut teistä!

Anton kuuli äänensä puhuvan, ja hän hämmästyi sitä ja sen sanoja.

Nainen säpsähti. Hän tunsi, niinkuin juuri hänen valkoista rintaansa kohti ojentuvan ahnaan, turpean käden olisi nuori, voimakas koura lyönyt putoamaan alas, sillä hänen korvissansa soivat

vielä hänen miehensä sanat. Ja nyt sanoikin joku aivan toista, toista.

Anton pudottautui kiveltä ja katsoi naista niinkuin katsotaan tiellä sen jälkeen, joka on yllättäen tullut vastaan, säpsähdyttänyt, punastuttanut ja tehnyt askelen kiivaaksi.

Kumpainenkaan ei sanonut mitään. Sitten nainen alkoi itkeä.

Antonin teki mieli heittäytyä polvillensa naisen jalkojen juureen ja rukoilla häntä nauramaan, sanoa hänelle hyviä sanoja ja näyttää hänelle merta, unelmien kehtoa, jossa hän oli juuri naisen tullessa suudellut tätä ja silittänyt kädellänsä yli surun varjostaman otsan.

Nainen istahti kivelle. Hänen ripsissänsä oli kostea raskaus, ja hän huoahti kuin tuuli, joka vaellettuansa läpi lyhyen, kukkivan päivän, uupuu illaksi lehvistöön.

— Mitä te itkette, sanokaa, onko teillä kipu?

— Sydän, vastasi nainen.

Sitten he katselivat hetken sanattomina merta, joka oli tyyni ja pilvien kuvastin.

— Ettehän te tunnekaan minua, kenelle teidän piti oikein nuo sanat sanoa?

— Teille, sillä te olette minun ensimmäisen kesäni ensimmäinen nainen!

Tamara naurahti, ja hänen mieleensä johtui tuuleen huutava poikanen: tuulihan voi viedä sanat minne hyvänsä, niinkuin nytkin. Nyt se sattumoisin toi ne hänelle.

— Mitä te itkitte, sanokaa, minullakin on paha olla muutoin?

Mutta nainen vain sanoi:

— Sydän.

— Mitä, sydän?

— Niin, minun sydämeni on kuollut. Ja kuitenkin minä kuljen ja katson tuonne merelle enkä näe sieltä tulevan itseäni kohti mitään.

— Ettekö näe, että minä ilmestyin juuri sinne tulemaan teitä kohden?

Tamara katsoi pitkään Antonia ja pyöritti verkkaan päätänsä.

— Jo yhdeltä mieheltä minä olen kuollut ja silloin minä olen kahdeltakin: kaikilta. Sitten on kaksi pientä lasta, jotka nukkuvat tuolla huvilassa. Katsokaa te vain merelle älkääkä sanoko mitä uneksitte, sillä ette te sitä tiedä itsekään.

— Tiedän!

Anton kavahti kiihkeänä naisen puoleen, mutta tämä kääntyi ja kulki taaksensa katsomatta ylös huvilalle sekä häipyi pian vihreään lehtitunneliin.

Antoi seisoi ja katsoi häntä kuin pakenevaa unta, eikä hän käsittänyt itseänsä.

Hän oli sanonut jotakin sellaista, minkä hän kaukaisesti tajusi vasta sanottuansa. Hän ei tosiaankaan ymmärtänyt itseänsä. Mutta hän olikin vasta ensimmäistä päivää juhlassa meren rannalla. Hän oli kohdannut naisen ja sanonut tälle niinkuin aina juhlassa sanotaan kauniille naiselle — ei, ei se sitä ollut.

Mitä sitten?

Anton lähti verkkaisesti ullakkokamarillensa, ja hän tunsi nyt mielessänsä ikäänkuin juhlan jälkeistä alakuloisuutta. Hän muisti, miten hän joskus koko yön tanssittuaan istui vuoteensa reunalle ja pidätteli itkua sydänalassaan, itsekään tietämättä, mikä olisi itkettänyt. Ei, ei tämä ollut sitäkään.

Mutta vielä samana iltana Anton tiesi, mitä se oli, kun hän puri päänalustansa ja haparoi tyhjästä syliinsä määrättyä kuvaa: naista, joka itki kiveen nojaten. Hän aavisti, että se oli heräävää rakkautta. Mutta hän ei käsittänyt, miten se oli näin yht'äkkiä kaatunut hänen ylitsensä. Eihän hän tuntenut koko naista, kaksi kertaahan hän oli vain nähnytkin hänet. Olihan hän ennenkin nähnyt kauniita naisia eikä ollut menettänyt ajatuksiansa heihin.

Niin, Anton parka oli ensikertaa meren rannalla, sinisessä maailmassa, jonka juhlivat ihmiset puhkeavat aina innostukseen ja itkuun itsekin tekoansa ihmetellen.

Anton oli Pietarista köyhältä kadulta, eikä hän ollut ennen uskaltanut ajatellakaan rakkautta, sillä se vei aina kurjuuteen hänen maailmassaan. Mutta nyt hän oli äkkiä joutunut juhlaan, jossa kaikki oli niin outoa ja kuitenkin läheistä: oman sydämensä löytämistä.

Anton yllätti itsensä monta kertaa ihmettelemästä yön ääniä, joita tulvi avoimesta akkunasta.

Joskus lauloi ajomies tiellä, joskus soi käen monenkertainen vakuutus: näin monta, kuulehan, saat kesääsi päiviä! Väliin kuului kaukaa huudahdus, joka oli naurava ja kuuma.

— Mistä? Lähipuistostako? Sielläkin siis on nainen! Onko niitä täällä joka puistossa ja huvilassa? Valvotaanko vielä jossakin?

Kuului selvästi oven avauksesta kovenevaa soittoa.

— Vieläkö nyt soitetaan? Eikö täällä nukutakaan yöllä? Onko täällä paljon ihmisiä?

Unet katosivat Antonin kamarista. Hän nousi ja sytytti savukkeen.

— Onko tämä rakkaudesta nyt, tämä unettomuus? Ei, valvotaanhan niin monessa huvilassa vielä!

Anton istui, tupakoi, kyseli ja vastaili, kuunteli ja ihmetteli juhlahumua, jota kaikui niin monelta taholta ja jollaista hän ei ennen ollut kuullutkaan. Meren rannalla oli monta huvilaa, ja jokaisessa valvoi aina joku hämmästynyt ihminen.

III

Jyrki ja Hermanni seisoivat puotikamarissa ja keskustelivat.

Jyrki oli jo ulkonäöltänsäkin kaksoisveljensä täydellinen vastakohta. Hermanni oli vaalea ja Jyrki päästänsä musta kuin kekäle. Hermanni oli matala ja hoikka ja Jyrki sai katsella ovenkamanoita sopiakseen suorana ja ylpeänä polkemaan kynnyksiä. Hermanni oli saita ja Jyrki oli avokoura. Edellinen ei laskenut saamaansa ruplaa itkutta käsistänsä, jälkimmäistä sellainen poltti kuin punainen hiilensiru. Toinen oli itseensä sulkeutunut, ja toinen taas pelkäsi itseänsä. Jyrki menetti ja meni, Hermanni säästi ja pysyi paikoillansa.

Nyt kiiluivat parhaillansa Hermannin silmät, nyt nauroi Jyrki leveää, kovaa naurua ja pureskeli viiksiänsä. Sitten Hermanni antoi arkustansa Jyrkille rahaa, antoi eikä silittänyt kuin kerran jokaista ojentamaansa seteliä.

Jyrki oli juuri kertonut Hermannille, että Kos-

lov oli saanut tehtäväkseen ison parantolan rakennuttamisen lähiseutuun ja oli luvannut junassa tavattaessa Jyrkille, että hän ostaa tältä kaikki keveämmät rakennustarpeet, jos...

Hermanni ymmärsi tuon jos-sanan, samoinkuin Jyrkikin oli sen heti tajunnut. Tänä iltana alkoi talossa juhla Kosloville, ja silloin piti lopullisesti sopia tuon jos-sanan nimessä asioista.

Rahat annettuansa Hermanni pujahti myymäläpöytänsä taakse, ja Jyrki meni pihalle.

Siellä oli elämää taas kerrakseen. Puomilla seisoivat kilpa-ajohevoset suittavina, ja Tepa hääri innoissaan niiden keskessä, milloin väärälle puolelle kaatuvaa harjaa tikuttaen, milloin kavioita koputellen, milloin säkää kopeloiden.

Yksinänsä, vitjoilla kytkettynä, seisoi Jyrkin nimikko, hullu ori, joka talutettaessa kulki aina kahdella jalalla. Sen lähettyville ei ollut muiden kuin Tepan ja Jyrkin menemistä, sillä sen silmissä välkähteli pirullinen katse ja kaviot olivat valmiina iskemään jokaista. Vihuri oli nimeltänsä tämä Jyrkin hullu ori. Siltä kaatui harja aina maahan asti, ja häntä pieksi kupeita kuin iso jouhivasta.

Tepakin pelkäsi tätä hevosta. Ei sen tähden, että se olisi tehnyt hänelle mitään, vaan sen vuoksi ettei siihen ollut pystynyt hänen tepsivin keinonsakaan puremista vastaan. Kaikki purijahevoset oli Tepa nöyrryttänyt paloöljyyn kastellulla lihakimpaleella, mutta kun hän kerran töykkäsi Vi-

hurin suuhun vertatippuvan, öljyltä lemuavan lihapalasen, pureksi tämä sen suupielet vaahdoten ja rähisten kuin piru.

Jyrki oli Moskovassa ajanut Vihurilla kuuluisimman kilvan, ja mitali sekä kankea kunniapaperi oli annettu siitä. Palavissaan olevan Vihurin ympärille oli ajon loputtua rynnännyt ihastelijoiden ja ostelijoiden parvi, mutta Jyrki nauroi vain heidän tarjouksilleen ja ajoi talleille vaahtoriekaleiden sinkoutuessa katselijoiden vaatteille.

Tepa pesi parhaillaan Vihurin kylkiä. Hevonen kuunteli hyvillänsä hörhöttäen ja kuolaimiansa helisytellen. Mutta heti kun pihalla joku rahtimies yritti lähestyä tarkastelemaan sitä, alkoi se hyppiä etukavioitansa puomiin takoen.

Jyrki katseli hyvillänsä Vihurin rajua voimaa. Sitten hän äkkäsi Puotirotan, joka piileskeli jauhovaraston ovien pimennoissa.

— Puotirotta, tuo Martti tänne!

Hetken kuluttua Puotirotta talutti Martin keittiöstä, ja Jyrki tempasi tämän ilmaan silmiensä tasalle, laski maahan ja antoi pojan käteen ison mitalin, jossa oli kultainen hevosenpää.

Poika katseli peloissansa mitalia ja isäänsä. Martti oli pelännyt häntä siitä asti, kun Jyrki oli kerran humalapäissään nostanut hänet Vihurin selkään. Mutta isä nauroi nyt, ja Martti uskalsi välkytellä mitalia auringon kirkkaassa valovirrassa.

— Menehän, saat mitalin!

Martti juoksi aarteinensa pois.

Hermannia paitsi ei kukaan kartanossa eikä kylässä tietänyt, mistä Jyrki oli pojan tuonut. Hän sanoi poikaa omakseen, ja kaikkien oli sitä uskominen.

Poika oli vilkas ja notkea, ja Puotirotta oli hänen vaalijansa. Yhdessä he nukkuivat, yhdessä söivät, ja Puotirotta kävi aina Tepan tapaan portilla huutelemassa, mutta hän huusi silloin poikaa näkyviinsä. Keittiörakennuksen ämmät pitivät myös huolta Martista, ja heidän kimeät laulunsa saivat pojan usein keittiöön.

Kun poika oli juossut aarteinensa torin laidassa olevaan halkovuoreen, jossa hänen salaiset käytävänsä olivat, kutsui Jyrki taas Puotirotan eteensä:

— Meillä pidetään tänä iltana juhlaa! Etsi savustusukkoja!

Puotirotan silmät alkoivat lyödä onnenkipunoita. Juhla talossa oli myöskin hänelle juhlaa, sillä silloin Jyrki uskoi hänen johtoonsa aina erään tärkeän toimituksen, jos oli kyseessä juhla kesäherroille. Kuultuansa Jyrkin sanat lähti Puotirotta juoksemaan kertomishalusta punaisena kohti kapakkamökkiä.

Hetken kuluttua seisoi pihalla viisi ukkoa, viikset naurusta vempeleellään. Siinä oli Puotirotta, oli Tepa, joka oli jo vienyt Moskovasta tulleet hevoset talliin, oli kaksi Kuperkeikan ikuista onnimannia, Iikki, joka oli jo toista vuotta juonut maarahojansa, ja Penu, jonka työnä oli kesäisin

iskeä kirvestä lehmän kalloon ja huudella huviloiden porteilla palvelijoille ostomairitteluja. Viidentenä oli Seppä-Sipri, jonka ainainen vasarankilkutus kaikui torinlaidan pajassa.

Ukot seisoivat ja odottivat. Pian tuli Jyrki pihalle, antoi kullekin kolme sikaria, pullon viinaa ja vanhat huovikkaat ja tokaisi:

— Puotirotta, katso nyt, että joka huone savustuu siniseksi kuin taivaanvaltakunta. Sikarit ovat savultansa parhaita, ja jotta sikari maistuisi, pankaa tästä valkoinen viinakulkunen soimaan yllykettä. Ja saappaat pois joka ukolta, etteivät lattiat raapiudu! Vetäkää nämä karvapohjat jalkaanne! Rotta, katso sinä, että huoneista tulee sinisiä, sitä venäläinen oikein suvaitseekin, se muistuttaa merenrannan taivasta hänelle. Marssikaa edestakaisin kuin santarmit asemalaiturilla!

— Marssitaan niinkuin marssitaankin!

Ukot riistivät saappaat jaloistansa, nykäisivät sijalle väljät huovikkaat ja kiipesivät oravina yläkertaan.

Ja sitten he alkoivat hiihtää edestakaisin pitkin salien läikkyviä lattioita. Sikarit purkivat viiksien väleistä notkeita sinisiä nauhoja, jotka hajautuivat pieniksi hattaroiksi ja kohosivat lakeen. Aina, kun yksi lattia oli käyty päästä päähän, nousivat pullot yht'aikaa huulille ja tipauttivat ukkoihin yllyttävää nestettä. Jokainen sanoi silloin kuorossa, hyvin pehmeäkielisesti:

— Hulit!

Erään salin nurkassa oli korkea peili, lattiasta kattoon ulottuva. Savustajat pysähtyivät sen eteen seisomaan. He näkivät päikkäin itsensä kanssa viidet nauravat kasvot, viisi synkänpunaista nenää ja viisi harmaahattuista sikaria, joista vuoti suuhun nuoren maidon makua. Ukot seisoivat naurumielissänsä, katselivat kuvajaisiansa, nyökäyttelivät päitänsä ja ottivat liukkaita, tanssia tavoittelevia hyppyjä. Viiksiinsä savua sihautellen he lähtivät sitten taas liikkeelle, rivissä ja kainalokkain kuin tanssiin menevät neitokaiset sunnuntai-illan kujasella.

Kun ensimmäiset sikarit oli poltettu, meni Puotirotta käytävään ja tähtäsi tarkkaan avaimenreiästä, sikäli kuin auerta väreilevillä silmillänsä näki.

— Ei, ei vetele, niinkuin ei vetelekään, savua, savua lisää, riihen lämmitykseksi koko homma!

Sytytettiin toiset sikarit. Ukot seisahtuivat kuin yhdestä tuumasta erään tuoliryhmän ääreen, ja Penu heittäytyi pehmeälle istuimelle.

— Koetelkaahan, herrojenvaunun penkki tämä on, on kuin kärripatja, pehmeä ja pyöreä!

Ei tarvinnut kahta kertaa yllyttää, ja niinpä istuivatkin ukot pian pehmeillä samettituoleilla, nuoret veret kasvoillansa, ja keinuttelivat ruumiitansa tuolien notkeilla joustimilla.

Sitten otettiin sikarinpolton yllykettä eväspulloista, ja jokainen lausahti tyytyväisyytensä osoitukseksi vakituisen ryyppysiunauksensa.

— No, hulit, kuperkeikka yli koko maailman! inahti Puotirotta.

Seppä-Sipri ärähti:

— Naula joka varpaaseen!

— Äh, niin on tuikeata kuin punaisen paarman laulu, hyvitteli Tepa huuliansa imeksien.

Lehmä-Penu veisasi omiansa:

— Urai, Heikki hännästä ja Simo sarvista!

Iikki sanoi:

— Niin juokseekin tämä kielivoide kuin rotta vanhassa kirstussa, kynnet senkin kalkattavat!

Ja sitten hän kertoi elämäkertansa:

— Isäni kun oli isäntänä, huonoa oli elämä: väliin oli leipää, väliin suoloja. Milloin ei ollut leipää, silloin oli kouran verran suoloja, milloin oli leipää, silloin oli talo taas suolaton, mutta aina oli toista tai toista. Kun minä tulin isännäksi, silloin muuttui ja tasaantui meillä elämä: silloin loppui kumpainenkin, ei ollut leipää, ei järin suolojakaan.

Ja Iikki antoi herevän naurun soida huoneissa.

Sitten nousi Puotirotta istumasijaltansa ja komensi:

— Ei saa istua kauan samassa kapakassa, niinkuin ei saakaan, täytyy siirtyä toiseen!

Silloin nousivat toisetkin ja lähtivät liikkeelle. Nyt he eivät enää kävelleet rivissä, vaan jokainen tallusteli liukastelevin huovikkain omaa mutkikasta tietänsä.

Maailma sinistyi ukkojen silmissä, sikarit loppuivat, ja vain pieni helmi helisi enää pulloissa.

Pian seisoivatkin savustajat kaikki käytävässä, ison oven takana ja kuukistuivat vuorollansa avaimenreiän puoleen.

— Sinistä tuli, niinkuin tulikin, vakuutti Puotirotta.

— Niin on kuin merenrannan taivasta, hyvitteli Penu.

— Haisuahan ne herrat suvaitsevat, vahvisti Tepa.

— Hotelli siitä tuli, myönnytteli Iikki.

Hitaasti ja varovaisesti ukot laskeutuivat pihalle kaidepuun turvin, ja Iikki ehdotti, että mentäisiin savustamaan joukolla myöskin Kuperkeikka siniseksi. Ukot innostuivat nostelemaan käsiänsä:

— Niin juuri, nyt lähdetäänkin kaikki Kuperkeikkaan, mennään näin vain huovikkaissa ja savustetaan siitä oikea hotelli, lyödään sinnekin siniset laudat lakeen, kyllä siinä talossa nauloja riittää.

Siitä heidät tapasi Jyrki ja erotti Tepan ja Puotirotan työhön.

Vähän väliä kävi Tepa portilla huutamassa oikein sydämensä pohjasta:

— Pietariinko mennään, Pietariin, Viipuriinko mennään, Viipuriin, mitäh, mitäh, mitäh?

Eikä hänen huutaessaan aina näkynyt ajelijoita lähimaillakaan.

Tepa määrättiin lähtemään hevosella merenrantaan Koslovin hakuun, ja Puotirotta sai kellarin avaimen olutkorien kantoa varten.

Oli jo illansuu, kun Tepa ajoi välkkyvin valjain, soivin kulkusin ja nahkapunonnaista heilutellen portista tielle. Jyrki huusi hänelle evässanoiksi:

— Aja tullessa kovemmin kuin mennessä!

Puotirotta läähätti silloin olutkorien raskautta samoissa portaissa, joilta hän päivällä oli heittänyt kuperkeikkansa yli koko maailman. Hän katseli kateellisena Tepan lähtöä, josta ei puuttunut komeutta, ei ääntä eikä vauhtia.

Jyrki jäi pihalle katselemaan Tepan lähtöä ja meni vielä portille, kun ukko lasketteli jo niittyjen keskessä. Sitten hän lähti yläkerran huoneisiin, joiden lakien alla lainehtivat sinisenharmaat, tuoksuvat pilvet. Siellä hän alkoi valmistella juhlaa.

Hermanni jyrisytteli jo puotipoikien kanssa luukkuja kaupan ikkunoihin. Tiellä ajoivat ajurit pitkänä jonona iltajunille. Hollituvasta kulki keittiöön rahtimiehiä tuopit käsissään. Punapaitainen leipuri soitti leipomotuvan akkunan ääressä balalaikkaansa ja vetäisi jonkin haikean sanankin lauluksi väliin.

Tiellä kulki ihmisiä, jotka tähystelivät taivaan, niittyjen ja metsänlaidan iltaa.

IV

Kun Martti sai Jyrkiltä mitalin, juoksi hän torin laidassa olevaan isoon halkovuoreen. Siellä olivat hänen salaiset käytävänsä ja kätkönsä.

Repaletuohiset halot oli alkujaan ladottu pitkiksi pinoiksi, rinta rinnan, vain tuulen juostavin välein. Mutta sitten oli kirren liikahduttelema maa kaadellut niitä: oli syntynyt leveitä solia ja niiden keskeen sekaisia röykkiöitä. Pinojen ylle oli viskottu rimoja, lautoja, hylkylaatikoita, rakennusjätteitä ja kaikenkaltaista poltettavaa rojua, ja nämä muodostivat pinoille jonkinlaisen katoksen.

Martti oli kerran tänne sujuttautuessaan havainnut salaperäisiä, oivallisia piilopaikkoja yksinäisille leikeillensä, ja hän oli kantanut kaikki aarteensa halkovuoren kätköihin.

Poika oli ainoa lapsi talossa, ja hänen leikkinsä olivat yksinäisen lapsen leikkejä: kuvittelua, salaperäisen maailman läheisyyttä, ihmettelyä ja notkeaa pujahtelemista kätköstä toiseen.

Martti vietti kesäisin ihmeellisiä hetkiä halkovuoren onkaloissa, ja siellä oli osa hänen leikkinsä maailmaa. Punapaitainen leipuri louhi säälimättä halkovuorta, ja syksyn tullessa oli Martin aina vietävä aarteensa pois. Mutta talvisin vedettiin uusi röykkiö leipurituvan vierelle, ja kevätkirsi teki taas pojalle käytäviä yllin kyllin.

Martti kyykki parhaillaan eräässä käytävässä ja kaivoi roskien alaista kosteata multaa. Kaukana pinojen päissä kuumottivat kaidat aukot, ja niiden takana olivat kesänvihreät niityt. Mutta aukoista ei mahtunut kukaan sisälle, sillä ne oli jätetty vain tuulen mennä ja tulla. Juuri ja juuri ennätti poika havaita pääskysten vilahdukset niiden editse. Pinojen raoista tunkeutui auringon kirkkaita valoteriä käytävien mustille pohjille, joissa valkeanvihreät heinänkorret luikertelivat sairaina valoa etsimässä.

Martti lakaisi lasturoskan eräästä käytävän mutkasta ja kaivoi sitten mullasta pienen metallisen rasian. Siellä olivat hänen kirkkaat aarteensa: hopealantit, valjasnapit, pajalta löydetyt varvasnaulat ja junan alla käytetyt kopeekat.

Poika katseli hetkisen rasiansa aarteita ja sitten isänsä antamaa mitalia, eikä hän raskinutkaan luopua vielä siitä. Kultainen hevosenpää tuntui hirnuvan iloisesti kuin sälkevävarsa, sirot korkokirjaimet kaarsivat päätä, ja pieni rengas helisi kaiken kannattelijana.

Martti pusersi tiukasti aarrettansa kämmenpääl-

lystä vastaan ja sai siihen syntymään punaisen hevosenpään kuvan. Ei, ei siitä voinut luopua.

Poika kaivoi rasian takaisin multaan ja työnsi jalallansa lasturoskaa katteeksi. Martti päätti kätkeä mitalin toiseen leikkimaailmaansa, johon punapaitainen leipurikaan ei osannut.

Hän juoksi pian hälisevän kartanon läpi isoon heinäluhtiin, joka kesäisin oli tyhjä ja viileä.

Harrasta arkuutta täynnänsä poika avasi luhdin raskaat ovet, jotka ääntelivät kumeasti kuin kirkon ovet sunnuntaina.

Poika seisoi nyt henkeänsä pidätellen korkeassa, hämärässä heinäsalissa. Jossakin kattojuoniaisten päällä kujersi kartanokyyhkynen. Pihan melu tuntui jääneen ovien taakse. Tomuhiukkaset temmelsivät katonreikien valojuovasissa. Tallista kantautui hevosten polkevien jalkojen vaimeita kumahduksia.

Pitkin luhdin seinustaa oli rivi mustia aukkoja, ja niitä Martti pelkäsi. Niiden läpi pudoteltiin talvisin lehmien heinät lääväpöydille, ja Marttia oli kielletty menemästä luukkujen läheisyyteen. Martti katseli hetkisen aukkojen mustia suita ja pusersi tiukasti mitaliansa; nyt hänellä oli syytä pelätäkin, sillä nuo suut tuntuivat haluavan ahmaista hänen mitalinsa käsineen päivineen.

Martti kulki varovaisesti lakean lattian poikki ja tuli hämärään nurkkaan. Siellä oli kattotuolin juuresta siltapalkki katkennut ja tehnyt aukon lattian ja läävänlaen väliin.

Täällä oli Martin toinen leikkimaailma. Hän saattoi olla tuntikausia kadoksissa heinäsuojan lattian alla, eikä kukaan tietänyt silloin hänen olinpaikkaansa, ei Puotirottakaan.

Luhdin lattianraoista oli varissut heinänsiemeniä pieniksi säännöllisiksi keoiksi läävänlakea vastaan, ja koko lakisola oli kuin pieni niitty, jonka kuiva muona oli äsken koottu tiheiksi kekoriveiksi.

Nämä lattianraoista varisseet heinänsiementen keot muodostavat Martin toisen leikkimaailman.

Martti makasi vatsallansa lakisolassa ja tuijotti pyörein silmin pieniä kekoja.

Hän näki noissa liikahtamattomissa keoissa ihmeellisen elämän. Siellä puuhasi pieni ihmisväki omiansa. Milloin se rakensi teitä majojensa vierille, milloin kulki kirkkoon pitkänä jonona ja jätti talonsa autioiksi. Väliin heilahdutti akkunanraosta tunkeutunut tuulenhenki kekojen väliin pudonnutta heinänkortta, ja silloinpa siinä laskeutuikin ylikäytävän puomi paikoillensa ja juna porhalsi sivuitse asemalle.

Hiljainen, ihmeellinen elämä kuhisi Martin edessä. Pieni ihmisväki oli tottunut häneen, se ei arastellut poikaa, vaan piti omia puuhiansa. Nyt juuri ajettiin hevosilla asemalle, nyt juuri lähti juna jatkamaan matkaansa, ja Martti kurkotti päätänsä nähdäkseen paremmin ne kaukaiset huvilat, jonne vieraita vietiin. Ja verkot oli äsken nostettu kuivamaan, ja niitä riippui korsikepeissä pitkin rivein vielä kosteanvalkkyvinä ja tiheäsil-

mäisinä. Toisten silmukoissa riippui vielä irroittamattomia kalojakin, pieniä ja soman vihreitä. Valojuovia, joita hämärä luhti oli täynnänsä, samoinkuin lattianaluskin, Martti katseli väsymättömänä. Niihin ahtautui tiheään pienenpieniä harmaita lampaita päättömässä arkuudessaan, ja jos hiukankin puhalsi, valtasi lauman heti mieletön pakokauhu.

Martti kosketti kepeästi lähimmän keon lakea, ja siitä vierähti muutamia vihreitä muruja alas. Heti seisoi siinä vasarakätinen mies, joka nakutteli katon ehjäksi. Martin teki melkein mieli kurkottaa kättänsä ja ottaa vasara itsellensä. Mutta hän tiesi, että silloin pikkumies katoaisi heti ja hälyttäisi kaikki muutkin pakoon kekojen uumeniin.

Kerran oli Martti koskettanut erästä sievää kärryä, jota työnnettiin kujalla, ja silloin oli lumous särkynyt silmänräpäyksessä. Pikkuväki pakeni piiloihinsa, kärry olikin vain käpertynyt kukanlehti, ja Marttia alkoi kattosolan hiljaisuus kammottaa. Monta kertaa oli poika silloin päivän mittaan käynyt tähystämässä ystäviään, mutta kekojen välissä vallitsi vain liikahtamattomuus.

Nyt oli kylässä kiirettä, kesä oli alkanut ja ensimmäinen kesävierasjuna tullut. Martti tuijotti kekoja ja eli kokonaan mielikuvituksensa kääpiöväen maailmassa.

Hermanni oli seisonut ovellansa silloin, kun Jyrki antoi Martille mitalin.

Hermannin silmät välkähtelivät silloin omituisesti, ja hän vetäytyi eteisen pimentoon. Poika näkyi juoksevan halkovuorelle. Mutta pian hän palasi sieltä ja pujahti raskaiden ovien lävitse luhtiin. Hermanni näki pojan menon. Hän odotti kotvasen, mutta poika pysyi näkymättömissä.

Hermanni meni kauppaan, ärähti puotipojille, jotka lavertelivat ostajien kanssa, napautti häränhännällä tiskiä ja sai pojat liikkeelle. Sitten hän poistui kamariinsa, vilkaisi siellä ympärilleen ikäänkuin vierasta silmää peläten, ja avasi varovaisesti arkkunsa. Sieltä hän kopeloi jotain kouraansa ja saapui hetkisen kuluttua taas kaupan pihanpuoliselle ovelle.

Luhdin ovet olivat entisekseen kiinni. Poikaa ei näkynyt. Jyrki varusti juuri ukkoja yläkerran savustukseen.

Toisten huomaamatta nousi Hermanni luhdin notkuvia portaita, avasi oven ja tuli sisälle. Hänen terävä katseensa poimi kaikki luhdin näyt äkisti yhteen, mutta Martti oli kateissa.

Hermanni kulki varpaisillaan seinänvierustan luukuille ja kurkisteli niistä alas läävään: ei, ei ollut poikaa sielläkään; autiossa läävässä oli vain kalju syömäpöytä ja maahan pudoteltuja vitjoja. Hermanni seisoi hetkisen liikahtamatta. Silmät vain elivät entisekseen: lattiasta kattoon, sitten seinille, nurkkiin ja taas lattiaan ja kattoon.

Kyyhkynen kujersi ja hevoset potkivat tallissa, ei muuta.

Äkkiä tapasi Hermannin katse nurkasta pystyssä sojottavan laudanpään. Hän alkoi kävellä varovasti nurkkaa kohti.

Martti katseli parhaillaan pikkuväen puuhia ja ihmetteli omaa satuihmettänsä.

Äkkiä alkoi sataa. Taivaasta putosi isoja pisaroita, ja pikkuväki pakeni majoihinsa. Jyrähtelikin. Ei — Martti kohosi hämmästyneenä kyynärpäilleen: joku käveli luhdin lattialla ja varisutteli raoista heinänsiemeniä.

— Kukahan kumma nyt kävelee luhdissa?

Martin satumaailma hävisi, ja hän kuunteli henkeänsä pidätellen.

Hermanni tuli aukon kohdalle, kurkisti ja näki kaksi jalkapohjaa heinänpehkuissa.

— Martti!

Ääni oli kiivas, mutta kuiskaava.

Jalkapohjat vavahtivat ja katosivat. Pian työntyi aukosta pää. Hermanni tarttui pojan niskaan ja nosti hänet vierellensä. Hetken oli kumpikin vaiti.

Äkkiä Hermanni tempasi pojan puserretun kouran omaansa ja avasi sen. Kultainen hevosenpää kiilsi Hermannin silmiin.

Hän otti äkäisesti mitalin, katseli sitä ja pisti taskuunsa.

Martti helähti itkuun.

Hermanni tarttui taas Martin käteen, suikkasi siihen jotakin, silitti pojan päätä nopeasti ja karisti siitä heinänhelpeitä. Sitten hän pyyhki nih-

keillä sormillansa pojan silmät, heristi kättänsä ja lähti kiivaasti ovea kohden.

Martti jäi suu ammolleen katsomaan setänsä lähtöä, ja vasta sitten, kun tämä oli kadonnut, hän vilkaisi kouraansa.

Siinä oli nyt kultaraha.

Martin itku unehtui:

— Kultaraha! Hermanni-setä, kultaraha!

Hermanni tiuski jo silloin kaupassa, kulki varastoihin puotipoikien jäljissä ja sivalteli häränhännällä kiirettä poikien koipiin. Hän ärisi kuin koira ja hävisi sitten huoneeseensa.

Siellä hän otti taskustansa mitalin, sylki sitä, paiskasi lattiaan, nosti käteensä, puserteli ja vei viimein kirstuunsa.

Hermanni istui pitkän aikaa kirstun kannella, huohotti kiivaasti ja aukoi suutansa, niinkuin liekki olisi ollut syömässä sisuksia. Hän kätki äkkiä pään käsiinsä, pyöritteli sitä, nousi naurahtaen ja potkaisi kirstua. Sitten hän lähti huoneestansa.

Kun hän jälleen ilmestyi pihalle, oli hän jo tyynempi ja puheli vain itsekseen.

Martti seisoi yhä luhdissa ja katseli rahaa, eikä hän käsittänyt mitään.

— Isä antoi, ja Hermanni-setä otti ja taas antoi — kultarahan. Mitä hän mitalilla tekee?

Martti saapui pihalle arkana. Heinäluhti oli muuttunut äkkiä peloittavaksi. Siellä tuntui vielä humisevan Hermanni-sedän kiihkeä, kuiskaava

ääni. Kyyhkysten pehmeä kujerrus oli kuin noitamummojen torumista:

— Mitäs tulit, mitäs tulit tänne!

Martti kulki verkkaisesti valtaportille, heinänpehkujen ryvettämänä, mutta hän ei nyt huomannut sitä. Hän katseli vain ihmeissänsä kultarahaa ja ikävöi hevosenpään iloista, hirnuvaa muotoa. Kämmenselästäkin oli sen punertava painantainen jo hävinnyt.

Itku kiertäytyi uudelleen Martin silmiin, mutta Hermanni-setä käveli pihalla, ja poika nielaisi itkunsa pitkässä, takkeilevassa hengenvedossa.

V

Kun Tamara palasi rannasta, seisoi pääportaiden edessä valjastettu hevonen, jota mairitteleva ukko piteli suupuolesta.

Salissa tuli Koslov vaimoansa vastaan, mutta kumpainenkaan ei sanonut mitään. Silmät, joiden katseet sattuivat toisiinsa, eivät myöskään sanoneet mitään. Kaksi vierasta ihmistä vain sivuutti toisensa.

Tamara nousi torniin ja aukaisi sinisen lasin. Kaukana merellä sykki vilkkumajakka, mutta valkea yö teki sen heikoksi ja araksi. Pilviriutat olivat ryhmittyneet tummaksi jonoksi, ja ne näyttivät olevan menossa jonnekin meren taakse. Tamara katseli merelle, niinkuin hän tuhannesti ennenkin oli katsellut, etsien sieltä pakotietä oman sydämensä unhotukselle.

Mihail Koslov oli tappanut Tamaran sydämen elämältä. Hän oli melkein ostamalla ostanut Tamaran vaimokseen eräältä köyhältä upseerilta, jonka hän oli pelissä hävittänyt tuhon partaalle ja joka oli Tamaran eno ja kasvatusisä.

Tamara naitettiin väkisin Kosloville, eikä kukaan puolustanut nuorta naista, sillä hänellä ei ollut muita omaisia elossa kuin eno. Hän oli ollut tämän hoivissa koko elämänsä, siitä asti kuin se oli siirtynyt äidistä häneen, hänen alkaessaan elää ja äidin lopettaessa. Niin, Tamara oli naitettu Kosloville, eikä hän silloin vielä lainkaan tuntenut elämää.

Koslov pudotti ahnaiden sormiensa läpi hänen hiuksensa kuin ruskean hiekan, suuteli hänen pieniä jalkateriänsä, oli pitkän aikaa hänen kanssaan ja meni sitten pois — eli kylläkin hänen läheisyydessään, samassa huoneessakin, samassa vuoteessakin, mutta ei palannut. Sijalle jäi raaka olento, joka jätti nuoren naisen käsivarsiin sormiensa mustat varjot ja joka ei suudellutkaan enää kyyhkysenä kujertaen.

Ja silloin alkoi Tamaran sydämen kuoleminen.

Tamara itki rajusti, kun hän synnytti lapsensa. Hän itki vielä rajummin, kun hän opetti heidät sanomaan isää. Ja hän polvistui vähän väliä jumalankuvanurkkaan katsomaan tyyntä naista, joka piti rinnoillansa lasta. Mutta hän ei oppinut tuon naisen onnellista katsetta, vaikka kuinka kynttilöillä valaisikin hänen piirteensä. Jokaista uutta kynttilää sytyttäessään hän aina rukoili itsellensä tuon kirkastuneen äidin hymyä, mutta turhaan.

Sitten Koslov alkoi pilkata vaimoansa, ja kun hän kerran juhlaa pitäessään tarjosi häntä vieraallensa, kuoli Tamaran sydän elämältä. Ei edes lap-

sen ääni saanut häntä nauramaan kirkkaasti. Hän oli ihminen, jonka ilo oli tuhottu. Sentähden hän katsoikin liikahtamattomana sinisestä tornista meren ylitse, sentähden hänen miehensä työnsi ärähtäen hänen ruumiinsa sylistään ja sentähden hän kulki miehensä sivuitse kysymättä tämän matkaa. Hänen ruumiinsa eli vain sen tähden, että sen elämää oli kahdessa lapsessa.

Mutta tänä iltana soi Tamaran korvissa lause:

— Ettekö näe, että minä juuri ilmestyin sinne tulemaan teitä kohden?

Kun Tamara ajatteli tuota lausetta ja nuorta ääntä, joka oli sen sanonut, itketti häntä. Hän itki melkein tiedottomasti sitä, että hänen sydämensä oli kuollut, itkun itsensä vuoksi, sen tähden, että hänellä oli ajatusrykelmä, joka ei suostunut sanoiksi, purkautumiseksi, vaan itkuksi.

Tamara ei ajatellut miestä, joka oli tuon lauseen sanonut, ainoastaan sanoja hän ajatteli ja ääntä, josta soi elämä.

Tamaralle oli ensikertaa sanottu nuorella, lämpimällä äänellä, että hän oli kaunis ja että hänestä oli uneksittu. Ja hänen tuli ikävä tuota ääntä.

Tamara seisoi kauan tornissa ja katseli vilkkumajakan levotonta lyhtyä, syttyvää ja sammuvaa.

— Tuollainenko on nyt se, joka on tulossa minua kohden, jo heti sytyttyänsä sammuva?

Alkaneesta yöstä Tamara kuuli samat äänet kuin Antonkin, mutta hän ei käynyt pohtimaan, mitä kaikkea niissä oli.

Ja kuitenkin Tamara tunsi, että kesän ensimmäinen päivä meren rannalla oli ollut myöskin hänelle juhlaa. Sillä ääni oli sanonut:

— Te olette kauniimpi kuin meri ja taivas, ja minä olen uneksinut teistä!

Sama ääni, joka oli niin sanonut, toisteli lähihuvilan ullakkokamarissa itseksensä vastausta, minkä monet yön asioista johtuneet kyselyt olivat saaneet:

— Juhlaa, juhlaa tämä on, koska valvotaan ja soitetaan vielä, koska ajomies laulaa tiellä ja naisia on puutarhoissa ja koska ei nukuta! Ja koska minä olen rakastunut. Rakastunut? Niin, oh, taikka, niin — rakastunut!

— — —

Tepa kiidätti Koslovia kumisevalla kangastiellä ja tunsi tuon tuosta olallaan hänen ajoa hyvittelevän kätensä.

He sivuuttivat käymäjalkaa palailevia ajureita, ja Tepa hihkaisi aina ohi ajaessaan, sillä hän tiesi kyllä, mikä oli herralle mieleen: kova meno, tuulen taittama hatunlieri, ajajan mökinä ja paukahteleva piiska.

Kun Tepa pyörsi kauppakartanon pääoven eteen, vakuutti viulu jo yläkerrassa: huolet ovat kaukana!

Jyrki saapui vierastansa kättelemään, kumartelemaan ja ohjaamaan juhlasaleihin, joissa tuoksui sikarin kirpeä lemu ja välkkyi lasien paljous.

Koslov oli pian juhlan lumoissa. Portaat kaikui-

vat ruoankantelijain askelista, ja aina oven avautuessa hulmahti huoneiden sinertävä savukatos liikkeelle. Väliin ilmestyi Koslovin eteen ripsakoita ukkoja, jotka tanssivat kädet kupeilla somin kaarratteluin viulun laulua, väliin seisoi rivi täysinäisiä ryyppylaseja hänen edessänsä aitaamassa pääsyä ruokien kimppuun. Pois niistä oli kaadeltava nesteet, ja sitten jo savusivatkin avattujen olutpullojen suut hänen ylettyvillään. Tuon tuosta mentiin toiseen saliin, ja taas paljastui siellä jokin uusi juhlan ihme.

Jyrki kulki varjona Koslovin rinnalla ja Puotirotta toisena perässä. Koslov kiitteli ja halaili ja piti kovaäänistä kopua. Aina soi viulu, aina kilahteli pöydissä, ja aina odotti täysinäinen lasi hänen kultahampaittensa huuhdontaa.

Yhä sinisemmäksi tuli maailma Koslovin silmissä. Tanssivat ukot olivat kuin varjojen häilähdyksiä seinällä. Viulun ääni eteni vähän kerrallansa melkein kuulumattomiin ja muistutti lopulta kirkon kaikkein korkeimpaan kupoliin nousseen kuorolaulun viimeisintä hyminää, joka voisi olla yhtä hyvin tuulta kuin laulua.

Koslov tavoitteli kädellänsä seuralaistaan, mutta käsi retkahti tyhjän läpi takaisin kupeelle. Koslov torkahti. Hän tunsi kaukaisesti, että hänet heitettiin kattoon, sinisenkeinuvaan lakihämärään.

Jyrki nosti silloin juuri hänet kepeästi syliinsä. Palvelusväki, soittaja ja tanssijaukot oli ajettu keittiöön, ja he aloittivat siellä uuden juhlan.

Yläkerta jäi hiljaiseksi.

Jyrki kantoi Koslovia sylissänsä ja vei hänet, askeltensa ääntä varoillen, portaitten ja pimeän kaupan läpi Hermannin kamariin ja jätti sinne. Itse hän ryntäsi keittiöön yllyttelemään väkeänsä:

— Syökää, juokaa, kohta taas soittamaan, kohta tanssimaan ja läiskyttämään kämmentä yläkertaan! Antaa herran torkkua hetkinen ja nähdä kaunis uni — sekin on hyvän talon antimia. Ja Tepa, pidä valjastamisesta huoli!

Kun Koslov havahtui ja raotti silmiänsä, oli sininen maailma kadonnut hänen edestänsä.

Nyt istui häntä vastapäätä kuivankalpea mies, joka pistävin silmin tarkkasi hänen heräämistään.

Koslov huitaisi kädellänsä. Se oli yhtä paljon hämmästystä kuin tervehdystä, sillä Koslov tunsi kyllä Hermannin. Hän oli usein sivumennen käynyt kaupassa Jyrkiä kyselemässä ja joutunut silloin puheisiin myöskin Hermannin kanssa.

Jyrki oli myynyt aamulla Koslovin Hermannille tuhannesta ruplasta, ja nyt alkoi Hermanni kiihkein äänin suostutella Koslovia tuleviin kauppoihin.

Kynttilänliekin valaisemassa kamarissa oli kaksi jättiläisvarjoa seinällä. Väliin ne yhtyivät isoksi mustaksi tahraksi, kun Hermanni kumartui oikein innoissaan Koslovin rintapieliä kohti.

Koslov katsoi älyttömänä Hermannia, huitaisi väliin kädellänsä ja näki Hermannin alituiseen työntävän terävää nenäänsä häntä kohden. Ja vä-

hin erin selvittyänsä Koslov älysi, mistä oli kysymys: hänen tämän kesän huikeimmasta pelistänsä — ja silloin hänen velttoihin kasvoihinsa ilmestyi kireitä piirteitä.

Kaksi peluria kumartui vastakkain, ja kauppa, peli, alkoi sujua.

Tämä peli, jonka Koslov ja Hermanni pelasivat juhlayönä, olikin yhteinen harjoitus väärän kortin käyttämisessä: Hermanni lupautui kirjoittamaan Kosloville kaikki laskut puolta suurempina, ja Koslov lupasi ostaa Hermannilta kaikki keveät rakennustarpeet hintaan katsomatta.

Kumpaisenkin silmät välkähtelivät, sillä kohtahan oli varsinainen peli alkava, ja jännitys hypitti jo nyt sormenpäitä väärän kortin selällä.

Hermanni pujahti pihalle, huusi Jyrkin keittiörakennuksesta, ja Jyrki talutti Koslovin entisekseen yläkerran savustettuihin huoneisiin.

Portaat alkoivat taas jymistä ruoankantajien askelista, ja juhla jatkui niinkuin ainoana keskeytyksenä olisi ollut vain palvelusväen lyhyt ruokailuhetki Koslovin torkahtamisen kustannuksella.

Taivaanrannalla oli jo selvä aamu, kun Jyrki otti toistamiseen Koslovin väkevään syliinsä ja kantoi hänet odottaville rattaille. Koslov soperteli ylistävää kiitosta ja manasi talolle, kättänsä kohottaen, suolan, leivän ja viinan loppumattomuuden.

Tepa nykäisi hevosen liikkeelle. Viulun ääni katkesi yläkerrassa.

Kostea yöhuuru oli läikähtänyt isona tulvalaineena niityiltä maantielle, niinkuin tätä pitkin olisi juuri lasketellut joku hurja ajomies ja jättänyt koko tien harmaanvalkeaan savuun, mutta hieman edempänä kangasmailla löi jo ajajia vastaan kuiva pihkalämmin.

Koslov potki unipäissänsä kuskipenkkiä, kiroili ja yllytti ajamaan itseltänsä hatunlierit pystyyn. Mutta Tepa sääli nyt hevostansa, kun kerran kyydittävän silmäkin oli jo nurin päässä, ja hän tiesi kyllä keinon, millä moiset potkut vaimennettiin. Tepa ei ollut ensimmäistä kertaa herraa kyydissä.

Koslov potkaisi taas kuskipenkkiä ja örähti:

— Aja häntä suoraksi hevoseltasi, moukka, kovemmin, kovemmin!

— Vai moukka, kertasi Tepa itsemielessänsä.

Ja sitten hän alkoi polkea aisaa, kiivaasti ja tahdikkaasti. Aisakellot ja valjastiu'ut soittivat pakahtumaisillansa kuin kaikkein hapraimmassa nelisessä, ja Koslov yltyi hihkumaan peräistuimella, silmät ummessa:

— Hih, tällä tavalla, aja lintu kiinni, jätä varjo jälkeen, hatun, hatun, moukka, pudotat, ei, no, pirultako piiskan sivalsit, kasakan nelistähän tämä jo on! Susiko on kintereilläsi vai ämmääsikö on ikävä? Hih, tällä tavalla, sajua, sajua varten saat rahaa, aja, hiuuu!

Tepa ajoi naureskellen käymäjalkaa ja polki vain kiivaasti aisaa.

Tienvieripetäjikköjen aamunherkkä, kuulakka kaiku säesti menoa.

— Tapat hevosesi, moukka, hellitä, sivu jo ajamme, kellotkin tippuvat hikeä kuin pääsiäiskirkkoon soitettaessa, anna seista, anna puhaltaa hevosesi, sieraimensa repäisee vielä ja vaahtoon tukehtuu, hellitä, hellitä, kielteli Koslov jo puolitosissaan.

Mutta Tepa vain yltyi.

— Syytä itseäsi, moukka! Piru sinulta parran polttakoon!

Ja Koslov nukahti tyytyväisenä hurjasta ajosta läpi kaiukkaiden kangasmaiden. Toisen kätensä hän oli nostanut pitämään hatunlieriä, kuin olisi seisonut kiitävän junan sillalla.

VI

Uni oli jo kauan sitten kumartunut Tamaran ylitse, kun Koslov ajomieheen nojaten nousi huvilansa portaita.

Vielä keskisalissa, jonka nurkassa värähteli oven äskeistä avautumista pieni jumalankuvan liekki, Koslov nauraa hytkähteli taannoisen juhlansa muistoja ja kotiapaluun vauhtia. Mutta sitten pyyhkäisi äkkiä vihainen irvistys naurun pois, ja Koslovin sormet koukistuivat kiihkeäksi, iskemistä himoitsevaksi kouraksi. Se repäisi parilla sivalluksella juhlakuvien keskeen tyhjän aukon, johon ilmestyi sitten hänen vaimonsa kylmä hahmo.

Koslov hoiperteli Tamaran huoneeseen, jalkoihinsa osuneita tuoleja kaadellen.

Tamara kuuli unensa läpi kaatuvien esineiden kolinan ja havahtui. Hän tiesi, kuka oli tulossa, ja hän jäi hetkeksi tuijottamaan tuskaisin silmin kattoa.

Tamara tiesi, että hänen kuolleen ruumiinsa kidutus alkaisi taas, ja hän nousi vuoteestansa sil-

mänsä ristien. Tamara vedälsi pitkän ruskean tukkansa peittämään rintansa valkeutta, sitten hän otti iltaviitan yllensä ja odotti, hiljaa siunausta lukien, lähestyvien askelten tuomaa miestä.

Ovi aukeni, ja Mihail Koslov seisoi vaimonsa huoneessa. Hänen irvistykseen vääristyneet kasvonsa retkahtivat ivalliseen nauruun:

— Mitä, oletko sinä odottanut minua, kyyhkyseni?

Mutta Tamara oli vaiti, ja hänen suupielessänsä väreili varjonohut ilme, ja se oli kuin käärmettä nähneen vaistomainen inho.

— Odotitko sinä minua, marjaseni? Minkätähden sinun kätesi ja punainen suusi eivät sitten ottaneet minua vastaan jo portailla, ja minkätähden sinä et sanonut minulle lähtiessäni, ettet mene yksin vuoteeseen ja että sinulla on ikävä minua?

Tamara tuli hiljaa miestänsä kohti. Mihail Koslov katsoi suurenevin silmin, miten naisen valkeaviittainen hahmo lähestyi häntä. Mihailin sieraimet värähtelivät, ja raskashuulinen suu avautui ahneena.

Tamara häilähti kuin varjo miehensä sivuitse ja katosi huoneesta. Käsi, joka kohosi tavoittamaan häntä, ei saanut mitään otteeseensa. Mihail Koslov kirosi ja hoiperteli kadonneen jälkeen.

Tamara aikoi kulkea salin poikki jumalankuvanurkkaan, mutta kun hän kuuli miehensä askelien tuovan tätä taas luoksensa, pakeni hän yläkertaan ja sieltä pimeiden kiertoportaiden askelmitse sini-

seen torniin, jonka tummien lasien läpi kuumotti aamu.

Tamara avasi akkunan ja kietoi viittansa tiukasti ympärilleen. Noussut aurinko julisti parhaillaan uuden juhlapäivän alkamista. Illan pilviriutat olivat yöllä lipuneet näkymättömiin. Taivas ja meri kuvastelivat toisiansa.

Tamara seisoi akkunan ääressä, mutta hän tuskin huomasi uuden juhlapäivän alkamista. Hän kuunteli kalpeana, miten raskas kaiku kumisutti yläkerran seiniä aina lähempää.

Tamarassa elivät ainoastaan silmät. Ruumis oli patsaanhiljainen. Ammottavien silmien terillä oli ihmistä itseänsä tarkastava tuijotus. Tamara katsoi omaa elämäänsä, joka ei ollut edes elämää, selkänsä takaisia päiviä, eikä hän nähnyt sieltä tulevan itseänsä kohti mitään, aivan samoinkuin eilisessä meressäkin oli vallinnut hänelle vain tyhjyys. Siellä kylläkin tuikahti vilkun arka lamppu, mutta se sammui aina heti sytyttyänsä. Tamara näki, ettei hänen takaisissa päivissänsä tuikahtanut muu kuin jumalankuvan liekki, mutta sekin oli niin voimaton.

Kuului, kuinka torninportaiden alaovi avattiin. Pimeästä holvista tulvi siniseen torniin kiroiluja, yskimistä ja jysähdyksiä.

Mihail Koslov oli tulossa torniin. Hän oli noussut hoiperrellen käsipuun turvin yläkertaan ja alkoi nyt yrittää kiipeämistä sinisten lasien luokse.

Mutta torninportaista puuttui kaidepuu, ja Mihail Koslovin tie loppui oven aukaisuun.

— Tamara!

Huutoon vastasivat vain yläkerran seinät.

— Tamara, minä revin sinut kappaleiksi, ellet vastaa!

Mihail Koslov kuunteli hetken, mutta torni oli hiljainen.

Sitten hän alkoi kiivetä jyrkkiä portaita.

Tamara kuuli, miten portaissa kaikui läiske ja jytinä. Sieltä tultiin nelinryömin kämmentä askelmiin läiskyttäen ja jalkaa polkien.

Yht'äkkiä kuului hirvittävä ryminä, niinkuin iso kivi olisi laskettu vierimään pitkin portaita ja jysähtämään seinään. Sitten oli hetki hiljaista.

Mustasta porrasaukosta tunkeutui torniin hyvin vaimea ääni:

— Tamara, tule auttamaan!

Tamara kuuli kutsun, mutta ei liikahtanut.

Ja äkkiä hypähti onkalon mustuudesta torniin piru, joka katsoi hehkuvin silmin Tamaraa, väliin mairitellen, väliin käärmeenä sihisten, ei sehän oli Mihailin huuto:

— Kuuletko, Tamara, tule auttamaan! Sinä olet murhaaja, kummitus sinä olet, kujalla juokseva narttu, jonka päästin pihalleni!... Tamara, tule, kyyhkyseni, saat kultaa kulmillesi, säkeniä sormiisi, jos tulet!... Tiera, kivi sinä oletkin! Valkea pirunkukka on sinun korvasi, joka syö jokaisen

sinne tulevan sanan kuin kärpäsen! Tamara, minua koskee, marjaseni!

Tamara vain tuijotti selkänsä takaisia päiviä. Ja nyt niihin kuului eilinenkin, päivä, jossa läpätti vilkkumajakan arka valo.

Ja eilistä muistaessaan Tamara huomasi, että taas alkoi uusi päivä, taas leimahti tuolla ulapan äärillä valkea lyhty ja vuodatti virtaansa ehtymätön lähde, aurinko.

Portaitten kumea uumen tunki ääniä torniin, mutta Tamara ei kuunnellut enää niitä. Niissä ei ollut mitään hänelle.

Avattu sininen lasi päästi heräävän aamun äänet hänen luoksensa, ja Tamara toivoi, että olisi jo päivä. Hän kuvitteli päivän ääneksi, joka oli lämmin ja sanoiltansa kaunis. Ja sitä ääntä muistutellessaan hän unohti kaiken muun.

Viereisen huvilan ylimmän akkunan ääressä istui Anton ja pyydysteli paperille mieleensä helähtäviä sanoja: hän kirjoitti runoa päivästänsä, yöstänsä, ja varhaisesta aamustansa, sillä hän oli rakastunut, ja hän tahtoi rakentaa sanoistansa muistopatsaan sille heti ensimmäisistä tunnelmista alkaen. Vähän väliä hänen katseensa siirtyi paperista akkunan näkyyn ja taas takaisin.

Antonin silmät paloivat, ja käsi etsi kiivaasti tukkaa. Väliin hän käveli lyhyen lattiansa päästä päähän, kuunteli seinien kimmahduttamia yksinpuhelunsa sanoja, tuijotteli ruosteisia naulankan-

toja permannossa, naurahteli ja tempasi jälleen kynän kiihkeään käteensä.

Ullakkokamarissa syntyi runo, aikaisin aamulla, runo kesäisen päivän juhlasta sinisen meren rannalla.

Aamu oli vielä tyyni, liikahtamaton. Lintujen äänet vain helisivät oksastojen aarnioissa. Jokin musta, teräväkärkinen pilvineula oli työntymässä taivaalle ulapan takaa.

Sinisessä lasitornissa seisoi Tamara ja katseli aamua. Äkkiä hän kääntyi siihen selin: portaissa alkoi taas kipeämisen läiske ja jyske.

Jonkin ajan kuluttua ilmestyi Mihailin sotkuinen tukka porrasaukkoon, sitten hikinen otsa, lasimaiset silmät, himon raatelemat kasvot ja vääristynyt suu.

Tamara seisoi jähmettyneenä ja katsoi miestänsä, joka tuli nyt hänen luoksensa ryömien.

Mihail Koslov veti viimeisillä voimillaan yläruumiinsa torniin, mutta raskaat jalat jäivät portaisiin. Hänen kätensä ojentui Tamaran paljasta nilkkaa kohden, mutta se ei enää jaksanut puristautua otteeseen: Koslov sammui.

Kun Tamara huomasi käden tavoittavan jalkaansa, kirkaisi hän melkein tahtomattaan, ei pelosta, vaan inhosta.

Anton, joka silloin oli juuri kuuntelemassa avoimen akkunan ääressä aamun ääniä, kuuli Tamaran kirkaisun. Hän tunsi äänen ja jätti huoneensa.

— Minua kutsutaan, minua kutsutaan, hän toisteli portaissa.

Hän juoksi puutarhan läpi, poikki aamunkostean nurmikon, kiipesi aidan yli ja oli pian Koslovin huvilan juurella.

Kun hänen katseensa ehti sinilasiseen torniin, huomasi hän erään sen akkunoista avatuksi ja sen lähellä naisen valkean hahmon. Anton huudahti:

— Tapahtuuko siellä jotakin?

Tamara katseli silloin juuri jalkansa eteen jähmettynyttä kättä. Hän kuuli alhaalta huudettavan. Hän kurkisti akkunasta ja näki Antonin.

— Mitä te täällä teette?

— Tehän huusitte!

Tamara vilkaisi Mihailin kättä, joka oli liikahtamaton. Sitten hän kurkottautui ulos, viittaansa pidätellen, ja sanoi ylpeästi:

— Ei täällä mitään tapahdu!

Sininen akkuna sulkeutui, ja Anton kadotti silmistänsä valkoviittaisen naisen.

Anton harhaili kauan rannalla, ennenkuin palasi kamariinsa. Hänen sydäntänsä vihloi huuto, joka toistui alinomaa hänen korvissaan. Hän kuuli tässä huudossa selvästi sen naisen äänen, joka oli hänen kesänsä, herännyt rakkautensa ja unettomuutensa. Ja Anton oli varma, että naisen ylpeän äänen takana oli hädän kätkö.

Kun Tamara oli sulkenut akkunan, seisoi hän hetkisen kuin juuri sanomaansa takaisin tavoitellen ja sen kylmää ääntä katuen. Sillä Tamaran

mieltä lämmitti kuitenkin, että joku juoksi hänen huudahduksensa tähden.

Tamara kosketti yöjalkineensa kärjellä eteensä hervonnutta kättä: se ei liikahtanutkaan.

Torni jäi tyhjäksi. Sinisten lasien läpi kuumotti aamu. Alhaalla äännähti avautuva ja sulkeutuva ovi. Tornin lattialle jäi käsi kuin kuollut eläin.

Anton oli jälleen paperinsa ääressä, mutta hän ei kirjoittanut, katselihan vain aamun palavaa aurinkoa. Sitten hän sanoi itsekseen:

— Sinun poikanasi on niin kuuma olla, emoseni!

Ja päivä kaartui sinisen meren ylitse. Sen valtavat kaaret jännittäytyivät silminnäkymättömiin kannattelemaan vaaleaa taivaankantta. Meri liikahteli herääjän elein. Rantavallituksiin alkoi läikähdellä nuori laineikko. Tuuli vaelsi jo oksien maailmassa. Ilmassa oli soittoa: tuulen huminaa, lintujen heleitä tiukuja ja aaltojen särkymistä.

Pitkin päivään heränneen meren rantaa avautui akkunoita ja ovia, portteja ja napitettuja pukimia. Ihmisiä juoksi nuoreen vihreyteensä läkähtyviin puutarhoihin ja sieltä mereen, jonka syli odotti viileänä ja puhtaana.

Useat nauroivat, useat katselivat kaupungin kuihduttamia jäseniänsä, ja useat muistelivat ensimmäisen yönsä hämmästystä, joka oli vienyt valvovin silmin aina aamuun asti.

Anton teki yht'aikaa kaikkea: hän nauroi, nosti kourillansa hopealta välkähtelevää viileätä vettä

ryntäillensä ja muisteli kuluneen yönsä tapahtumaa.

Ja kaikkialla hänen ympärillänsä alkoi uusi juhlapäivä äänen- ja auringontäyteisenä.

— — —

Tamara loikoi iltaviitassaan pitkänänsä vuoteella, mutta hänen silmänsä valvoivat. Ne seurasivat seinäpaperiin iskeytynyttä ihmeellistä elämää. Siinä oli auringon kultaa pohjalla, ja tämän ylitse liikahtelivat tuulen häilyttämien vaahteranlehtien kuvat mustana varjoleikkinä.

Tamarasta tuntui, että seinään oli syntynyt hänen nähtävillensä elämän kuva: kaukana pohjastossa nuoren elämänjanon kultainen hehku, mutta sen katteena kaikkialla mustien, terävätaitteisien lehtien tuska tuulen syleilyssä.

Tamara ei tietänyt, että ulkona nuoret puut avasivat onnellisina sylinsä tuulelle. Hän näki vain niiden lehtivarjojen levottomat kuviot ja vasta niiden alla uuden päivän kullan.

VII

Oli sellainen onnellinen kesäpäivä, jolloin tietää jokaisen pilvenhahtuvan liikkeenkin: tuolta on tulo, ja tuonne on meno!

Valkoisten pilvikaravaanien tienä oli sininen juhannustaivas.

Anton loikoi pitkänänsä ruohikossa, ja unen siipi oli juuri koskettanut keveästi hänen rypistynyttä otsaansa. Otsa oli silinnyt, ja suun ympärille oli noussut ohutta hymyä.

Anton oli torkahtanut keveään horrokseen. Hänellä oli selvä muistikuva ympäristöstänsä, ja hänen ajatuksensa olivat äsken laskeneet naisen käden hänen otsallensa, sen naisen, joka oli hänen kesänsä ensimmäinen päivä. Käsi muuttuikin huomaamatta unen siiveksi. Ja niin nukkui Anton sinisen juhannustaivaan alla kädet vihreään ruohikkoon hervonneina.

Oli kulunut monta ihmeellistä vuorokautta siitä yöstä, jolloin sinilasisessa tornissa oli huudettu.

Anton oli jo ehtinyt koteutua taloonsa. Hän sai

lapset istumaan kirjojen ääreen keskipäivän kaikkein kuumimpinakin hetkinä, hänen kohdallansa ruokapöydässä oli aina jokin erikoinen makupala, milloin munapiirakka, milloin hedelmä taikka hillokaakkunen. Hän oli käynyt isäntäväkensä keralla ajelemassa lähikylissä, soutelemassa rehevärantaisella joella ja istumassa iltaa heidän tuttaviensa luona. Meri oli tullut hänen uskolliseksi ystäväkseen. Ullakkokamariin pääsi vain lehvistön väsyttämä tuuli, ja sen akkuna oli ollut aina auki. Oli syntynyt runoja, merkillisiä maisematunnelmia, joiden sisällys oli rakkautta. Mutta Anton ei ollut nähnyt lähihuvilan surusilmäistä naista. Siksi olivatkin päivät olleet niin ihmeellisiä, kun niiden jokaisen hetken sisällyksenä oli ollut onnellinen ikävä: odotus.

Kaikki, mitä Anton teki, oli ikävää, odotusta, sellaista ikävää, jossa oli ajatuksen ruoka eikä nälkä. Antonin par'aikainen nukkuminenkin oli ikävää: tulisipa seuraava tunti ja sen mukana hän!

Huvilan lapset juoksivat käsiänsä nostellen ja iloista ääntä pitäen rantaan. Anton havahtui hereille, mutta hän ei vielä avannut luomiansa. Niiden ripsissä tuntuivat vielä riippuvan äskeisen unen punnukset, unen, joka oli vain väriä eikä mitään tapahtumaa. Antonin uni oli sininen, sen hän muisti ihan selvästi, mutta oliko se vain viimeinen silmiin jäänyt kuva maailmasta, sen merestä ja taivaasta, sitä Anton ei voinut selittää.

Anton raotti varovaisesti luomiansa. Aurinko

paistoi hänen ylitsensä. Unenkosteat silmäripset näyttivät kaartavan hänen päällensä ihmeellisen kehikon, jonka kaarissa säihkyivät kaikki jumalanportin värit, alituiseen toisesta toiseen vivahdellen.

Anton ummisti tahallaan silmänsä juuri ja juuri näkeviksi. Kehikko pieneni hänen yllään, ja nyt hän oli kuin majassa, jonka seinissä läikkyi kostea värien vaihtuma. Vielä pienemmiksi supistuivat silmien raot: nyt oli Anton mielestänsä merivaahdossa, joka hiljaa risahteli rikki kuplissansa, sinkoillen pieniä, värikkäitä vesisäkeniä.

Sieltä sitten aurinko etsi poikansa. Ensin se taitteli kehikon kaaret, särki värimajan seinät ja räjäytteli rikki kaikki vaahtokellot. Silloin se tempasikin hänet jo syliinsä, polttavaan, kirveltävään syliinsä: Anton oli verkkaisesti avannut silmänsä ja ne osuivat juuri päin aurinkoa. Hän nosti käden varjostamaan silmiänsä ja nousi raukeassa auringonhurmassa seisoalleen, käsi yhä silmillä.

Aivan lähellä suhisi hyönteisten parvi syreenimajan valkeissa kukkamuureissa. Anton käveli yli nurmikon ja taittoi silkkipaitansa vyöhyspunonnaiseen valkoisen, notkean tertun. Sitten hän mietti hetkisen ja tarttui erääseen raskaaseen kukkaoksaan. Hän aikoi taittaa sen, pudotti kuitenkin kätensä alas, mutta sanoi sitten jotain itseksensä ja katkaisi rivakasti monta kukkaoksaa.

Sitten Anton kulki takaisin nukkumasijansa läheisyyteen, nosti katseensa päin aurinkoa ja sanoi:

— Rakasta minua nyt paljon, emoseni!

Sitten hän lähti Koslovin huvilalle.

Tamara istui huvilansa portailla ja katseli vaahterikossa leikkiviä lapsiansa. Hän hymyili raukeasti ja ihasteli lasten välittömiä, kauniita liikkeitä. Joskus hän huhuili heille melkein vain oman äänensä sointia kuunnellakseen, sillä se oli tänään iloisempi kuin pitkään aikaan.

Anton tuli rantateitse huvilalle. Hän seisoi tuokion portaiden sivulla eikä rohjennut heti ilmaista läsnäoloansa. Hän näki ihmeekseen naisensa kasvoilla hiljaisen ilon.

Hetkisen naista katseltuaan Anton astui näkyviin ja ojensi hänelle kukkassylyksensä.

— Ottakaa, nämä ovat teidän kukkianne, koska nämä ovat valkeita ja kauniita — ja sitten on näissä vielä minun ajatukseni, ja se kuuluu teille, ottakaa, minä pyydän.

Tamara nousi seisomaan ja otti kukat.

— Kiitos, sanoi hän, — te olette hyvä! Kukat ovat aina kauniita.

Anton tuskin huomasi, kuinka he olivat tulleet siniseen torniin. Kutsuiko nainen, vai oliko hän lähtenyt vain maljakon hakuun. Tuskin, sillä tornissahan ei ollut pöytää eikä maljakon sijaakaan. He olivat kulkeneet rinnakkain, nainen tunkien kasvojansa kukkien tuoksuvaan kätköön, joskus ojentaen käskevää kättänsä:

— Menkäämme tuosta!

Nyt he olivat tornissa. Akkunoita oli auki, ja

Anton katseli hurmaantuneena edessänsä olevaa kirkasta maisemaa. Siinä ei ollut muuta mustaa kuin pilvien varjolätäköt. Mutta nekin kulkivat aina eteenpäin jälkeä jättämättä. Ja aurinko oli kaiken yllä kuin miehen palava kutsu nuorelle naiselle: tule minun syliini!

Anton katsoi naista silmiin:

— Minä ole Anton, minä asun aivan tuossa lähellä; minä kuulen sinne teidän huutonne!

Tamara näki kerallansa torniin tulleen nuoren miehen ojentavan kättänsä hänelle, silmiltänsä outona, mutta ilmeiltänsä hämmästyneenä lapsena. Tamara laski siihen hennon kätensä:

— Minä olen Tamara, minä kuulun tähän siniseen torniin enkä minä huuda tänne ketään.

— Asutteko täällä yksin?

— En, minulla on mies, niin, tai täällä asuu myöskin mies, Mihail, ja sitten ovat lapset.

— Missä teidän miehenne nyt on?

— Jossakin rakennuttamassa.

Anton katseli naista raskaasti hengittäen. Syreenisylyksen tuoksu painoi hänen aistejansa.

Aurinko oli lähellä, ja se oli punaisenhehkuva. Oli kesä, eräs sen sadasta juhlapäivästä.

Anton sai viimein sanotuksi:

— Minulla on ollut ikävä teitä!

Nainen vastasi, erääseen selkänsä takaiseen päivään tuijottaen:

— Minä näin mereltä tulevan itseäni kohden vilkkumajakan valon ja teidän äänenne, ja mo-

lemmat olivat arkoja — sentähden minä pidin niistä. Nyt te puhutte liian kovasti ja kiihkeästi, minä en pidä tuosta äänestä.

Anton ei voinut sanoa mitään. Hän katseli Tamaraa, ja hänen ylitsensä lankesi ajatusten kirkastus — hänellä ei ollut enää ikävä, hänelle oli sittenkin olemassa rakkaus, joka läikähti nyt muutamana hentona sanana hänen kuultavilleen. Anton sanoi hyvin kuumasti, mutta matalasti:

— Minä olen kirjoittanut teistä runon!

— Minusta?

— Niin, kesäni ensimmäisestä päivästä! Mutta siinä minä en vielä tietänyt sanoa, että teidän kaulanne on yhtä valkea kuin syreeninkukka!

Ja äkkiä Anton syöksähti Tamaran luokse, ojensi käsivartensa, mutta valahti sitten hänen jalkojensa juureen ja alkoi syytää tulvanansa helliä, kuumia sanoja. Hän ei käsittänyt, miten niitä syntyi, mutta hän kuulikin nyt vasta ensikertaa sydämensä äänen selvinä sanoina.

Tamara katsoi pitkään polviensa kohdalla palavia silmiä, hyvin pitkään. Hän kuunteli sanoja, sillä ne kertoivat hänelle ensikertaa elämää, ja tässä kiihkeässä kertomuksessa oli paljon punaisia sanoja, nuoria sanoja, väkeviä sanoja ja hyviä, merkillisen kauniita sanoja, sellaisia, joita Tamara ei ennen ollut kuullutkaan.

Tamaran katse kirkastui. Hän oli näkevinänsä jotakin, sitten hän kadotti sen taas, ja otsaan ilmestyi kovia viivoja. Sanat tulvivat yhäti hänen

ylitsensä. Hän tunsi hellän käden silittävän nilkkaansa, eikä hän kirkaissut kuten eräälle toiselle kädelle.

Tamara pudotti valkean, huumaavasti tuoksuvan kukkassylyksen Antonin kasvoille. Hän tahtoi peittää nuo palavat silmät, tuon nuoren, väkevän äänen ja mustan tukan, joka tuntui odottavan hänen sormiansa.

Niin, Tamara pudotti kukat, ojensi kätensä ylös, jännitti vartalonsa, laski kätensä niskaan ja vapisi, hetkisen, sitten hän lysähti itkemään.

Anton tunsi kukkien keveän painon kasvoillansa.

Mitä, onko niiden seassa myöskin valkea käsi?

Ei, ei ollut. Raskas terttu vain painoi hänen tukkaansa. Anton tunsi, että hänellä oli kuitenkin ikävä, ikävä naisen sormia sinne. Anton kavahti pystyyn.

— Älkää itkekö, minä olen hyvä teille, te olette minun kesäni, ja minä rakastan teitä!

Kun Anton näki naisen kyynelet, valtasi hänet selittämätön hätä, ja hän nosti tämän käsivarsillensa tahtoen suudella kuiviin hänen silmiensä itkun. Hän tahtoi kutsua niihin naurua ja sanoja, samanlaisia kuin hänen omassa sydämessään juuri syntyi.

Anton kumartui koskettamaan naista.

Mutta hän hämmästyi ja laski Tamaran maahan. Nainen oli vieras hänen suudelmallensa.

Antonin vapisevat jäsenet kertoivat vielä, että

hänen omassa sylissänsä eli nuori riemu. Mutta naisen poski, jolle valahtaneen kyynelliukuman Anton tahtoi huulillansa kuivata, oli viileä ja outo, kaukainen. Anton katsoi ihmeissään naista. Tämä sanoi totisena:

— Minä en osaa elää. Tappakaa ensin ylpeyteni, sen takana on suru, tappakaa sekin, jos voitte, ja sanokaa sitten kaikki se, mitä äsken sanoitte, uudestaan, sillä en minä sitä kuullut nyt kuitenkaan.

Tamara poistui tornista, eikä Anton ollut milloinkaan nähnyt niin kaunista pakenevaa unta kuin nyt juuri naisen kadotessa porrasaukkoon.

Anton kyyristyi ja alkoi poimia lattialta syreeninkukkia. Hänen silmänsä olivat raskaat, ja ne katsoivat häntä itseänsä. Hyvin verkkaan nousivat kukat syliin.

Anton kohottautui ja jäi tuijottamaan ulos. Taivas oli sininen. Meri oli sininen.

— Ovatko nämä nyt, nämä minun sylelliseni, valkeita pilvensiruja, joita juuri nurmella loikoessani katselin? Olenko minä vielä unessa, eivätkö lapset juosseetkaan tuosta ohitseni rantaan?

Anton veti kukat käsivarsiensa turviin ja upotti niihin kasvonsa etsien rajusti niiden viileyttä kuumille poskillensa. Kukat tuoksuivat nuorta, väkevää kesää.

— Enhän minä sittenkään ole unessa, nämähän ovatkin kukkia, näitähän on nainen pidellyt sylissänsä!

Anton katsoi ulos siniseen maailmaan ja huusi auringolle:

— Sinähän rakastatkin minua paljon, emoseni!

Sitten hän juoksi Tamaran jälkeen.

VIII

Anton ehti juosta alasaliin johtavien portaitten puoliväliin, kun hän pysähtyi hätkähtäen. Hänen kätensä pusertautui jarruna kaiteeseen, toinen vei kukkakimpun piiloon selän taakse.

Salissa, lähellä ulko-ovea, seisoi turpeakasvoinen mies ja näytti puhelevan Tamaran kanssa.

Anton ei ehtinyt kuulla heidän sanojansa, sillä hänen äänekäs juoksunsa käännälti alhaalla seisovien kasvot hämmästyneinä portaita kohti. Jotakin oli varmaan sanottu, koska Tamaran käsi liikahteli hermostuneesti lanteella, ja miehen kasvoilla paistoi naljaileva nauru.

Anton tunsi juosseensa päin seinää. Miehen katse oli pistävä, ja Tamara näytti merkillisen avuttomalta tämän rinnalla — meno häntäkään kohti ei rohkaissut. Anton jäi paikoilleen ja katseli vain hämillänsä salissaolijoita.

Turpeakasvoinen mies tuli raskaasti astellen Antonia kohti, mittaili häntä katseellansa ja kysyi rämähtävällä äänellä:

— Mikä herra te olette?

Anton hätkähti äänen tiukkuutta. Se tuntui kysyvän samalla kertaa niin monta muuta asiaa. Hän irroitti otteensa kaidepuusta ja alkoi hypistellä vyöhyksensä silkkisiä tupsuja kuin niistä vastausta hakeakseen.

Tamara lähti myöskin tulemaan portaita kohti, ja kun Anton huomasi hänen aikovan sanoa jotakin, ryhdisti hän päättäväisesti vartalonsa ja pudotti tupsut kädestänsä sekä sanoi, kasvot punaista paistaen:

— Minä olen Anton tuosta lähihuvilasta.

— En minä kysy kuka te olette, vaan mikä herra te olette!

Anton kohautti harteitansa, tuli entistä punaisemmaksi, astahti porrasvälin alemmaksi ja pudotti kukkia pitelevän käden kupeellensa. Sitten hän katsoi Tamaraa, yritti sanoa jotakin, mutta särki sanansa kömpelöksi anteeksipyynnöksi.

Tamara tuli nyt aivan portaitten juurelle ja sanoi tyynesti, vaikka hänen kaulallensa olikin leimahtanut hermostuksen punainen liekki:

— Hän toi minulle kukkia; hän on ollut ystävällinen.

— Vai olette te puutarhuri! Pysykää sitten keittiön puolella älkääkä tulko saappainenne saleihin. Ksenja pitää siellä teille seuraa ja ottaa kyllä kukat vastaan.

Koslov huitoi puhuessaan kädellänsä kuin piis-

kaa siimoen. Hän kääntyi sitten Tamaraan päin ja sanoi hänellle ivallisesti:

— Vai on hän ystävällinen sinulle, marjaseni? Onko hän sinun mieleesi, tuo nulikka?

Anton pudotti kukat kädestänsä ja syöksähti portaat alas muutamalla harppaisulla. Hän ihan kuuli, miten Tamaraa kohti viuhahti lyönti, sanojen lyönti, ja se oli sivallettu vielä takaapäin. Ääni, joka tuon lyönnin suoritti, oli yhtä kavala kuin seläntakainen isku. Anton tunsi vain, että hänen täytyi hypätä väliin, ottaa isku omille ryntäillensä ja riemuita sen kivusta, mutta Tamara ei saanut jäädä sen ulottuville.

Ei Koslov eikä Tamara ehtinyt sanoa mitään, kun vapiseva Anton oli jo heidän välissänsä, jännittyneet käsivarret silkkipaidan alla häämöttäen, nuorena, rohkeana ja kuitenkin arkana. Tamaraa hän katsoi arasti, mutta miestä tuijottaessaan hänen katseensa oli osa hänen kiristynyttä ryhtiänsä.

Koslov hämmästyi hiukan, mutta hänenkään ivansa ryhti ei herpautunut. Sen sanoi hänen naurahduksensa, kun hän poistui verkkaisesti salista kämmeniänsä selän takana läiskytellen. Ulko-ovella hän kääntyi ja sanoi Tamaralle:

— Ahaa, hän on ystävällinen sinulle! Mutta varo sinä olemasta hänelle ystävällinen, muista, ettei ole olemassakaan sinun ystävällisyyttäsi!

Anton ja Tamara jäivät seisomaan vastatusten. Tamara sanoi kaukaisella äänellä:

— Hän on Mihail.

Anton katsoi naista kiivaasti hengittäen ja huudahti:

— Minä tahtoisin tapella teidän nähtenne. Minä tahtoisin tuhlata voimani ja revityttää itseni veriin kamppailussa, jossa on kysymys kuolemasta tai teistä, ja tulla sitten väsymyksestä läähättävällä suulla sanomaan, ei, sitä, että minä olen voittaja, vaan jotakin hyvin kaunista, sellaista, mitä ei kukaan ennen ole teille sanonut. Ymmärrättekö minua?

Tamara katsoi Antonia pitkään, kasvoillansa hento kirkastus. Hän ojensi kätensä ja sanoi:

— Menkää nyt.

Anton tarttui valkoiseen käteen ja suuteli sitä pitkään, syvään kumartuen, toisen polvensa lattiaan laskien.

Tamaran kupeella riippuva käsi nousi melkein tiedottomasti koskettamaan Antonin tukkaa, mutta hän vetäisi sen heti havahtuneena takaisin.

— Niin, menkäähän, kiitos, te olette hyvä minulle...

Kun Tamara jäi yksin, nousi hän portaisiin ja poimi kukat syliinsä. Niissä oli Antonin puserrusten jälkiä.

Tamara oikoi ruhjotut kukat varovaisesti. Hän meni kamariinsa, sovitti kukat maljakkoon ja katseli niitä kauan. Hän katselikin niissä äskeisiä tapahtumia: kukat häipyivät hänen silmistään, ja niiden sijalle tuli vuoroin Antonin nuori, ryhdikäs hahmo, vuoroin Mihailin raskas muoto. Tamaran

korvissa soi sanoja, hyviä ja tylyjä. Toiset niistä kertoivat huomisesta päivästä, elämän sarastuksesta, sydämen enteilevästä kesästä, juhlasta ja monesta muusta onnellisesta asiasta. Niitä sanoja oli Anton syytänyt hänen sydäntänsä etsiessään. Ja sitten toiset sanat — Tamaraa puistatti.

Havahduttuaan ajatustensa unesta huomasi Tamara silittävänsä erästä syreeninterttua, jonka rutistunut valkeus alkoi jo ruostua. Hän sanoi itseksensä:

— Tämä ilma myrkyttää kaikki, kukatkin. Hyvä Jumala, kun tänne tulisi jostakin tuuli, joka avaisi ovet ja akkunat ja veisi mennessään tämän talon autiuden, painostuksen ja myrkyn!

Ja siinä kukkaterttua silittäessään Tamara sai taas silmiinsä Antonin, hänen käsivartensa, joiden jäntevät muodot pingoittuivat paidan keltaiseen silkkiin.

Tamara nosti katseensa kukasta, ja hän tapasi oman hahmonsa vastapäisessä kuvastimessa. Hiljaa laajenevin silmäterin hän tuijotti itseänsä, sipaisi hämmästellen poskiansa ja tuijotti yhä suuremmin silmin:

— Minäkö, tuo nainen tuossa? Ovatko tuon naisen silmät minun silmäni — eiväthän ne ole milloinkaan olleet tuollaiset, noin isot. Mitähän ne ovat nähneet?

— Rakkauden, sanoi ääni Tamaran sydämessä.

Tamaralle tuli kiihkeä halu kuulla uudestaan ne sanat, jotka olivat tornissa tulvineet hänen ylit-

sensä. Hänen korvansa olivat kuulleet vain niiden soinnin. Hän huomasi nyt hädissään, että häneltä uupuikin niiden sisällys. Ensikertaa pitkän pitkään aikaan tuli Tamaralle ikävä huomista päivää. Kulunut päivä oli jo saanut oman sisällyksensä: se oli Anton.

Kun Tamara katsoi itseänsä nyt juuri olevan päivän keskellä ikäänkuin vieraana naisena, luuli hän aluksi nostaneensa kätensä torjumaan elämän lähestymistä, mutta kun hän oikein katsoi käsiensä asentoa, huomasikin hän itsensä seisomassa ensikertaa kesäpäivässä kädet ojollaan, syli avoinna, elämää odottavana.

Tamara rukoili kauan jumalankuvanurkassa, ristieli silmiänsä ja aneli, että hänen huomisessakin päivässänsä olisi kesää ja juhlaa, tuon lasta kantavan äidin kirkkaantyyntä riemua ja nöyryyttä elämän edessä.

— — —

Tamaran lapset olivat väsyneet leikkeihinsä ja palasivat onnellisen raukeina huvilalle. He tapasivat äitinsä istumassa portailla ihan samalla paikalla, mihin hän oli jäänyt heidän rynnätessään vaahterikon leikkeihin.

— Äiti, äiti, kuulehan, äiti, ihan totta, kuulehan, oletko istunut koko ajan tässä, eikö sinulle tullut ikävä yksin? Nyt me tulimme äidin luokse!

— Ei äidillä ole ollut ikävä, ei ole, aika menee niin sukkelaan, lintuseni!

Tamara antoi lasten kertoa onnelliset, kesää

hehkuvat sanansa. Kun ne olivat loppuneet, otti hän lapset syliinsä, itse portaille uudelleen istahtaen, ja kysyi heiltä:

— Rakastattehan aina äitiä, ihan aina?

Kahdet pienet, ruskeat käsivarret kiersivät lujasti vastauksen hänen kaulaansa, niin lujasti, että Tamaran oli vaikea hengittää. Hän irroitti hellästi käsivarsien otteen. Silloin avautuivat pienet sylit ammolleen ja kätöset vetivät huikean mitan ilmaan:

— Äiti, katso, näin paljon me rakastamme sinua, näin paljon kuin tästä tuonne, minne meri loppuu... vai, äiti, loppuuko meri koskaan?

Tamara naurahti myönnytellen ja vei lapset sisälle.

Poistuttuaan Koslovin huvilasta Anton laskeutui rantaan. Siellä tuli meri häntä vastaan kesäisin äänin, joissa oli kutsu juhlaan. Mutta Anton palasi jo juhlasta, hän ei nyt kuunnellut aaltojen kuoroa, vaan katseli oudostellen ympärilleen: hänen edessään oli sininen lainetanner, hänen yllänsä oli taivaan sininen katto ja takanansa huvilan sininen torni — sen lasit olivat sinisempiä kuin konsanaan taivas ja meri.

Tämä väri palautti Antonin takaisin todellisuuteen, pois äskeisestä kiivaasta jännityksestä, ja hän huudahti:

— Minähän olenkin taas sinisessä maailmassani! Minkätähden muualla on niin painostavaa, minkä-

tähden minun silmiäni painaa siellä verestävä raskaus, ja minkävuoksi minä haluaisin tapella?

— — —

Tamara puuhaili illan lastensa lähettyvillä, kertoi heille satuja ja unohtui vielä heidän nukuttuansakin pitkäksi aikaa vuoteitten vierelle. Hänen oli vaikea erota pienokaisista, vaikka lasten rauhalliset kasvot kertoivatkin onnellisen väsymyksen jo saapuneen. Tamara suuteli heitä tuon tuosta ja sai aina kyyneliä silmiinsä. Hänen sydämensä olikin tänä iltana ihmeellisen herkkä. Siitä tulvi mieleen merkillistä itkua, joka ei ollut surua, vaan tulevien tapausten aavistelua.

Illallispöydässä Tamara tapasi miehensä, mutta ei puhunut mitään. Mitä hänellä olisi nyt ollut Mihailille sanomista, kun tämä oli kauempana hänestä kuin koskaan ennen.

Mihail imeksi äänekkäästi kananjalkaa ja purra rouskutteli sen hienoja luita — ei ollut hänelläkään mitään sanomista.

Tamara ojensi Mihailille teelasin; hänen kätensä oli rauhallinen. Mihail otti lasin vastaan, vilkaisi Tamaraa riippuvien kulmiensa alta ja jatkoi entiseen äänekästä syöntiänsä. Vasta pöydästä noustuaan sanoi Mihail:

— Kyyhkyseni, meillä on oma puutarhuri, anna hänen tuoda kukat maljakkoihisi!

Antonin ullakkokamarissa oli myöskin hiljaista samana iltana. Hän loikoi vuoteellaan, silmät um-

messa, kämmenet niskan alla. Joskus nytkähti hänen ruumiinsa, ja silloin rävähtelivät silmätkin tiheään. Häntä poltti. Aurinko oli päivällä ollut hehkuva hänelle: kasvot olivat palavissaan. Sydän tunki kuumaa vertansa ympäri ruumista, ja sen jokainen lyönti oli kuin yhtä tulista huutoa: rakastan, rakastan, rakastan!

Ulkona oli juhlailta. Aurinko oli juuri vedenrajassa, ja se paloi kuin iso punainen lyhty ulapalle soutavassa venheessä. Puistoissa tihkuivat raskaat kukkaoksat tuoksujansa. Oli syreenimajojen ilta.

Anton nousi äkkiä pystyyn, otti seinältä punaisessa silmukassa riippuvan balalaikkansa, laskeutui puistoon ja meni syreenimajaan.

Hyönteisten tahdikas surina oli jo vaiennut. Jokin harmaa, aavemainen perhonen vain lehahti kukkien muurista vaaleaan iltahämärään.

Anton istuutui syreenimajaan ja alkoi laulaa. Hänen mieleensä muistui kaukaisia lauluja aina lapsuuden ajoilta asti. Hän antoi kaikki laulunsa kesäillalle, hän tunsi, että hänen sydämensä oli paljon velkaa tälle kesälle.

— Minä kerronkin sydämeni salaisuutta nyt, eikä kukaan tiedä kuitenkaan, mitä minä kerron, ajatteli Anton.

Anton katseli uneksivin silmin kukkaterttujen nuokkuvia ryhmiä, lauloi alakuloisia lauluja ja helisti soittimestaan niille tukea. Usein hän sam-

mutti kokonaan laulunsa ja juoksutti vain sormillaan tahtomiansa säveliä.

Oli kesäilta meren rannalla, syreenimajojen ilta. Puistoissa tuntui piilevän vieläkin päivän tuhansien tapauksien muistoja ja äänien kaikuja. Hiekkateillä nuutui rintamuksista pudonneita kukkia. Aurinko — niin, lyhty oli sammutettu jo ulapan kaukaisesta venheestä. Sininen juhannustaivas oli vaalennut harmaaksi yöpurjeeksi kasteisen maan ylle.

Tamara istui tornissa ja kuunteli Antonin laulua. Hän tunsi ensikertaa kaukaisesti, että kauneinta maan kesässä oli sana rakkaudesta.

Anton lauloi sitä hänelle koko pitkän illan, vielä ylitse yön kynnyksenkin.

IX

Aseman kauppakartanon hevoskatoksissa olivat talon melkein kaikki ajokit valjaissa.

Miehiä kulki kaurapusseinensa tallin ja katoksen väliä, heinäsäkkejä täytettiin ja varastorakennusten ovia availtiin. Koslovin työmaalle varustettiin rahtimatkuetta. Tämä oli jo viides matkue, ja Hermanni oli äsken lähtenyt edeltäpäin ilmoittamaan kuormien tuloa.

Jyrki ilmestyi kartanolle komentelemaan miehiä lähtöön.

Yksi kerrallaan ajettiin hevoset varastojen oville. Siellä miehet puuhailivat palavissaan tavaroiden kimpussa.

Varastoista kannettiin rattaille naulalaatikoita, tervatynnyreitä, tappurapaaleja, rautalankavyyhtejä, pikilohkareita ja monenlaista muuta rakennusainesta. Valmiiden kuormien ylitse kiristettiin nuorajänteet, ja rahtiukot taputtelivat heinäsäkkinsä litteiksi sekä istuivat niiden kera kuormien neniin. Matkue oli pian valmiina lähtöön.

Jyrki viittasi Puotirotan luokseen ja kannatti tällä kellarista kuormaan tammisen konjakkiankkurin Kosloville itselleen annettavaksi. Jyrki löi omin käsin peltilevyn tapinsijan ylitse, muljautti silmillään varoittavasti ja uhkaavasti Puotirottaa ja käski pitämään huolta ankkurista. Puotirotta vannoskeli valoja ja peitti hellin käsin ankkurin kuormaansa.

Tepa ja Puotirotta nousivat etumaisille kuormille, ja niin sitä lähdettiin. Ukot sivaltelivat ohjasperillä hevosten kupeisiin lähtökäskynsä, naksauttivat kielellä kitalakeen ja mökäisivät korkeita ääniä, enemmän lähtöriemusta kuin ajokkiensa holhoukseksi. Karavaani häipyi verkkaisesti maantien mutkiin.

Puotirotta istui kuormansa laella ja pyyhki hikeä otsaltansa. Aurinko äkätti päin silmiä. Viiksien kärjissä riippui nenältä valuneita vesihelmiä. Ruskea maantie hehkui omaa kuumuuttansa rattaiden alla. Tuuli huuhtoi tienvarren tiheitä latvuksia, mutt'ei päässyt tunkeutumaan tienuomaan. Pyörät pitivät tuttua matkaääntä, ja sora ratisi raitioissa. Paarmat pilveilivät hikisten hevosten kupeissa, ja ajokit puhaltelivat kuumissansa.

Ukot huutelivat ja juoksivat kuormasta toiseen tupakkapakinan pitoon. Naulalaatikot helskähtelivät kuormien töyttäillessä tienpohjan painanteisiin. Koko rahtikaravaani eteni harmaan tiesavun sisässä, joka jäi leijumaan metsään.

Auringon kuumuuskaan ei jaksanut lannistaa

Puotirotan vireyttä: kuormassahan oli konjakkiankkuri! Sen kiiltävä tapinkate heijasteli somasti aurinkoa ja houkutteli silmän alituisesti vilkaisemaan itseänsä. Puotirotta kärsi jonkin aikaa valansa puolesta, mutta sitten hän ei enää malttanut olla tarkastamatta ankkuria.

Tämä tarkastelu johti pian salaperäiseen puuhailuun.

Puotirotta kingoitti puukkonsa kärjellä Jyrkin lyömästä metallilevystä kulmanaulan ylös, kaivoi kuormassa olevasta naulalaatikosta sormiinsa hienon lankanaulan ja syvensi sillä tyhjäksi jääneen naulansijan aina konjakkiin asti.

Puotirotta veti naulan ulos reiästä, nuolaisi sen kosteaa vartta silmät ilosta viirullaan ja työnsi sitten kulmanaulan takkinsa rintapieleen.

Puotirotta vilkaisi eteen ja taakse. Etukuormalla lauleskeli Tepa hevosjonujansa, takana, lähimmillä rattailla, kaskuili kaksi ukkoa saappaittensa kärkiä tähtäillen. Kukaan ei ollut huomannut hänen puuhailujaan.

Puotirotta valitsi säkistä kankean heinänoljen, taittoi sen sivakaksi pilliksi ja työnsi naulanreikään. Ja sitten ajoi Puotirotta vatsallaan pitkän aikaa imien heinäpillillä ankkurista lempeänkirpeää nestettä.

Aurinko paistoi somasti Puotirotan ylitse, ja hän kihahti pian juhlalliseen hiprakkaan.

— Tilulilulilluu, tässä on minulle helluu!

Ukko istui jo kukonheltan värisenä kuormal-

lansa ja päästeli viiksiensä takaa kipsakkaa laulua.

Laulettuaan hetken huusi Puotirotta Tepaa tupakalle. Tepa pudottautui kuormaltansa ja kiipesi Puotirotan viereen.

Tepa katseli pitkään Puotirottaa ja sanoi sitten päättäväisellä äänellä:

— Anna pullo tänne!

Puotirotta vetäisi sormet harallaan rennon kaaren kädellänsä ja rähähti nauramaan:

— Voi velikulta, älä pyydä pulloa, siinä on meille liian lyhyet seinät! Mutta tuossa on leveäseinäinen konjakkitupa, ime siitä pillillä!

Tepa riemastui ja alkoi imeä ankkurista konjakkia suuhunsa. Pian oli hänkin valmis aloittamaan laulun ja kaskun.

Aurinko oli ukkojen ystävä. Sen helle piti heidät hyvässä janossa, ja tuon tuosta oli ukkojen pakko kumartua ankkurin puoleen kuivahtanein suin. Ukot antoivat huulimyllyjensä pyöriä.

Puotirotta hevelsi ajokkiansa pölyisille lautasille ja kiljaisi:

— Nyt minä en kestäisi pullossakaan, vaikka olisi ruuvikorkki sen katossa!

Tepa tuijotti metsänrantaa ja kuunteli, kuinka otsanuoransa kiristyivät hiljalleen ihon alla. Hän sai kehumisen puuskan:

— Kuulehan, Puotirotta, hovin poikiahan me olemmekin! Sellaiset tallitkin ovat talossa, jotta rotat taittavat niskansa kaurapurnuissa. Voi veikkonen, joka aamu minä kuolleita rottia viskon pur-

nuista pihalle, ja niskat ovat niillä kaksinkerroin kaikilla! Hovinpojan eväsviinatkin on pantu keralle, mutta sapuskan, saakeli, unohtivat. Ja hevoset ovat meillä soreat kuin sorsanpojat, Moskovan toritkin niillä on ajettu!

Puotirotta vastasi läimäyttämällä saappaansa vartta ja lukemalla ryyppysiunauksen:

— Opi sinä poika viinaa juomaan, tyhjää rekeä kotiin tuomaan!

Sitten hän kumartui pillin kimppuun. Imettyään hetkisen hän pudisteli päätänsä, kuunteli sen vointia ja tokaisi:

— Vielähän minä olen selvä kuin päivänpaiste!

Ja heinäpilli sai edelleen nostaa ankkurista juovusta.

Ukot olivat kuorman laella terhakoita kuin lentämään opettelevat variksenpojat: he läimäyttelivät toisiansa hartioihin kuin siivillä ikään ja laulaa höröttivät hyvin variksen nuottiin.

Takakuormilta juoksi rahtiukkoja naukumaan viinaa, mutta Tepa julisti:

— Juuri viskasin pullonkin kanavaan!

Ja niin he saivat jäädä rauhassa tarinoimaan. Puotirotta sopotti:

— Kuulehan, Tepa, otetaan muijat! Ruvetaankin elämään naisten kupeissa! Minä virkan: otetaan vanhat, niin vanhannäköiset muijat, että kun kirkossa heitä käytämme, niin ihmiset kiittelevät meitä toisillensa — katsohan, kuinka varmat pojat, kun tuovat vanhoja mammojansa kirkkoon!

Puotirotta päästi soivan naurun, kiertaisi märkiä viiksiänsä ja läimäytti Tepaa hyvitellen olalle. Ei puuttunut iloa heidän kuormaltansa.

Rahtimatkue kierteli hitaasti kuumalla maantiellä mutkasta toiseen. Sen ohitse ajoi tuon tuosta ajureita, ja rahtimiehet peittyivät pölykiehumaan. Ja sekös houkutteli janoa suuhun. Monta kertaa piti kurttuun purtua pilliä vaihtaa, ennenkuin Puotirotta painoi kulmanaulan paikoillensa.

Kaulakkain istuen ukot ajaa rellättelivät maantietä pitkin Koslovin työmaalle ja liirittelivät juomavirsiänsä.

Iltapäivällä saavuttiin perille.

Hermanni tuli Koslovin kanssa rahtimiehiä vastaan.

Koslov oli saanut urakakseen ison parantolarakennuksen teeton. Hänellä oli työssä sadoittain Venäjältä tuotuja miehiä, jotka asuivat työmaalle kyhätyissä parakeissa.

Rakennuksen seinät olivat parhaillaan kohoamassa. Pomot huutelivat kiivaita käskyjänsä, kirveet, sahat ja vasarat pitivät oman äänekkään melunsa. Parantolan piti valmistua vesikattoon jo talveksi, ja Koslov antoi seinien kohota nopeasti. Kohta oli valtion tarkastajien määrä tulla työmaalle, ja siihen mennessä piti olla jo paljon näytettävää.

Karavaanin pysähdyttyä työmaan portille otti Puotirotta ankkurin syliinsä, varovasti kuin lapsen, ja vei sen vastaanottoon tulleelle Kosloville

Jyrkin tuomisina. Koslov valahdutti Puotirotan kouraan juomarahojen kaaren ja taputti häntä olalle.

Puotirotta veti henkeänsä sisäänpäin, ettei se lemahtaisi konjakille, seisoi jäykässä passarinasennossa ja kumarsi sitten rahoista kymmenen kiitosta.

Hermanni katsoi pitkään Puotirottaa ja tapaili vaistomaisesti häränhäntäänsä. Mutta Koslovin hyvätuulinen naureskelu hellitti hänen tuikeutensa, vaikka hän huomasikin ukossa epäilyttävän vireyden.

Koslov ja Hermanni menivät pieneen tupaan, työmaan konttorirakennukseen, josta Koslov lähetti kirjurin lukemaan saapuneiden kuormien tavarat.

Kirjuri palasi numeroineen. Hermanni antoi hänelle oman laskunsa ja sai maksun tavaroistaan, joille oli kyllä hintaa keksitty. Kirjuri teki sen mukaan Kosloville kaksinkertaisen laskun, ja Hermanni kirjoitti siihen nimensä alle.

Koslov ja Hermanni naurahtivat elkeissään: edellinen pelurin tutkimattoman, hermostuneen naurun, jälkimmäinen saiturin sihahduksen, joka oli kuin sylky kuumalle arinalle.

Heti rahat saatuansa Hermanni lähti ajamaan takaisin asemalle. Pienenä, käppyräisenä ja kirpeäsilmäisenä hän kyyhötti kieseissä. Hetkisen hyvitteli hänen mielessänsä rahoja saanut saituri tyytyväisin ajatuksin.

Mutta äkkiä tulvahti Hermannin mieleen rauhattomuus. Hän nousi pystyyn kieseissä, alkoi hakata hevostansa ja repiä sen päätä koholle.

Aina, kun Hermanni hykersi suonikkaita käsiänsä mielihyvissään, ilmestyi hänen ajatustensa taustaan eräs kummitus, muuan väkevä elämänmuisto, jota hän turhaan pakeni. Tämä muisto oli Hermannista tehnyt sen, mikä hän oli, ihmisten vieroman saiturin.

Hermannin saituus oli omituista. Se ei ollut rahanahneutta, vaan rahankateutta. Hermanni kadehti kaikkia nauravia ihmisiä, kaikkia, joilla oli elämää ympärillänsä. Senvuoksi hän koetti saada ihmisiltä pois rahoja, sillä hän tiesi, miten paljon heidän iloansa liittyi pieneenkin kopeekkaan. Kun niitä oli hänen hallussaan, tiesi hän, ettei niistä rahoista ainakaan saanut kukaan iloa itsellensä, ei naurua eikä elämää. Hermannin saituus ei ollut hänelle itsellensä tyydytys, ainoastaan vahingonilo, jossa ei ollut useinkaan edes nauruun asti voimaa.

Hermanni oli itse kerran menettänyt uskonsa elämään eikä saanut sitä enää takaisin. Kun hän katseli ympärillensä, näki hän, että kenellä oli rahaa, se nauroi, kuka sai sitä, se alkoi suunnitella laajempaa elämää ympärilleen. Senvuoksi Hermanni keräsi rahoja arkkuunsa, pois ihmisten käsistä. Hän oli kateellinen niinkuin elämänsä menettänyt vain voi olla onnellisille ihmisille, ja Her-

manni luuli, että kaikki häntä paitsi olivat onnellisia.

Hermanni oli iältänsä vasta hiukan yli kolmenkymmenen, mutta häntä olisi saattanut yhtä hyvin luulla kaksoisveljensä isäksi. Kun elämä oli paennut hänen käsistänsä, oli se myöskin vienyt veren.

Kuitenkin oli Hermannin elämässä eräs ajatus, joka vei häntä uusiin päiviin ja jolle hän oli kerran päättänyt uhrata saituutensa saaliin. Mutta sitä ajatusta uhkasi milloin mikin vaara, ja Hermannin mieli oli aina rauhaton. Sen kertoivat hänen silmänsä, jotka alituiseen livahduttelivat katsettansa paikasta toiseen.

Nytkin Hermanni juuri huitoi hevostansa vain karkoittaakseen omien ajatustensa säikähdystä jollakin äkillisellä eleellä.

Aina, kun Hermanni sivuutti tiellä ajurikuorman, hän istui jähmettyneenä ja rauhallisena, mutta yksinäisillä metsätaipaleilla hän ajoi ajatuksiansa pakoon pelosta käppyrässä.

Kotiin tultuaan Hermanni meni suoraan kamariinsa, tempasi rahat poveltansa, ei saiturin kuumeisin sormin, vaan ilkkujan kylmin ottein, ja heitti ne kirstuunsa. Sieltä hän otti samalla kertaa Jyrkin Martille antaman mitalin ja puri siihen hampaittensa jäljet vihaisena sutena.

Jyrki näki Hermannin tulon tallissa seisoessaan. Hän syötteli siellä parhaillaan Vihuria Tepan ollessa rahtimatkalla. Jyrki meni kauppaan

odottelemaan Hermannia, mutta kun tätä ei kuulunut, meni hän Hermannin kamariin.

Avattuansa oven Jyrki säpsähti hämmästyksestä. Hermanni seisoi kirstunsa vieressä ja pureskeli hampaillansa jotakin hopealta välkähtävää, mitä, sitä ei Jyrki ehtinyt huomata, sillä Hermanni kääntyi heti selin ja viskasi jotakin kilahtavaa kirstuunsa, jonka kannen hän pumahdutti äkäisesti kiinni. Vääristynein kasvoin ja silmiltänsä vihaisena Hermanni kääntyi veljeänsä päin. Hän sanoi kuin vilutautinen hampaittensa raoitse:

— Mitä sinä Kosloville konjakkia, sinä mairittelet taas hänet itsellesi! Hän kuuluu minulle, ei hänelle mitään tarvitse lähetellä. Mitä sinä Marttia lahjot, mitä sinä tänne tulet!

Jyrki katsoi ihmeissään ja sanattomana veljeänsä, kunnes tämän vihainen katse muuttui entiseksi rauhattomaksi pälyilemiseksi.

Hermanni sanoi jo paljon säveämmällä äänellä, vaikkakin sanoiltansa kiukkuisena:

— Tuskastuuhan tässä vähemmästäkin! Koko talo kiehuu kuin muurahaispesä ympärillä. Minä kohta vedän portit kiinni ja ajan hollituvasta ukot hiton huoneisiin!

Sitten Hermanni tuli ihan Jyrkin eteen, naputti sormellansa hänen takinnappiaan ja jatkoi:

— Antaa Martin kasvaa rauhassa. Älä villitse häntä hevosenkuvillasi! Puotirotta pilaa pojan kerrassaan.

— No pidä sitten itse huoli hänestä ja pane vaikka tuonne kirstuusi, jos tahdot!

Hermanni hätkähti, veti poskinahkaansa, kurkottautui varpailleen, tarttui Jyrkin rintamukseen ja sanoi hätäisellä äänellä:

— Ei, ei, kuulitko, ei, Jyrki!

X

Anton ei ollut nähnyt Tamaraa viikkoon. Hänen yllensä oli kaartunut korkeita, sinisiä päiviä. Aurinko oli ollut hänen emonansa, illat olivat olleet runojen sisällystä, päivät kukkien ja meren läheisyyttä ja kulunut viikko kaikkinensa vain Tamaran nimeä, ei sentään pelkkää nimeä, vaan koko kesän juhlaa: rakkautta.

Kun Anton ajatteli äskeisiä päiviänsä, ei hän voinut sanoa, mitä missäkin oli tapahtunut. Kaikki ne olivat olleet samanlaisia, kaikissa niissä oli ollut ikävää. Silmien verestävä raskaus oli jo kirkastunut, ja Anton hämmästeli oman mielensä kuulaita tunnelmia, joiden ylitse kylläkin liukui ajatusten varjoja, usein sangen voimakkaitakin, mutta aina paljastui ajatusten taustaan sama kirkas tietoisuus: rakastan!

Koko kuluneesta kesästä Anton muisti nimeltänsä vain ne päivät, joissa oli tapahtunut jotakin Tamaran kanssa: kesän ensimmäisen päivän, sitten sen, jossa oli kaikunut Tamaran huuto, ja nyt

syreenien juhlan, jossa oli ollut enemmän sisällystä kuin missään Antonin elämän päivässä.

Anton oli juuri äsken lopettanut hajamielisenä lasten opettamisen ja lähtenyt kävelemään maantielle, mietteissään ja avopäin. Aurinko oli jo tulossa iltapäivään.

Anton käveli pitkin merta sivuavaa tietä. Havahduttuansa ajatuksistaan hän alkoi kiinnittää huomiota ympäristöön.

Koko tienvarsi oli päivänkukista valkeaa niittypälveikköä, rehevää kasvitarhapenkerikköä ja kirjavaa huvilajonoa. Takana välkkyi meri pienin lainekiikuin. Puiden varjot keräsivät huviloiden ympärille viileyttä, johon lehtiseulojen lomitse putosi vain vähäisiä auringonläikkiä häälyviksi, keltaisiksi kuvioiksi.

Akkunat olivat auki. Huvilat elivät ääniensä tunnelmissa.

Maantie tapasi meren. Vedenrajassa lahoava kaislapäärme lemusi väkevää merellistä hajuansa. Verkkokepit seisoivat hiekassa pitkinä, säännöllisinä riveinä. Pyöreät verkkopainot helähtelivät tuulessa toisiinsa. Pyydyskopeissa askarteli naisia korien paikkuussa; he nauroivat työssään. Hiekalle kuivumaan vedettyjen rysien kireät torvet olivat lutistuneet hervottomiksi, ja sinisessä vedenselässä lepattivat mustat verkkoliput hyvin raukeasti: niihinkin ulottui auringon paino.

Ulapalla kulki laiva ja kirjoitti taivaanrantaa vastaan pitkän, aallehtivan savukuvion. Taivaan

ja maan välissä värisivät autereen värittömät, tuuliherkät liekit.

Sitten maantie muuttui leveäksi viertotieksi, jonka reunoja päärmäsivät nokkosta kasvavat ojanteet ja koviksi poljetut jalkakäytävät. Niiden yli riippui paikoin puistojen oksia, ja niiltä aukeni portteja ja katuja huviloille.

Viertotien pöly oli rynnännyt aidoille, porteille ja puistojen likimmäisiin lehtimuureihin. Ojanteiden nokkoset se oli jo melkein kaatanut painollansa, mutta kauempana heloitti kirkas vihreys.

Anton käveli ihastuneena. Krokettipallojen kolahdukset, leikkihuudot, naisten huhuilut ja naurut, keittiöpiikojen torailut, pianojen akordit, ajurinrattaiden jyrinä, huvimajojen puheensorina, kaikki sulautuivat Antonin korvissa yhdeksi jatkuvaksi ääneksi, joka oli kuin juhlasta riemuitsevan kansanjoukon alati yltyvää huutoa jossakin kaupungin torilla.

Anton katseli puistoja ja huviloita, väliin oikein porteille pysähdellen. Vähitellen ne jäivät taemmaksi meren läheisyyteen. Tienvarsia alkoi nyt reunustaa myymälöiden, kojujen ja rihkamakatosten yhtämittainen rivi. Kauppojen ovilla seisoi valkeaesiliinaisia, mustaviiksisiä miehiä, jotka huutelivat tavaroitansa käsiänsä ojennellen.

Kaupoista vuoti tavaroiden runsaus melkein jalkakäytäville asti. Hedelmäkauppiaita tuli vastaan niskat jäykkinä taakkojensa painosta. Heitä seurasivat lasten parvet.

Yhä isommiksi tulivat kauppatalot, yhä enemmän tuli ihmisiä vastaan, ja yhä leveni viertotie.

Komeita naisia kulki päivänvarjoinensa, ja heidän kupeensa kuhisivat silkkiä. Moni heistä loi päihdyttävän katseen Antoniin, ja hän kulki alituiseen säpsähdellen.

— Mistä ihmeestä tulee nyt näin paljon naisia minua vastaan, ja minkätähden he kaikki katsovat minua sillä tavoin kuin minä toivoisin vain yhden naisen katsovan itseäni?

Hajuveden raskas tuoksu seurasi naisia, ja Antonin oli vaikea hengittää.

— Hyvä Jumala, kuinka komea nainen tuossa taas menee, silmissä yötä ja vartalossa palanen käärmettä!

Olihan Anton ennenkin nähnyt samanlaisia naisia, hän oli ollut heidän silmiänsäkin lähellä joskus, mutta nyt hän vapisi melkein jokaisesta katseesta. Anton ei ollut ennen tuntenut ruskeassa ruumiissansa kesän läheisyyttä näin väkevästi kuin nyt. Hän oli ollut auringon poikana, ja hänen omissa silmissänsä oli nuori, melkein tiedoton himo välkähtämässä.

Antonia peloitti. Hän pelkäsi, että hän menettäisi vaikkapa vain silmänräpäykseksi kuluneiden päiviensä ikävän ja hartaan juhlamielen. Ja kuitenkin Anton tiesi, että nyt oli maailmassa hänelle vain yksi nainen: Tamara.

Mitä, eikö tuolla juuri häilähtänytkin Tamaran

vartalo myymälänovessa, eikö tuo valkea käsivarsi kuulunutkin Antonin äskeisiin päiväuniin?

Anton kulki kiireisin askelin myymälän porraskatokseen, jonne hän oli nähnyt Tamaran häviävän. Myymälä oli hämärä, ja siellä seisoi paljon ihmisiä. Tamaraa ei näkynyt olevan lähettyvillä. Anton odotti jännittyneenä. Sydämen lyönnit tuntuivat ihan suussa asti: Tamara, Tamara!

Ja Tamara tuli, pientä, värikästä vasua kantaen. Hän alkoi laskeutua verkkaan portaita, Antonia huomaamatta.

— Tamara!

Tamara seisahtui ja säpsähti. Ennenkuin hän ehti kääntyä, oli Anton jo hänen vierellänsä ja tarttui kantamukseen.

— Te täällä!

— Niin, minä tiesin, että jossakin täällä tapaan teidät! Taikka sen tiesivät oikeastaan minun askeleni, koska ne toivat minut tänne!

Hetkisen he kulkivat sanattomina, vastaantulijoita vältellen. Sitten Anton kysyi:

— Minne te menette, Tamara? Ottakaa minut iltaturvaksenne! Menemmekö kotia? Oletteko yksin!

— Minä olen aina yksin. Olkaa vaan minun kanssani, jos tahdotte.

Anton ja Tamara laskeutuivat harvakseen keskustellen rantaan, jonne johti leveä puistotie.

Heitä vastaan tuli paljon ihmisiä uimavaatteitansa kantaen, punaisina, nauravina, onnellisina.

Lehdet heilahtelivat puitten alaoksissa päivänvarjojen sipaisuista.

Nuoria ihmisiä tuli nauravaa kisaa pitäen, ja heistä näki, että ilta jo kutsui heitä tanssiin, merelle ja puistojen kätköihin.

— Minun on ollut ikävä teitä!

Tamaran sydän riemuitsi Antonin totisesta äänestä.

— Niin, siitähän on jo monta päivää, kun te toitte minulle kukkia.

Puisto loppui, ja meri avartui heidän eteensä. Anton ja Tamara pysähtyivät katselemaan.

Rannalla oli vielä liikettä. Uimakojurivien väleissä teuhasi lapsia, niinkuin päivä olisi ollut vasta alkamassa. Muutamiin hiekalle vedettyihin venheisiin oli jäänyt lukevia naisia, aurinkovarjot avattuina yli kirjanlehtien pistävän valkeuden. Mereen työntyvillä kaidoilla silloilla riippui kuivuvia uimapukuja. Kojuista tuli meren ja auringon raukaisemia ihmisiä.

Kauempana keinuivat jahdit iltatuulen liehuttamin viirein siroina, hohtavakylkisinä. Aallot kohahtelivat sileälle rantahiekalle. Läheisessä kasinorakennuksessa soitettiin, ja sen pitkillä kuistikoilla istui paljon merta katselevia ihmisiä.

— Tiedättekö, minä olen oppinut täällä rakastamaan kaikkea, ja meri on nyt minun uskollisin ystäväni: se säilyttää minun salaisuuttani.

— Onko teillä salaisuus?

— On, te!

— Oh, älkäämme nyt puhuko siitä. Katsokaahan tuota ulapalle soutavaa venhettä, minua peloittaisi siellä.

— Minkätähden? — Anton ei käsittänyt Tamaran sanoja.

Tamara ei vastannut ääneen, mutta itsekseen hän ajatteli:

— Sen tähden, että se veisi minut niin kauas maasta, jossa minun elämäni on juuri alkanut.

Anton toisti hiljaisella äänellä:

— Tamara, minun on ollut ikävä teitä!

Tamara katseli vain äänettömänä merelle.

He alkoivat kävellä hiekan rajassa luikertelevaa rantatietä, Tamara ikäänkuin kiirehtien, Antonin sanoja peläten, ei niiden sisällystä peläten, vaan omaa sydäntänsä, joka niistä yltyi myöskin tahtomaan ääntänsä kuuluville. Mitä enemmän Anton puhui, sitä enemmän Tamara pelkäsi.

— Minkätähden te katsotte koko ajan minua, katsokaa ystäväänne, merta.

— Sen tähden, ettei kukaan saisi teistä silmiinsä näkyä ennen minua! Te olette kaunis, Tamara!

Anton ihmetteli oman äänensä sointia. Se oli syvä ja kiihkeä.

Anton ja Tamara nousivat pienelle rantakennäälle ja istuivat pehmeän hiekan väsyttäminä sen penkille. Takana oli koivu, josta putosi notkeita oksia heidän ylitseen. He olivat melkein ääneti, joskus vain harvakseen maisemaa ihastel-

len, havahduttaakseen itsensä hereille ajatustensa unesta, joka syveni aina hiljaisuuden pidetessä.

He näkivät, miten aurinko laskeutui verkkaan vesiaarnion tasalle. Pienet iltapilvet kuljettivat sen lupauksen kirkkaasta huomenesta yli taivaan, punaisiksi värjäytyneinä ja vauhdistansa riemuitsevina.

— Katsokaa, Tamara, noita pilviä, miten kiire niillä on tulla sanomaan meille auringon punaista jäähyväishuutoa: rakastakaa!

— Nyt meidän täytyy lähteä, vastasi Tamara.

Anton hätkähti.

— Lähteä? Enhän minä ole ehtinyt sanoa teille vielä mitään. Ja koko viikon minä olen vain ajatellut: näin minä sanon Tamaralle — ja niitä sanottavia on ollut monta, monta; mihin minä olen ne nyt kaikki hävittänyt? Tamara, olkaamme tässä vielä hetkinen!

— Ei, me olemme jo olleet niin kauan tässä, kas näin, ottakaahan tämä vasu.

— Mutta enhän minä ole ehtinyt sanoa teille mitään!

— Älkää sanokokaan, ei, ei nyt!

Koko pitkän matkan siniselle lasitornille kuljettaessa Anton vain tuijotti Tamaraa, joka turhaan kielteli häntä. Anton vastasi aina:

— Te olette kaunis, Tamara, minun on ikävä teitä!

— — —

— Mitä, joko me olemme saapuneet perille? Enhän minä ole huomannut nyt menomatkan näyistä mitään! Niin, tosiaankin, minähän olen vain katsonut Tamaraa.

He seisoivat parhaillaan portilta tulevassa puistokujassa, lähellä ruohoista kenttää. Tamara ojensi Antonille kätensä, mutta Anton ei huomannut sitä. Hän katseli Tamaran otsaa, silmiä, hiuskiehkuraa, poskea, kaulaa.

— Nyt minä menen sisälle, hyvästi!

Anton pudotti vasun kädestänsä, tempasi Tamaran syliinsä ja huohotti:

— Älkää, Tamara, älkää menkö vielä, olkaa minulle maailman ainoa nainen. Missä on teidän ylpeytenne, minä tapan sen rakkauteni nöyryydellä, missä on teidän surunne, antakaa minun suudella se unohtumaan!

— Ei, ei, menkäähän nyt!

Mutta Tamaran käsi ei työntänyt Antonia kuitenkaan pois luotansa, vaikka kohosikin hänen rynnästänsä vastaan.

— — —

Anton heräsi hätkähtäen. Hän oli suudellut Tamaraa ja nähnyt samalla ihanan, punaisen unen. Hän sanoi kiihkeällä äänellä:

— Nyt minä olen vihainen susi koko maailmalle! Ei, minä olenkin kukkalatvassa temmeltävä tuuli. Tamara, teidän sydämenne, minkätähden se lyö noin kovasti?

— Se heräsi juuri elämään, sanoi Tamara.

Hän irtautui väkisin Antonin sylistä, juoksi nurmikkokentän poikki ja katosi parvekkeiden hämärään.

Anton lähti kiireisin askelin Tamaran jälkeen.

Kun Anton ehti aurinkokellojalustalle, sulkeutui ulko-ovi jo Tamaran takana. Anton seisahtui ja upotti kätensä kivimaljakon kukkien laineeseen.

Hän jäi siihen pitkäksi aikaa, ja hänen ajatuksissaan ryntäili hätäinen ääni Tamaran nimeä toistellen.

Anton oli unessa, vaikka silmät olivatkin auki, varmasti se oli unta, koska yön hämärät, kasteentuoksuvat hetket särkyivät hänen ympärillään jo aamuksi eikä hän huomannut sitä.

Anton oli seisonut kauan. Hän heräsi siihen, että huvilassa avautui akkuna.

Anton nosti hämmästyneet silmänsä: akkunassa seisoi nainen valkeaan yöpaitaan kääriytyneenä — Tamara.

Anton näki naisen käden ojentuvan. Hän juoksi huvilan juurelle.

— Suudelkaa minun kättäni ja menkää nukkumaan!

Tamara kurkotti kätensä Antonille.

— Minä en uskalla tarttua teidän käteenne, sillä jos minä teen sen nyt, vedän minä teidät kokonaan syliini ja hukutan sinne. Tamara, minkätähden te sitten ette nuku? Minä vartioin täällä itseäni, minua ei nukuta, mutta te —?

— Minä olen ihmetellyt elämän läheisyyttä ja itseäni ja sydäntäni ja kesää.

Anton tarttui äkkiä akkunalautaan ja veti itsensä sille istumaan. Tamara pakeni huoneen hämäryyteen.

— Tamara, älkää pelätkö, minähän rakastan teitä!

Hän ei saanut vastausta. Anton pelästyi äänettömyyttä ja pudottautui takaisin maahan.

Pian ilmestyi Tamara akkunaan. Hän sanoi uudelleen:

— Menkää nukkumaan!

Anton kuuli Tamaran äänestä, että hän oli herättänyt jälleen Tamaran ylpeyden, joka hänen piti tappaa. Äsken se oli jo ollut melkein huomaamattomissa, kun Tamara oli hänen sylissään puistokäytävässä.

Ja Anton lähti, niin nöyränä, että Tamaran teki mieli huutaa hänet takaisin.

XI

Mihail Koslov oli ollut työmaallansa yhtämittaa toista viikkoa. Tarkastajat olivat käyneet äsken hyväksymässä työt. Koslov oli varustanut heille konttoritupaan mieltälauhduttavia kestiviinoja, ja tarkastusherrat olivat viipyneet siellä yön.

Heidän mentyänsä Koslov äityi juomaan tähteitä.

Hän loikoi rentosenaan ja paitahihasillaan konttorituvan lavitsalla. Kirjuri availi hänelle pulloja, viskoi pihalle Koslovin särkemät lasit ja latasi pitkiä savukkeita.

Koslov loikoi kupeellaan, käsi poskea tukien. Toinen työntyi tuon tuosta lavitsan viereen asetetulle jakkaralle viinaa ja tupakkaa etsien. Molempia riitti. Koslov otti vapisevalla kädellään kirjurin täyttelemät lasit, kaatoi niistä sisällyksen kerralla suuhunsa, sytytti savukkeen, imaisi muutaman kiihkeän tuprun ja sinkosi sitten palavan tupakan lattialle. Hän tuijotti samein silmin vastapäistä seinää, ojensi kätensä jakkaralle tuijotus-

tansa katkaisematta ja pudotteli haparoidessaan vähän väliä laseja lattialle.

Koslov oli juonut jo kolmatta päivää. Hänen kasvonsa olivat turvonneet, parta sotkeutunut, silmäpussit riippuivat raskaina vesikelloina, ja avoimesta suusta vuoti sylki rinnalle.

Koslovin torkahtaessa tuuletti kirjuri aina hetkisen tupaa, nykäisi pari seteliä isäntänsä lompakosta, siivosi lattian, availi pulloja valmiiksi ja teki savukkeita pöydälle ja taskuunsa.

Neljännen päivän aamuna Koslov nousi horjahdellen lavitsalta, kaatoi jakkaran ja potki sen tavarat ympäri tupaa. Sitten hän keräsi kaikki jäljelläolevat täysinäiset pullot riviin pöydälle, otti niitä aina kaksittain käteensä ja löi vastakkain. Kirpeätuoksuinen viina räiskähteli hänen päälleen, lasimuruset kilahtelivat lattiaan, ja Koslov talloi ne jaloillansa hienoksi jauhoksi. Hän nauroi raskaalla äänellä aina pulloja vastakkain iskiessään.

Kun Koslov oli särkenyt viina-astiat, tarttui hän kirjuria ryntäisiin ja sivalteli kämmenselällä häntä poskille, monta kertaa, samaa naurua jatkaen.

— Varastit rahoja, sika, tapan sinut jos äänenkin päästät!

Sitten hän paiskasi kirjurin lavitsalle.

Koslov käveli raskain askelin akkunan luo, katseli juuri alkanutta työntouhua, kääntyi selin akkunaan ja huudahti:

— Hevonen aisoihin!

Kirjuri hävisi tuvasta poskiansa painellen.

— Nyt minulle taas peli maistuu! Minä tahdon nyt pelata kaikki mitä minulla on. Kolme päivää onkin jo sulallansa pelipiru sivellyt sormieni neniä, ja ne ovat nyt ärtyneet sietämättömän kiihkeiksi. Seinää minä olen kolme päivää tuijottanut ja kuunnellut, kuinka ruumistani on kirvellyt pelaamisen nälkä ja jano. Minä olen tahtonut syöttää sille ruumiini, viinasta hikoavat ryntääni, mutta ei se niitä himoitse. Hermot, hermot ovat sille mieleen. Niitä se vaanii. Kyllähän minä tästä lähdenkin! Kolme päivää onkin ollut yhtämittaista kiusaa ja janoa. Ja seinällä ovat irvistelleet pienet pirunpojat näppiänsä nuollen ja minulle ilkkuen. Hampaineni minä tahtoisin repiä sen sulan, millä piru on ärsyttänyt sormieni päitä, ja sylkeä sen taikinaksi maahan. Ei — ja kuitenkin se on ihana sulka, tulta hehkuva sulka, sen kosketus on hullaannuttava kuin naisen läheisyys. Nyt minä lähden ja pelaan! Älkää hätäilkö, kyllä minä tulen!

Kirjuri palasi arkana ja havahdutti Koslovin mielihauteistaan.

— Sika, missä sinun rahasi ovat, pane ne tuohon pöydälle kaikki, kaikki mitä sinulla vain on!

Kirjuri oikoi hätäisenä kukkarostansa setelejä.

— Nyt pelataan! Pane, pane vaan rahasi pöydälle, varastettuja ne kuitenkin ovat!

Koslov luki rahat väheksyvästi naurahtaen, otti lompakostansa puolta enemmän, pudotti pöydälle, sotki setelit yhdeksi sykkyräksi ja nykäisi silmät

ummessa yhden niistä kouraansa, survoen sen pavuksi.

— No, älä ällistele, parillinen numero vai pariton? Jos arvaat, saat rahat!

Koslov nautti kirjurin ilmeestä. Hänen ruumiinsa hytkyi mielihyvästä ja silmänsä siristyivät rakosilleen. Koslov hieroi setelipapua kämmeniensä välissä. Kirjuri vääntelehti tuskissaan, avasi suunsa ja aikoi jo sanoa arvauksensa, mutta vaikeni sitten ja kynsäisi niskaansa. Koslov nauroi yhä kovemmin.

— Parillinen! huudahti kirjuri Koslovin naurun piinaamana.

Silmät hehkuen ja sieraimet värähdellen Koslov oikoi setelin kirjurin edessä, vilautti sen numeron näkyville niin nopeasti, ettei siitä kumpainenkaan ehtinyt huomata mitään, ja taittoi taas setelin. Hänen kätensä vapisi innostuksesta.

— Nyt nähdään, onko sinulla vainua, sika!

Koslov levähdytti setelin auki: numero oli pariton. Hän kouraisi rahat pöydältä taskuunsa ja lähti nauraen tuvasta. Ovella hän sanoi:

— Varasta valtiolta takaisin, mutta syötä itsesi sitä ennen pelipirulle, jotta tarpeeksi osaat ottaa!

Koslov ajatti itsensä huvilalleen.

Tamara oli vielä vuoteessa. Häntä väsytti, sillä yö oli vienyt hänet valvovin silmin aamun tunneille asti: Antonhan oli kulkenut nurmikon poikki vasta aamun sarastaessa.

Koslov söi nälkäisesti ruokasalissa. Einehdittyään hän meni Tamaran huoneeseen.

— Lähetätkö suolan ja leivän toivotuksen enollesi? Käsketkö sanomaan, että tyytyväinen olet ylen elämääsi, kyyhkyseni?

Tamara kavahti istumaan:

— Mihail, älä vaan pelaa enon kanssa!

— Kunpa minä en olisikaan pelannut milloinkaan hänen kanssaan, varjoseni!

— Kun näet enon, sano, ettei murehdi minua, sano, että häntä muistan ja että hyvä on minulla olo.

Koslov katsoi Tamaraa pitkään:

— Hyvä olo?

— Niin.

Tamara laskeutui takaisin vuoteelleen.

Koslov ajatti itsensä kylpylärantaan. Sieltä oli juuri lähtemässä pieni laiva Kronstadtiin. Koslov nousi alukseen.

— — —

Upseerien klubilla oli aamiainen äsken syöty. Biljardikeppejä liiduttiin parhaillaan. Jotkut olivat riisuneet takkinsa, ja silkkipaidat läikkyivät käsivarsien sujutellessa kokeillen keppejä.

Eräässä pöydässä lyötiin jo pyramidi hajalleen, ja sen lähettyville keräytyi katselijoita.

Biljardihuoneen nurkkapöydässä istuvaa alikapteeni Nemilenkoa kävi käskyläinen kutsumassa eteissaliin.

Hän palasi sieltä Koslovin kanssa. Koslov ter-

vehti pelaajia, sillä hänet tunnettiin klubilla vanhastaan.

— Tamara sinulle terveiset lähetti ja hyvästi sanoi pidettävän itseänsä!

Nemilenko, Tamaran eno, hymähti alakuloisesti ja pyyhkäisi otsaansa kuin karkoittaakseen pahan unenjätteen muististansa.

— Nyt minä suostuisin pelaamaan hänestä toistamiseen, naurahti Koslov. Sitten hän jatkoi korkealla äänellä:

— Pelataanko? Kuka vastaa minun panokseni? Minä pidän vetoa itsestäni! Kuka vastaa vedon?

Kaikki kieltelivät. Oli vasta keskipäivä, ja illan kiihkeät tunnit olivat vielä kaukana. Äkkiä repäisi eräs nuori meriupseeri takin yltänsä, löi lompakkonsa vihreälle veralle ja huudahti:

— Minä pelaan ja vastaan! Minä en pelkää peliä! Tämän päivän täytyy nopeasti muuttua illaksi!

Markööri toi upseerille kepin. Huoneeseen tulvahti jännitystä.

Koslovin vastapelaaja oli vasta aivan nuori mies. Hänen musta tukkansa läikkyi vahankiiltoisena, ja terävässä ylähuulessa olivat hyvinhoidetut, pienet viikset. Hänen pitkät, kapeat sormensa liikahtelivat eloisasti. Upseeri kääntelehti joustavasti ja valmistautui huolellisesti peliin.

Hänen silmistänsä näkyi, että hän tahtoi hävittää kuluneen yön muiston pelijännityksellään.

Koslov määräsi panoksen.

Kaikki hätkähtivät. Viereisessä pöydässä lasket-

tiin kepit veralle, ja pelaajat tulivat uteliaina katsomaan alkua.

Koslovin vastapelaajakin säpsähti kuullessaan panoksen. Hän ajatteli hetkisen, avasi lompakkonsa, luikahdutti keppinsä raskaan pään lattiaan ja sanoi sitten äkkiä kovalla äänellä:

— Minä en pelkää peliä!

Ja niin ryhdyttiin pelaamaan. Pyramidi hajosi räiskähtäen ja pallojen arvaamattomat vaiheet heloittavalla veralla alkoivat.

Kukaan ei lyönyt vielä vetoa. Kaikki katsoivat tarkkaavaisesti ensimmäistä peliä ja tekivät siitä huomioitansa.

Markööri rapisutteli taululle pallojen numeroita. Käskyläinen kantoi pienen pöydän viinatarjottimineen pelaajien läheisyyteen.

Nemilenko aloitti ensiksi vedonlyönnin. Hän löi Koslovin puolesta, ja hän voitti monta kertaa perätysten, aina isommittain, sillä Koslov voitti melkein herkeämättä.

Hän pelasikin kuin hurmiossa. Keppi tuntui elävältä olennolta, se teki mitä Koslov vain tahtoi. Hillitön himo yllytti häntä jokaiseen lyöntiin, jokainen maalattu pallo merkitsi hänelle riemua tai murhetta onnistumisen ja epäonnen hetkillä. Koslov unohti kaiken. Hän vain pelasi. Mutta hän pelasikin niin, että joka hermo soi kireyttään ja levitti ruumiiseen hätäisen kiihkon, joka oli melkein korviin kuuluvaa huminaa.

Tuon tuosta Koslov otti tarjoilupöydältä ryypyn.

Katselijat seurasivat äänekkäästi pelien vaiheita, ja käskyläinen kantoi heille juomia ja savukkeita. Hekin ottivat osaa peliin. Jokaisen pallon liikahdus oli heille elämää, jännitystä, jokainen lyönti oli heille kuin uuden päivän odotus: mitähän se tuo mukanaan?

Kasvot punoittivat ja tiukkoja kauluksia kirvoiteltiin hakasistaan. Käskyläinen kulki alati tarjottimineen ja pulloineen.

Nemilenko oli voittanut vedonlyönnissä jo paljon, ja hänen tavanomainen alakuloisuutensa oli muuttunut äänekkääksi innostukseksi. Hän merkitsi vetojansa savukerasiansa kanteen.

Nuori meriupseeri oli jo pelannut rahansa melkein loppuun. Paita riippui raskaana hänen kaidoilla hartioillaan, ja se oli hiestä märkä. Kasvoilla oli toivoton välinpitämättömyys, mutta hänen kätensä paljastivat hänen hätänsä. Niillä oli aina liian kiire, ja ne pelasivat hänet ratkaisun hetkillä tuhoon. Vähän väliä oli viinakarahvi hänen kourassaan, ja silloin hän myös avasi hopeaisen savukekotelonsa, sytytti sieltä savukkeen, mutta jätti sen sitten pöydänlaidalle itsekseen palamaan vain pari kertaa vetäistynä.

Meriupseeri oli neljännessä pelissä tehnyt kohtalokkaan menetyksen kaksinkertaistetun panoksen aikana ja kiihtynyt siitä äärimmilleen kadottaen malttinsa kokonaan. Ja tuo menetys hypnotisoi hänet. Se vei hänet yhä uudestaan ratkaisevien hetkien läpi hermostuksesta vapisevin käsin —

aina uuteen menetykseen ja virheitten tekoon. Mutta hän kirosi ja tahtoi uhmata pelikohtaloansa. Hän vannoi ottavansa rautaisella varmuudella jokaisen ratkaisevan pallon, mutta aina, kun tuli pelin korkein hetki, hän hävisi. Hän jännitti aina silloin itsensä kirouksen ja uhman voimalla äärimmilleen vastustamaan tuota tolkutonta kohtaloa, mutta hän ei kestänytkään silloin jännittäytymisensä painoa, vaan hervahti voimattomaksi ja menetti pelin. Ja tuo uhma tuli viimein sokeaksi tolkuttomuudeksi, hysteriaksi.

Peli jatkui iltapäivään. Katsojien ryhmät tihenivät ja tulivat yhä äänekkäämmiksi. Koslov pelasi kuin paholainen. Hänen sormiensa kärjissä tuntui olevan aavistus jokaisessa, niin helposti hänen silmänsä ja ajatuksensa johtivat peliä.

Äkkiä meriupseeri taittoi keppinsä ja sinkosi kappaleet pöydälle pallojen sekaan. Hän lysähti tuolille istumaan ja vapisi väsymyksestä. Hänen voimansa olivat jääneet viime yöhön.

Katselijat ryntäsivät pystyyn. Meriupseeri joi pitkän kulauksen suoraan karahvin suusta ja sanoi Kosloville:

— Minä pelaan velkaa! Kaikki peliin, mitä olette voittanut!

Kukaan ei voinut enää katsoa sitä peliä. Se oli itsemurhaa. Koslov näytti hypnotisoineen vastustajansa. Hän liikkui pöydän ympärillä kuin hornahinen vain palloja näkevin silmin ja raskaasti läähättävin rinnoin.

Peli loppui lyhyeen. Meriupseeri alkoi nauraa tolkuttomasti, hypähti Koslovin eteen ja sanoi:

— Nyt pelataan minun revolverini, ettei se sanoisi minulle tänä iltana mitään! Minä en uskalla jäädä sen kanssa kahden kesken. Se pelataan nyt, sillä minulla on morsian, nuori, kaunis morsian!

— Kaikki pelataan, mitä vain voidaan! vastasi Koslov palavin silmin.

Hän pani kaikki voittamansa rahat, monta kourallista, viinatarjottimelle. Meriupseeri laski niiden päälle revolverinsa, jonka kahvassa toisella puolen oli hänen oma nimensä hopeaisena, toisella keisarin nimi kultaisena kirjoituksena. Sillä näyttikin olevan paljon sanomista: se oli täysin panostettu.

Katselijat poistuivat hysteerisinä salista. Moni itki, muutamat kiroilivat, eräs rukoilikin humalapäissään. He olivat nähneet pelin murhenäytelmän toverinsa kasvoilla, ja he pakenivat sen yksitoikkoisuutta: aina vain häviö!

Saliin jäi vain Nemilenko, vetorahojansa kiihkein sormin laskien, väliin vilkaisten pallojen liikkeitä pöydällä.

Koslov voitti revolverin. Hän joi loput karahvin viinasta yhtäperää kulautellen. Meriupseeri otti takkinsa, mutta ei jaksanut nostaa sitä harteillensa. Hän potkaisi taitetut kepinpätkät pöydän alle ja lähti sanattomana huoneesta takki hervottomassa kädessä laahautuen.

Koslov oli hurjana yhä kasvavasta pelijanosta.

— Kuule, minä vastaan rahasi, pelataan!

Nemilenko hätkähti. Hän katseli kädessään olevaa rahanippua, punnitsi sitä, ja hänet valtasi hätä:

— Ei, ei!

Nemilenko oli voittanut kerrankin elämässään. Peli oli ojentanut hänelle rahaa, noin vain sattumalta, paljon rahaa. Hän oli köyhä, ja tiesi mitä raha oli. Se oli elämää, nautintoa, unohdusta ja viinaa.

Nemilenko pusersi rahoja sydäntänsä vastaan:

— Ei, ei!

Mutta Koslovin tuijotus hypnotisoi hänetkin. Hänen ajatuksiinsa tulvahti sen mahdollisuuden aavistus, että hänellä saattaisi olla puolta enemmän rahaa.

— Hyvä taivas, puolta enemmän elämää ja riemua ja nautintoa!

Nemilenko kysyi kumealla äänellä:

— Mitä me pelaamme?

— Kumpi arvaa kellon likemmäksi oikeaa hetkeä, se voittaa! Pane pöytään kaikki rahasi, minä vastaan ne!

Nemilenko vilkaisi seinälle. Kellon käynti oli seisahtunut; se näytti kolmea.

— Menetänkö minä nyt nämä rahat? Otatko sinä pois minulta nämä? Sittenhän ei minulla ole taas mitään. Älä ota, älä, ei pelata, minulta eivät jouda nämä rahat!

Koslov pudotti pöydälle raskaan tukun seteleitä. Hän sanoi:

— Kello on viisi!

Nemilenkon valtasi kuvaamaton hätä. Veri pakeni hänen kasvoistansa. Koslovin sanat olivat kuin koura, joka tarttui tiukoin sormin hänen kurkkuunsa. Posket vavahdellen laski Nemilenko rahansa pöydälle. Hän yritti sanoa jotakin, mutta putosikin polvilleen ja alkoi syleillä Koslovia.

— Älä ota minulta, ei pelata! Minulle ei jää sitten taas mitään!

Mutta kun hän katsoi pöytää, jolla oli vuorellinen seteleitä, kirkastuivat hänen silmänsä, ja hän kimposi pystyyn.

— Pelataan, hyvä! Noin paljosta elämästä pelataankin! Kello on puoli kuusi. Ei, älä! Hyvä taivas, älä katso vielä kelloa, ei, minä en kestä, kuule, anna minun rahani takaisin! En minä vielä sanonut mitään, en sanonut, ei pelata!

Nemilenko purskahti itkuun ja rukoili polvillaan:

— Kuule, rakas kuomaseni, eihän minun tarvitse arvata, leikkiähän se oli! Saanhan ottaa rahani? Sinä pelasit Tamaran minulta ja särjit häpeällä sydämeni. Älä vie minulta noita rahoja. Sinä et tiedä, mitä ne ovat minulle, veliseni! Eikö sydän riitä, eikö Tamara riitä? Älä, älä vie! Saanhan ottaa, saanhan?

Koslovin kasvoilla paistoi hurjistunut, yliluonnollinen riemu. Se repi kasvot tuntemattomiksi.

Koslov nosti hitaasti kelloaan taskustansa koko ajan Nemilenkoa tuijottaen ja nauraen.

Nemilenko peitti silmänsä ja itki. Äkkiä hän hypähti pystyyn ja riehahti:

— Näytä, näytä, näytä heti, kuuletko, älä kiusaa minua, sano, paljonko se on? Paljonko? Kumpaiselle, mitä? Sukkelaan! Minäkö voitin, hä?

Hän riuhtaisi Koslovilta kellon käteensä sellaisella vimmalla, että vitjat irtosivat liiveistä. Hän seisoi hetkisen niinkuin ei mikään olisi maailmassa liikuttanut häntä, yhtä kylmänä.

Sitten hän löi kellon lattiaan ja pakeni huoneesta.

Koslov jäi yksin. Hän appoi rahat lompakkoonsa ja kukkaroonsa niinkuin olisi syönyt himoruokaansa. Revolverin hän pisti taskuunsa. Käsi vavahti sen totista painavuutta. Kellon hän jätti lattialle eikä katsonutkaan siihen.

Biljardipöydälle jäivät pallot hajalleen. Ne olivat muodostaneet monta kohtaloa, ja ne olivat tutkimattomia ja kylmänvalkeita.

Oven takaa kuului kiihkeä-äänistä puhelua. Kukaan ei tullut saliin. Koslov hätkähti sen autiutta. Hän poistui kumaraisin hartioin. Sali tuntui kolkolta kirkoneteiseltä.

Koslovia väsytti. Hän kaipasi lepoa. Joka hermo tuntui olevan irrallaan. Päähän kohonnut veri alkoi kivistää.

Koslov istui pian laivassa, ja hän nukkui istuvillaan.

XII

Kun Anton kulki aamuun heränneen nurmikon poikki, ei hän mennytkään ullakkokamariinsa, vaan rantaan, sen kiven luokse, jolla hän näki ensikerran Tamaran.

Anton istuutui kivelle. Hänen ajatuksiansa painoivat äskeiset tapahtumat ja sanat, mutta hänen väsyneet silmänsä seurasivat kuitenkin aamun näkyjä.

Ulapalla nosti kangastus Kronstadtin matalat saaret korkealle ilmanrantaa vastaan. Kirkon kypärässä välkkyivät siellä auringon tulet ihan silmään näkyvästi. Kalastajien venheitä souti merelle, ja heidän sanansa saapuivat takaisin vettä myöten rantaan.

Aurinko oli nousemassa rantametsän takaa. Anton kääntyi katsomaan sitä: se oli juuri sinisen lasitornin kohdalla.

Torni oli tänä aamuna merkillisen ylpeä ja jylhä. Sen siniset lasit näyttivät melkein mustilta aamunvaalean taivaan ja hopeamaininkisen meren

läheisyydessä. Se oli sininen kuin purkautumistansa vapiseva ukkospilvi, ja sen lasit tekivät auringonkin kalpeaksi.

Anton tuijotti ihmeissään tornia. Kummallinen aavistus hätkähdytti häntä, mutta hän ei käsittänyt, minkätähden torni näytti niin uhkaavalta tänä aamuna. Ehkä sen vuoksi, että se oli hetkeksi voittanut auringonkin hänen silmissään.

Kun ensimmäinen autereen liekki leimahti hiekan ylle, lähti Anton ullakkokamariinsa. Siellä hän luki, selällään maaten, kaikki kirjoittamansa runot, eli niissä uudestaan kesänsä juhlapäivät ja ne ihmeelliset hetket, jolloin paperi oli saanut hänen sanansa. Anton nukahti runojensa maailmaan.

Kun hän havahtui, oli jo keskipäivä.

Uudin liikahteli veltosti akkunassa.

Tamara oli silloin pienokaistensa kanssa rannassa. Hän rakenteli heille hiekkaan moniseinäisiä huoneita ja yllytteli kysymyksillään lasten mielikuvituksen hereille. Sitten hän jätti heidät alkaviin leikkeihinsä.

Tamara istui kivellä, sillä, jolta hän niin usein oli katsellut merta. Nyt hän tiesi merelle uuden nimenkin: se oli Antonin ystävä.

Tamaran sydän oli yön ihmeellisinä, hiljaisina hetkinä ilmoittanut hänelle, että hän rakasti Antonia, hänen sydäntänsä, ääntänsä ja sanojansa, jotka kaikki olivat nuoria ja väkeviä. Silmät ummessa oli Tamara kuunnellut, kuinka hänen ylpeä

kylmyytensä oli muuttunut lämpimäksi vavahteluksi ja kuinka hänen surunsa oli kirkastunut onnelliseksi hymyksi. Sentähden Tamara sanoikin aamulla Mihailille, että hänellä oli hyvä olo.

Kun Tamara sitten noustuaan katsoi akkunasta, näki hän, että puut avasivatkin sylinsä onnellisina tuulelle ja auringolle. Niiden vihreissä oksastoissa kisaili tuuli kuin vallaton poikanen latvoja sukaan taivutellen.

Seinän varjokuvassa, siinä, jossa Tamara ennen oli nähnyt vain elämän synkeän vertauksen, liikkuivat lehtien siluetit nyt kuin iloisten karkeloijien hahmot.

Tamara tajusi, että päivä oli alkanut hänelle juhlana.

Onnellisesti huokaisten Tamara poistui huoneestaan ja vei hetkistä myöhemmin lapsensa rantaan. Kun hän talutti pienokaisiansa, tuntui hänestä, kuin hänen käsissään olisivatkin olleet aurinkoa ahmineiden kukkien lämpöiset tyvet.

— Rakastattehan paljon äitiä, aina?

Tamara ei itsekään käsittänyt, miksi hän näin kysyi. Hänelle valahti kyyneliä silmiin.

— Paljon, paljon, kertasivat lapset ja ryöstäytyivät hänen käsistään perhosta tavoittelemaan.

Nyt he olivat kolmisin rannassa. Oikeastaan heitä oli neljä, Antonkin oli mukana, vaikkakin vain Tamaran ajatuksissa, mutta hyvin elävänä kylläkin, niin elävänä, että kun hän todella hetkistä myöhemmin ilmestyi kahlaamaan hietikolle

huvilansa puistikosta, ei Tamara yhtään hämmästynyt saati hätkähtänyt hänen tuloansa.

Kun Anton tuli rannalle, ojensi hän kätensä kohti aurinkoa samoinkuin kesänsä ensimmäisenäkin päivänä. Nyt tässä käsien liikkeessä oli kuitenkin väkevämpi ja intohimoisempi ojennus.

Tamara näki jo kaukaa, että Anton oli väsynyt. Anton huomasi Tamaran ja alkoi tulla häntä kohden. Tamara huusi hänelle matkan päähän:

— Minkätähden olette noin väsynyt?

Vasta kiven luokse tultuaan sanoi Anton:

— Minä olen nukkunut niin vähän.

— Minkävuoksi?

— Minä olen ajatellut teitä!

— Te ette saa tulla minun luokseni koskaan, ellette nuku!

Anton katsoi hämmästyneenä Tamaran silmiä: niiden ylpeä kylmyys oli muuttunut nauruksi.

— Tamara, minä en ole nähnyt teitä milloinkaan tuollaisena!

— En minä itsekään! Katsokaa, kuinka maailma on sininen tänä päivänä! Nyt minä vasta huomaan sen.

Tamara taputti käsiänsä lapsena iloiten.

Anton sanoi:

— Tiedättekö, sininen torni oli tänä aamuna peloittavan musta!

Tamara vain nauroi tukkaansa pudistellen. Sitten hän äkkiä jähmettyi totiseksi.

— Tänä aamuna! Tänä aamuna Mihail kävi minun luonani. Hän meni taas pelaamaan.

Jälleen tapasi onnellinen nauru Tamaran, ja hän sanoi:

— Tänä iltana ei sinisessä tornissa ole muita kuin minä. Tänä iltana se on minun tornini. Ei se saa olla teille peloittava!

— Saanko minä tulla sinne tänä iltana lukemaan runojani teille? Ne on kirjoitettu teille, teitä ajatellen, teistä uneksien ja teitä rakastaen!

— Sinua, sanoi Tamara.

— Sinua rakastaen, sanoi Anton ja kumartui suutelemaan Tamaran kättä.

Tamara luikahti tyttömäisen notkeasti kiveltä, juoksi lastensa luo ja mairitteli heidät lähtemään huvilalle. Hän ei itsekään käsittänyt, mikä ihmeen hilpeys häneen oli tarttunut. He olivat jo menossa, kun Anton huudahti:

— Saanko?

— Saat, tule jo aikaisin, näytti Tamaran katse sanovan, vaikka hänen suunsa olikin sanaton. Tamara katosi lapsinensa lehtitunneliin.

Anton ummisti silmänsä ja kurkotti kasvonsa auringon kosketettaviksi.

— — —

Ilta ei ollut oikein vielä alkanutkaan, kun Anton saapui Koslovin huvilalle. Hän nousi arkana portaita ulkoparvekkeelle, koputti ovea, mutt'ei kuullut sisälletulon kehoitusta.

Anton avasi oven. Sali oli autio ja hämärä. Ju-

malankuvan tuiju vain häilähteli nurkassa. Askeliansa varoillen käveli Anton lattian poikki ja joutui tutulle tielle, yläkerran portaisiin. Hän alkoi kiivetä torniin.

Tamara seisoi avatun akkunan ääressä, kun Anton tuli torniin. Hän sulki akkunan ja kääntyi päin.

— Minkätähden sinä katsot minua noin pitkään, Tamara?

— Minä katsoin sinun tännetuloasi. Kun sinä nyt kävelit tuon nurmikon poikki takaisin minun luokseni, katsoin minä sinua kummastellen. Sinähän olet aivan vieras mies, ja sinun nimesi on Anton! Mutta kun minä ajattelin sinun ääntäsi, sinun sanojasi, sinun sydäntäsi, hävisi pelkoni. Anton, minä pelkäsin sinua, kun sinä tulit nyt tuon nurmikon poikki. Aamulla sinä menit aivan toisenlaisena. Minä katsoin silloin myös sinun menoasi.

— Pelkäätkö sinä minua, Tamara?

— Niin, taikka koko tämä päivä on ollut niin kummallinen. Minä en tiedä, mikä minua on naurattanut ja mikä itkettänyt. On niin omituisen keveä ja hyvä olla, ja sitten taas äkkiä niin painostavaa kuin ukkosen edellä. Minä taidankin pelätä tätä päivää.

Anton otti keveästi Tamaraa käsivarsista:

— Tamara, et sinä saa pelätä. Ei ole mitään pelättävää. Meillä on nyt juhla sinun kanssasi. Tämä kesä on meidän juhlamme. Meille tulee vielä monta juhlapäivää tähän siniseen maailmaan. Kat-

sohan taivaalle, kukkaseni! Elämähän on tullut nyt meidän luoksemme, se rakastaa meitä, ei se hylkää sinua eikä minua! Et sinä saa pelätä, kukkaseni.

— Tämä on vasta minun ensimmäinen päiväni sinun sinisessä maailmassasi, ehkä tämä on sentähden niin outo!

Anton silitti hiljaa Tamaran tukkaa.

— Minä luen sinulle sydämeni sisällyksen, tahdotko?

Tamara nyökkäsi. He istuutuivat seinään upotetuille istuimille. Anton kaivoi poveltaan paperinsa. Tamara ummisti silmänsä ja kohotti kasvonsa kuin auringonikävässä.

Anton katsahti Tamaraa. Hän nousi äkisti, kietaisi kätensä Tamaran ympärille ja suuteli hänen ummistettuja silmiänsä, suutansa ja hentoa kaulaansa.

— Tämä on minun ensimmäinen runoni, ja tämän nimi on Ikävä. Tamara, nyt minä luen sinulle toiset!

Anton istahti uudelleen ja alkoi lukea runojansa. Hänen äänensä oli arka, usein hän kertasi samoja säkeitä sanoissa takerreltuaan, mutta mitä enemmän hän luki, sitä elävämmiksi tulivat hänen sanansa. Ne hukuttivat kokonaan Tamaran. Anton ei katsonut kertaakaan häneen lukiessaan, mutta tunsi hänen läheisen läsnäolonsa omasta äänestänsä, sen soinnista. Antonille itselleen oli lukeminen nyt vapautus. Nyt vasta hän lunasti ru-

nonsa, nyt vasta niissä soi oikea sävel. Nyt vasta niissä vavahteli elämän riemu ja tuska, nyt niillä oli täyttymyksensä, ja nyt hän itse vasta sai niistä lunastuksen rauhan.

Anton lopetti lukemisensa. Hän jäi kummallisin silmin tuijottamaan eteensä. Anton otti juuri itse ihmetellen vastaan sydämensä vapautuksen tuntojen taakasta. Hän oli nyt saanut antaa runoillensa niiden oikean elämän, lukea ne sille, jonka nimi oli kaartunut kuin sateenkaari jokaisen sanan ylitse kirjoittamisen ajattomina hetkinä. Ja tuo nimi oli ollut silloin ensimmäisen kesän ensimmäinen nainen — nyt se oli Tamara.

Antonin silmiä hämärsi.

— Mitä? Nouseeko minulle kyyneliä silmiin? Ei, varmaankin unisumua!

Anton kääri runonsa kokoon ja työnsi ne poveensa. Sitten hän vasta katsahti Tamaraan. Tämä oli kuin heinä, jonka yli oli satanut kesän kirkkaita vesihelmiä. Hän itki, mutta hänen kasvoillansa oli onnellista, hentoa hymyä.

Anton nousi ja suuteli keveästi pois hänen poskiensa kosteuden.

— Nämä sanat ovat minun kesäni sisällys: sinä ja rakkaus. Minä olen ihmetellen katsonut niitä, kun ne ovat syntyneet. Nyt minun ihmetykseni kirkastui riemuksi, kun minä sain ne lukea sinulle; sinä olet minun runoni!

Tamara avasi silmänsä.

— Hyvä Jumala. Tamara, mitä sinä näet, sano! Mitä sinun silmiesi edessä on nyt!

— Vangin unta.

— Tamara, ei! Sinun vankeutesihan loppui silloin, kun sinä ensikerran suutelit minua, elämääsi.

— En minä ole sinua milloinkaan suudellut, mutta nyt minä teen sen!

Tamara kiersi käsivartensa puoleensa kumartuneen Antonin kaulaan ja suuteli häntä rakkauteensa heränneenä naisena.

— — —

— Missä me olemme? Keitä me olemme? Onko nyt aamu vai ilta?

Anton soperteli juopuneena kysymyksiänsä. Tamara oli silmät ummessa hänen kädenkiertymässään ja hengitti raskaasti. Hänen suunsa oli kuin punainen kukka, joka oli avautunut juuri auringon suudelmasta.

— Nyt on ilta sinisessä tornissa, ja minä suutelin sinua, kuiskasi Tamara juuri näkyvin huulten nousuin ja laskuin.

Aurinko oli jo putoamaisillaan veripunaisena pois sinisestä maailmasta. Taas kuljettivat iltapilvet yli taivaan sen punaista jäähyväishuutoa: rakastakaa paljon!

Anton katseli tummien lasien läpi auringon matkaa pois heidän juhlapäivästänsä, ja hän sanoi Tamaralle:

— Tamara, ulkona alenee aurinko. Meidän juhlapäivämme ovat lopussa. Tämä päivä oli kesä.

— Anton, tämä päivä oli elämä: sinä!

XIII

— Herra, me olemme rannassa!

Laivapoika ravisteli Koslovin hereille. Muut matkustajat olivat jo poistuneet aluksesta.

Koslov lähti kiroillen laivasta ja meni suoraan rantakasinoon. Siellä oli ilta jo alkanut.

Jouhiorkesteri soitti kiihkeässä tempossa, tarjoilijoita kulki kantamuksineen pitkillä käytävillä, ja hovimestari ohjaili ihmisiä pöytiin.

Lasikuistilla aaltoili soitonkin läpi kaikuvana vilkas puheensorina. Ilta-aurinko kimallutteli pöytien astioita. Naisten jalokiviä säteilevät sormet pitelivät hermostuneen eloisasti savukkeita, ja sinertävät savuköynnökset leijuivat notkeina lasiseinien aurinkoisia ruutuja vastaan. Kaikki katselivat merelle. Pöydillä oli jo paljon laseja, ja niissä heloitti värikkäitä juomia. Kaikkialla naurettiin, jokainen sana oli innostunut, kädet elehtivät monin käännähtelyin. Näki, että pöydissä istui rannan aurinkojuhlasta saapunutta väkeä.

Koslov katseli harhailevin silmin kuistia molemmin puolin, aikoi jo istuutua erääseen pöytään,

mutta menikin sitten hovimestarin luo ja pyysi päästä yksityishuoneeseen. Hän tilasi sinne juomia.

— Paljon! huusi hän vielä asiaa järjestämään kiiruhtaneelle hovimestarille.

Koslov istui pian pullojen ääressä yksityishuoneessa. Se oli hämärä ja hiljainen.

Koslovilla oli nukahtamisen jäljeltä kamala olo. Hän oli laivassa hiestynyt merkilliseen horteeseen. Hänen kätensä vapisivat vieläkin rauennutta jännitystä. Tuntui, kuin painajainen olisi tullut unesta ahdistamaan häntä vielä hereilläoloonkin.

Koslov joi kiihkeästi, ja mitä enemmän hän joi, sitä virkeämmäksi hän tuli. Ja äkkiä hän tunsi, ettei hänen pelihimonsa ollutkaan vielä sammunut eikä saanut kaikkea tyydytystään. Hänhän oli voittanut koko päivän. Nyt se yllätti hänet viiltävänä, kivuntuntoisena tappionkaipuuna, sillä tappiossahan oli vasta oikea pelin antama väsymys.

Koslov istui nytkähtelevin jäsenin ja kertasi päivän pelit ajatuksissaan. Hän nosti riemuissaan kätensä päänsä ylle, löi ne siellä yhteen ja nauroi matalaa, murisevaa naurua. Hänen silmänsä hehkuivat, ne näkivät vielä nytkin jokaisen pikkuseikan päivän peleistä, ja hiljaiset nytkähtelyt ruumiissa kertasivat kaikki muistiin jääneet liikkeet ja lyönnit. Koslov eli pelaamisen jälkihurmassa, joka laimeudestaan huolimatta oli nautintona melkein yhtä kiinteä kuin itse kireän jännityksen painostama pelitunnelmakin.

Kun Koslov muisti Nemilenkon hädän, rähähti hän äänekkääseen nauruun. Sitten hän kimposi pystyyn:

— Tamara! Onko minulla nyt kotona vaimo odottamassa ja ottamassa minua vastaan, tyynnyttämässä, antamassa minulle väsymyksen ja unen, nyt, kun minä olen hulluna himosta, nyt, kun sormissa täytyy olla jotakin puserreltavaa! Antaako Tamara nyt minulle paluun tästä ihanasta ja kamalasta helvetistä. Nyt ei pystyisi korttirouvakaan sitä tekemään, nyt täytyy olla elävä nainen!

Koslov joi seisoaltaan ja kuunteli ruumiinsa hillitöntä kiihkoa.

Hän tahtoi heti lähteä Tamaran luokse, katsomaan, onko hän vaimo vai varjo. Ja Koslov päätti kiristelevin hampain ja kohotetuin nyrkein, että hän lähtee heti tekemään Tamarasta vaimoa, pakolla, käsiensä mahdilla, ruoskalla, saappaalla, kirouksella.

— Nemilenko itki rahoista elämää ja nautintoa itselleen. Minä otin rahat pois häneltä, mutta eivät ne antaneet minulle suurtakaan riemua, kun minä en hävinnyt niitä sitten taas pois. Hävinneellehän pelirahat ovat vasta suurta, kadotettua nautintoa, kun ne ovat jo vieraissa käsissä, kun ei mitään ole enää ja kun kaikki on menetetty. Mutta minä pakotankin Tamaran antamaan peliriemulleni täydennyksen, Tamara saa korvata, mikä minun voitossani oli häviötä! Minä näytän Tamaralle, että olen pelannut hänet kerran! Ja mitä moukkaa hän

oikein pitää seuralaisenaan, otetaanpa siitä ruoskalla selvä?

Koslov joi yhteen menoon monta lasillista, lähti kiireisesti huoneesta, työnsi eteisessä hämmästyneen tarjoilijan käteen ison setelin ja huusi pihalla seisovasta jonosta ajurin rappujen eteen.

— Aja kengät pois konisi jaloista! Aja sutta karkuun!

Pöly jäi kiehumaan puistokujaan, kun Koslovia kiidätettiin kasinolta valtatielle.

— — —

Anton ja Tamara katsoivat toisiansa. Tornissa tuntui vielä heikkona huminana Tamaran äskeisten sanojen onnentäyteinen sisällys:

— Anton, tämä päivä oli elämä: sinä!

He katsoivat vain toisiansa eivätkä kuulleet, kun piha-aukealle ajettiin. Koslov siellä saapui etsimään Tamaraa.

— Tamara, ulkona on tuuli jo kuollut kukkien syliin, laskemmeko illan luoksemme? kysyi Anton hiljaisella, uneksivalla äänellä.

Koslov avasi alhaalla tornirappusten oven, ja porraskierre alkoi natista raskaiden askelten painosta.

— Tamara, Tamara, oletko siellä, marjaseni? Etkö vastaa, minä tarvitsen sinua!

Anton ja Tamara tuijottivat kauhistuneina mustaan porrasaukkoon, josta Koslovin raskaat sanat kimpoilivat. Tamara nosti kädet suulleen estämään huutoa.

— Tamara, älä pelkää, minähän olen sinun kanssasi, kuiskasi Anton.

Koslovin pää ilmestyi porrasaukkoon. Hän rähähti piiskaavaan nauruun:

— Täällähän te olettekin molemmat! Minä tulinkin juuri etsimään teitä molempia!

Koslovin valtasi pelurin mustasukkaisuus, voiton kateus, pirullisin kaikista kateista. Hän nousi torniin, silmät kamalaa vihaa palaen. Sitten hän käänsi porrasluukun aukon ylle ja astui sen päälle.

Anton kohottautui päättäväisesti seisomaan. Hän jännitti vartalonsa.

— Joko sinulle on tullut miestä ikävä? Joko sinä olet lähtenyt juoksentelemaan, narttu?

Tamara nousi ylpeänä pystyyn.

Anton syöksähti Koslovin eteen ja sivalsi häntä suuta vasten koko nuoren rajuutensa voimalla. Anton huusi mielettömällä äänellä, rääkyen:

— Minä kuristan teidät, jos sanotte sanaakaan vielä, peto, raakimus!

Koslovin koko patoutunut pirullisuus riehahti valloilleen. Hänen kasvonsa vääristäytyivät muodottomiksi, ja yhdellä potkaisulla hän lennätti Antonin nurkkaan. Sitten hän työnsi kätensä taskuun ja veti sieltä pelissä voittamansa revolverin. Hänen silmiensä edessä lenteli tulikärpäsiä, joka solu yllytti häntä hävittämään kaiken, mitä vain oli hänen tiellään, tallomaan, ruhjomaan, katkomaan, musertamaan.

Koslov astui askelen Tamaraa kohti ja tähtäsi häntä revolverillaan.

— Minä tapan sinut! Minä tulin etsimään sinua, ja sinä oletkin varastanut minua toisesta miehestä. Minä en tee sinulla mitään! Sinä inhoitat minua! Ärsytät minua, hulluksi teet minut! Minä ammun sinut!

Tamara katsoi silmät ammollaan Mihailia ja lyhyttä, päivänpituista elämäänsä.

Tamaran kasvoille nousi surumielinen hymy, niinkuin hän olisi katsonut jo kukkasta omalla haudallaan. Hän sanoi hiljaa, nyökäten Antoniin:

— Et sinä vain minua ammu. Myöskin hänet sinä silloin ammut, hänen elämänsä sinä tuhoat ja sydämensä tapat. Kaksi elävää sydäntä, vaikka vain minua ammutkin. Ja kahdelta lapselta äidin!

Koslov huitoi kädellänsä kuin lyödäkseen rikki Tamaran sanat, ennenkuin ne ehtivät hänen kuultavilleenkaan. Hänen toinen kätensä piti revolveria.

Koslov juopui Tamaran sanoista yhä hillittömämpään raivoon. Tamara veresti puheellansa tornissa olevan vieraan miehen läsnäolon ja työnsi hänet uudestaan Koslovin eteen.

Kun Anton kuuli Tamaran puhuvan, yritti hän nousta, mutta taittui voihkaisten lakoon.

— Lapset! Et sinä ole tuonut heitä kertaakaan minun luokseni! En minä tunne heitä, eivät he rakasta minua! Sinä olet opettanut heidät pelkäämään minua! Viet heidät aina luotani pois! Kuu-

litko, sinulla ei tee mitään, sinut saa tappaa! Sinä oletkin toiselle vaimo etkä minulle. Ja tuo koira! Vai tapan minä hänen sydämensä! Niin tapankin! Ammun! Lävistän! Oman kuolemansa saakin! Nyt jatkuukin vielä päivällinen peli! Nyt vasta onkin kaikki yhdessä lyönnissä. Ja minä tuhoan kaikki! Minun vuoroni on lyödä!

Koslov huumaantui omasta hurjuudestaan, jota juuri puhjennut mustasukkaisuus vielä kiihoitti. Nyt vasta hänen monena päivänä latautunut himonsa, raakuutensa ja voimansa alkoivat purkautua. Ja tämä purkautumisen läheisyys samensi hänen järkensä. Hän ei voinut enää muuta kuin ampua. Hänen oli jo pakko ampua, sillä se oli purkaus itse. Hän ei kestänyt enää mielensä hirvittävää painoa. Se olisi musertanut hänet itsensä, tehnyt hänet hulluksi, ellei hän olisi ampunut.

— Tamara, sinulla ei tee mitään! Sinä pidät koiraa luonasi!

Ja hän ampui.

Anton ponnahti pystyyn ja syöksyi Tamaran luo. Tamara kaatui hänen syliinsä.

— Suutele minua, elämäni! kuuli Anton Tamaran heikosti kuiskaavan.

Antonin huulilla oli vielä koko jäähyväissyleilyn paino, kun Tamara retkahti hervottomaksi.

Koslov ei ollut ehtinyt vielä selvitä ampumisen huumasta, kun hän näki miehen sieppaavan kaatuneen Tamaran syliinsä. Uudestaan, entistä

väkevämpänä purkauksena tulvahti hänen kiihkonsa hänen ajatuksiensa ylitse.

Koslov ampui toisen kerran.

Anton kaatui Tamaran päälle.

Revolveri putosi Koslovin kädestä. Nyt vasta hänen mieletön hurjuutensa oli purkautunut.

Sininen lasitorni seisoi juuri vastapäätä mereen pudonnutta aurinkoa, sen punerrusta ja uuden päivän julistusta.

Aurinko ehti vielä nähdä, kuinka äkkiä kaikki siniset lasit helähtivät rikki ja putosivat maahan ja läheisille katoille päästäen lyhyen, kirkkaan helinän, niinkuin tornissa olisi hirvittävä paine puhkaissut siniset lasiseinät. Torni jäi rujoksi.

Se olikin saanut olla ihmisten kohtalona niinkuin kumppaninsa taivas ja meri. Sitähän se oli toivonutkin ylpeässä sinisyydessään kesän ensimmäisenä iltana. Nyt sen tehtävä oli päättynyt, mutta meri ja taivas jäivät jatkamaan omaa ikuista tehtäväänsä.

Nytkään ei mereen uppoava aurinko saanut kiinnitetyksi yhtään punaista iltakukkaa tornin rintamukseen, sillä se ei ollut enää torni: se oli seinätön katos.

Kun Koslov näki Antonin ja Tamaran makaavan liikahtamattomina, revolverin lattialla ja hurjuutensa purkautuneen, valtasi hänet hätä, pelurin hätä, joka on kaiken menetys, sama hätä, joka itketti Nemilenkoa päivällä, hätä, joka teki hänet pelkuriksi ja raukaksi.

Koslov kiljaisi pelosta. Hän syöksyi sinisiä lasi-

seiniä kohti ja löi ne nyrkeillänsä puhki, vielä törröttämään jääneet terävät lasihampaatkin hän taitteli. Ilmaa, ilmaa hän tahtoi. Hänestä tuntui, niinkuin kaatuneiden sielut olisivat vielä häilähdelleet tornissa. Ne piti päästää pois.

— Rikki, rikki lasit! Valoa, ilmaa, tuulta!

Koslov retkahti polvilleen, itki kuin lapsi ja yritti rukoilla. Mutta pelko kangisti hänen kielensä, eikä hän voinut sanoa muuta kuin:

— Kristus! Kristus!

Hänen silmänsä osuivat revolveriin. Pelosta vapisevalla kädellä hän yritti tarttua siihen, muttei uskaltanut.

— Tämä pelasti morsiamelle sulhasen, mutta vei minulta vaimon!

Koslov yritti uudelleen tarttua revolveriin, mutta käsi ei totellut. Sitä peloitti. Se pelkäsi kolmatta laukausta.

Äkkiä Koslov sai hillittömän uskon:

— Tamara onkin elossa, hän ei olekaan kuollut!

Koslov ryömi ruumiiden luo, kasvot itkusta märkinä, ruumis pelosta ja hädästä hytisten.

Hän vieritti vaivalloisesti Antonin pois Tamaran päältä. Tamara oli valkoinen ja kankea jo. Hänen rinnassaan heloitti iso, punainen veriruusu. Hän ei kuullut Koslovin itkunsekaisia mairitteluja eikä lupauksia. Hänen päivänpituinen elämänsä oli loppunut. Hän oli kuollut rakastavana naisena, huulilla surumielinen hymy, suudelma ja ikävä.

Koslov pudotti Tamaran kylmän käden lattiaan. Ei koskaan se ollut näin kylmä vielä ollut.

Koslov tarttui Antonin käteen. Hänen itkunsa muuttui kiihkeäksi iloksi:

— Elää, elää!

Antonin rinta oli ehjä, mutta hartiassa paistoi punainen täplä. Ruumis oli lämmin ja notkea. Sydän löi.

— Elää, elää!

Koslov ryntäsi kiskomaan torninluukkua auki. Kun hän oli saanut sen aukkoa kattamasta, juoksi hän alas, saleihin.

Siellä hän vasta oikein pelästyi. Eteissali oli jo melkein pimeä.

— Mitä minä tänne tulin! Apua hakemaanko? Minähän olen murhaaja! Kristus! Täällä ovat lapset, ei, mitä minä täällä teen? Kristus, auta!

Koslov juoksi hädästä kiireisenä takaisin torniin. Hän riisui takkinsa, kääri sen Antonin ympärille ja nosti hänet syliinsä.

Hiki valui virtanaan Koslovin otsalta, mutta yhä hän kantoi Antonia sylissään. Nyt hän oli jo puistokäytävässä, samassa, jossa edellisenä iltana Anton oli suudellut Tamaraa. Koslov lepäsi hetken. Sitten hän alkoi taas edetä vaivalloisesti ja raskaasti huohottaen. Hän saapui portille ja laski Antonin nurmelle.

Koslov seisoi keskellä maantietä ja katseli ympärilleen. Edempänä kaikui äsken portin ohitse kulkeneiden ihmisten nauru ja sanaharkka.

— Tuolta, tuolta tulee!

Koslov alkoi kiihkeästi viittiloida.

Kyydistä palaava ajuriukko huomasi tiellä viitottavan ja sivalsi ohjasperillä hepoansa ajaa ramisuttaen Koslovin portille.

Ukko hämmästyi sanattomaksi, kun hänen rattaillensa kannettiin veltto ruumis. Kantaja oli kauhea nähdä: kädet verissä, kasvot hiessä, parta takussa, silmät hulluina, takitta, avopäin.

— Aja asemalle, aja joutuin, raha ei lopu! Aja hevonen hengiltä, uuden ostan sinulle hevosen, se, tuossa on!

Koslov ojensi ajurille setelin.

Ukko alkoi lennättää Koslovia ja Antonia asematielle.

Koslov piti yhä Antonia sylissään kuin lasta ikään, takkia tiukkaillen ja tukkaa otsalta sukien. Kylmänviilakka iltailma löi ajajia kasvoihin, mutta Koslovilie ei tullut kylmä. Hän oli hiestä märkänä, hänellä oli kuuma kuin helleniityllä. Kaulus kiristi.

Tuon tuosta hän ojensi ajuriukolle setelin.

— Aja, älä säästä hevostasi, mies on kalliimpi! Aja kauppakartanoon, aja sinne, minkä kavioista pääsee! Jo tulemmekin kohta, eikö niin, johan tulemme kohta, johan? Älä pelkää, hevosesi maksan! Eikö totta, kohta olemme siellä?

Hurjaa vauhtia kiiti kärrikuorma alkaneessa yössä kumisevalla kangastiellä, niinkuin hornahiset olisivat ajaneet sitä takaa ensin pyöriä tavoi-

tellen ja sitten taas kiusallaan kärrejä vinhaan vauhtiin tyrkäten.

Puolimatkassa he tapasivat erään käymäjalkaa ajavan kyytiukon. Koslov seisautti ajurinsa, maksoi seteliin katsomatta ja juoksi, edelleenkin Antonia kantaen, toisille rattaille.

Hurja meno jatkui entistä ramakammin.

Tiestä sinkoili pieniä kiviä yhtenä sateena kärrien etulautaan ja ajajien kasvoille, valjaat hakkasivat kuin myrskyliput. Kangastie jytisi. Tienvieripetäjiköistä pakeni ajon kaiku syvälle metsiin. Koslov ojenteli rahoja ja yllytteli ääneensä huutaen. Sitten hän taas kumartui tarkastamaan Antonia.

— Elää, elää! Tamara! Marjaseni, Tamara! Kristus auta, voi, voi!

Koslov höpisi itsekseen. Ukko huusi ja ruoski hevostansa.

Jo hulmahti eräältä mäeltä alava asemaseutu näkyviin. Jo loppuivat tuoksuvat kanervakentät. Taloja ja niitettyjä heinämaita ilmestyi tiepuoliin.

Akkunoissa vahti ihmetteleviä kasvoja, sillä ajon ääni kaikui jo etäältä.

Ajurikuorma lasketteli hurjaa vauhtia hiljaisten talojen sivu. Ukko alkoi jo pidätellä hullaantunutta hevostansa. Vaahtoriekaleet sinkoilivat suupielistä valjaille ja kupeille.

Kärreillä huuteli Koslov hyvitellen:

— Hyvästi ajoit, perillä olemme, aja kauppakartanoon! Aja hiljaa, älä mökise, nyt aja hiljaa!

XIV

Vaikka yö oli jo alkanut, valvottiin aseman kauppakartanon pihalla vielä. Miehiä istui tupakoiden ja äänekästä puhetta pitäen hollituvan portailla ja katoksen tyhjillä rattailla.

Oli tultu juuri isolla joukolla pelaamasta linnaa, ja nyt ihmeteltiin pelin tapahtumia, varsinkin sitä, että Jyrki raskaalla nuijallansa oli parskahduttanut linnapalikat sinkoilemaan herneenkepeinä läheisille katoille ja puitten latvoihin. Sieltä ne olivat sitten pudonneet sateena maahan. Yhden ilmaan sinkoutuneen linnapalikan oli saanut otsaansa eräs peliä katsellut hollituvan mies. Hän oli kaatunut heti maahan kuin salaman satuttamana.

Peli oli keskeytynyt, ja hollimies kannettiin talon yläkertaan, Jyrkin huoneeseen ja hänen konjakkiensa läheisyyteen. Pelaaja-ukot jäivät iltaviileälle pihalle tarinoimaan ja odottelemaan pyörtyneen selviämistä.

Mutta miestä ei saatukaan heräämään Jyrkin

konjakeilla, ja Tepa oli juuri äsken lähtenyt Jyrkin käskystä hevosen kanssa hakemaan järvikylästä erästä sotilasvälskäriä, joka vietti siellä kesäänsä.

Ukot istuivat odottaen ja kaskuilivat, voimiensa mukaan valehdellen, näkemiänsä urotöitä, joista moni piti nyt Jyrkin suorittamaa kaikkein verrattomimpana.

Jyrki tuli kalpeana yläkerrasta ja meni portille seisoskelemaan. Hän ei sanonut ukoille mitään, seisoi vain ja muutteli rauhattomana asentoansa tukevaa jalkaa.

Hermannikin saapui komerostaan pihalle. Hän käveli yövalvojien kiusaamana edestakaisin pitkin rakennusrivejä ja nyki koetellen ovia. Ne olivat lukossa kaikki.

Jo kaukaa kuului rattaiden kumeaa matkaääntä, johon yhtyi hevosen kiivaantahdikas ravi. Mutta ääni kuului aivan vastakkaiselta suunnalta kuin mihin Tepa oli hevosineen ajanut.

Ajon ääni kiihtyi kiihtymistään. Nyt kuuluivat jo selvästi ajurin pidättelevät huudahdukset.

Ukot ryntäsivät portille. Tupakat jäivät savuamaan maahan.

Hermanni hyppi pian hollituvan portaitten lähellä ukkojen hehkuvasilmäisiä tupakkoja talloskelemassa. Hän huuteli kiukkuisesti portilla seisoville miehille, mutta näillä oli nyt muuta katseltavaa.

Merenrannan valtatieltä läheni merkillinen

kärrikuorma. Kaksi miestä näytti istuvan perällä sylikkäin. Ei, toinen olikin rentosenaan ja pitkällänsä toisen sylissä.

Ukkojen kuoro seisoi kaulat pitkänä ja katseli sanattomana, kun kärrikuorma ajoi rautatien ylikäytävän poikki ja kääntyi asematielle.

Jyrki seisoi joukon etumaisimpana. Hermannikin tuli pian uteliaana tielle.

Jyrki hätkähti ja huudahti jotakin itsekseen. Hermanni tunkeutui miesjoukon läpi hänen rinnalleen ja tähysteli terävin silmin tulijoita.

— Koslov! Terve tuloa, mitä? Miehet tupaan, joka sorkka, heti, heti, alkakaa hävitä, mitä te tässä mällistelette!

Jyrki kääntyi uhkaavana päin miesjoukkoa, joka vastahakoisesti siirtyi hollituvan portaille. Hermanni tyrkki omin käsin lähimpiä miehiä tieltä portille.

Ajuri käänsi pihaan ja seisautti hevosensa keittiörakennuksen eteen.

Koslov hyppäsi maahan, nosti kuolleennäköisen miehen käsivarsilleen ja katsoi Jyrkiä ja Hermannia hätäisesti. Hän oli melkein tuntematon kasvoiltaan. Parta teki hänet Kosloviksi, ja siitä Jyrki olikin hänet tuntenut jo kauempaa.

Jyrki avasi yläkertaan johtavien portaitten oven. Koslov katosi taakkoinensa sen takaisiin pimentoihin. Hermanni meni jäljestä. Hän ei ollut käynyt moneen vuoteen yläkerrassa, mutta nyt hän tunsi, että jotain merkillistä oli tekeillä, sel-

laista, joka koski häntäkin. Jyrkihän oli myynyt Koslovin hänelle, hänen oli siis seurattava.

Jyrki jäi pihalle. Hän kysyi ajurilta:

— Joko maksoi herra kyytisi?

— Jo maksoi, jo, joka virstapatsaan kohdalla hän minulle setelin viskasi ja huusi ajamaan hevosta hengiltä. Hyvästi maksoi, mutta hullu oli ajattamaankin!

— No lyö selkään äläkä seisota siinä!

Jyrki viittasi kädellään ajurille ja lähti kiirettä pitäen yläkertaan Koslovin ja Hermannin jälkeen.

Hollituvan portailta hyökkäsi uteliaita ukkoja ajomiehen kimppuun. He roikkuivat melkein hänen rintamuksissaan kiinni:

— Mitä, mikä on? Oliko kuollut? Kuka tappoi? Haasta, veikkonen! Maksoiko sinulle? Eikö peloittanut vainasta ajattaa?

Jyrki sytytti yläkerrassa monta häälyväliekkiseksi lehahtavaa kynttilää ja nosteli niitä pöydälle ja uuninkaiteelle.

Koslov laski raskaalta tuntuvan taakkansa sohvalle, juoksi kynttilöiden läikähtelevään valopiiriin, ojensi naarmuiset, veriset kätensä kynttilänliekkien lähelle, katseli niitä ja purskahti haikeaan itkuun. Hän käänteli kämmeniänsä tulien edessä ja nyykytteli päätänsä.

— Näissä oli sinisiä suonia, ja sitten minä löin nämä sinisien lasien läpi ja nyt näistä vuotaa punaista verta: tappanut, tappanut olen minä näillä käsillä, näillä kurjilla käsillä, Tamaran, kyyhky-

seni. Vangiksi joudun nyt itse. Siperiaan joudun! Pitäkää tästä miehestä huolta, hän elää vielä! Minä jätän hänet tänne! Huolta pitäkää. Hänen selässänsä on verta vuotava reikä, minä sen puhkaisin sinne, hoitakaa, hoitakaa, Kristuksen tähden hoitakaa, taikka kuolee ja kummituksena minua ahdistaa!

Koslov hoiperteli Jyrkin luo, suuteli häntä poskille ja itki hänen rintaansa vastaan kuin veljeä etsien.

— Hoidathan, hoidathan häntä, parannathan hänet, teethän hänet terveeksi? Ikäni muistan ja siunaan sinua, Kristus sinua muistaa, jos hoidat?

Sitten Koslov meni Hermannin luokse, suuteli häntäkin ja sanoi yhä itkien:

— Kaikki pelasin ja kaikki hävisin! Nyt olisi elämä käypää, mutta Siperiaan, Siperiaan joudun! Vaimoni tapoin, tätä miestä ammuin, hoida, hoida sinäkin häntä. Nyt tiedän, nyt tiedän...

Koslov meni Antonin luokse, otti takkinsa taskusta lompakon, paksun ja seteleistä tursuilevaisen, ja vei sen Jyrkin käteen.

— Ota, ota tämä! Pidä häntä luonasi, hoida hyvin ja anna hänelle loput rahat, kun lähtee talostasi. Pidä veljenäsi ja muista minuakin, poloista. Selkään häntä ammuin. Nyt tiedän, tiedän, mitä...

Lompakon nähdessään Hermanni syöksähti Koslovin luokse kädet ojossa, mutta tämä vain painoi lompakkoa Jyrkin kouraan ja taputti häntä olalle.

Jyrki pisti lompakon taskuunsa ja myönnytteli Koslovin puheisiin ja pyyntöihin päätänsä nyökytellen. Sitten hän meni viereiseen huoneeseen, jossa linnapalikan pyörryttämä hollimies loikoi, otti hänen vierestänsä tuolilta konjakkilasin ja vei sen sohvalle nostetulle Antonille.

Mutta tämä oli kuin kuollut. Jyrki raotti väkisin hänen suutansa ja tipautti sinne konjakkia. Loput hän ojensi Kosloville, joka joi kaikki yhtenä imaisuna.

Koslov tarrasi taas Jyrkin kaulaan:

— Kuule, vie minut nyt tuonne santarmille, asemalle, helpompi minun on, jos sinä viet. Siperiaan lähtöä se jo on, vie sinä, vie, helpompi on mennäkseni, helpompi. Nyt tiedän, mitä on hävitä kaikki!

Pihalta kuului ääniä. Kartanoon ajettiin kaikuvassa ravissa. Tepa toi pyörtyneelle välskäriä. Jyrki juoksi alakertaan.

Hermanni kimposi Koslovin luo ja tarttui häntä tiukasti ranteesta:

— Sinä kuulut minulle, minulle sinun piti lompakkosi antaa! Kuulitko: minulle! Minä olen tässä talossa isäntä, hoidanhan hänet minäkin! Ota pois Jyrkiltä lompakko, kuule, ota lompakko pois häneltä ja anna minulle! Se kuuluu minulle eikä Jyrkille!

Koslov katsoi älyttömin silmin Hermannin kiihkoa ja sanoi, kädellänsä huitaisten sanojen vahvistuksen:

— Hyvä olet mies sinäkin, hyvä olet oikein, hoida, hoida vaan häntä! Pitäkää yhdessä rahat, kun paranee, antakaa hänelle loput. Minä hävisin pelin, kaikki hävisin, viimeinen lyönti hävitti minut, en minä tahdo mitään, pitäkää! Nyt tiedän, tiedän...

Koslov puhkesi taas hermostuneeseen itkuun.

Portaissa kolistiin, ja Jyrki tuli sieltä välskärin kanssa.

Anton nostettiin salin pöydälle. Välskäri avasi laukkunsa ja nosteli sieltä monenlaista tavaraa pöydälle Antonin viereen. Kynttilät kannettiin lähelle.

Jyrki piteli kiinni Koslovia, joka väkisinkin olisi ahtautunut välskärin puuhien eteen. Tämä kapaloi pian Antonin kankeihin siteisiin. Pöydälle jäi verisiä pumpulitukkoja. Välskäri kaatoi Antonin suuhun jotakin nestettä ja käski viemään sidotun vuoteeseen.

Jyrki nosti Antonin käsivarsilleen ja vei hänet pois salista. Kun hän palasi, oli hänellä toinen mies sylissään ja hän laski tämän pöydälle.

Koslov oli kääntynyt selin salissa-olijoihin ja itki, otsallansa seinää takoen. Hänen voimansa olivat kerrassaan herpautuneet, ja hetken itkettyään hän luhistui maahan.

Kun Jyrki oli kantanut pyörtyneen miehen alas hollituvan laverille ja tullut takaisin, suostutteli hän puoliväkisin Koslovin pystyyn, taputteli häntä olalle ja pyysi mukaansa.

He lähtivät, samoin välskäri.

Hermanni jäi Antonin kanssa yläkertaan. Hän hiipi kynttilä kädessä Antonin makuupaikan vierelle ja tarkasteli tämän kasvoja. Ne olivat kalpeat ja tutkimattomat, ilmeettömät.

Liekki lepatti, ja Hermannin varjo häilyi seinällä kuin iso, musta kellon lerkku, kiihkeästi aikaa mittaileva.

Hermanni jäi istumaan vuoteen äärelle. Hänkin vapisi tänä iltana. Hän ei oikein vielä täydelleen käsittänyt, mitä tämä kaikki merkitsi.

Mitä kauemmin Hermanni istui vuoteen vierellä, sitä enemmän hän tulistui.

— Mitä, Koslov tappanut vaimonsa? Siperiaan? Minä olen nyt menettänyt hänet! Jyrki myi hänet minulle, ja minä häviän nyt tässä kaupassa. Koslov antoi Jyrkille lompakkonsa, se kuuluukin minulle! Minä en jätä sitä Jyrkille, en millään opilla! Rahasta ihan ähkyi lompakko, näinhän minä, miten sen välyksistä setelit luikertelivat ylös kuin onkimadot ropeesta, näin, näin! Nyt se on Jyrkillä, ei, ei!

Hermanni nousi seisoalleen ja käveli palavissaan edestakaisin lattialla.

— Jyrkille summattomasti rahaa! Koko maailmalle rahaa! Monelle ihmiselle rahaa! Ei, ei!

Hermanni käveli kiivaasti Jyrkin makuuhuoneessa. Äkkiä hän hypähti akkunaan.

Portista ajoi juuri kaksi kärrikuormaa peräkkäin torille. Toinen erkani järvikylään päin ja toi-

nen merenrannan tielle. Edellisessä näkyi Tepa vievän välskäriä ja jälkimmäistä ajoi Jyrki itse. Perässä istui Koslov ja hänen rinnallaan — Hermanni kumartui ihan akkunaa vastaan:

— Santarmi! Santarmi jo Koslovin rinnalla, siinä viedään nyt Koslov minulta, nyt meni koko minun kesäni suunnitelma!

Hermanni alkoi taas kävellä lattialla. Hän päätti odottaa Jyrkin palaamista.

— Lompakko on oleva minun vielä tänä yönä! Taikka muuten alkaa talossa sota. Ne tuhat ruplaakin lähetin vain hakemaan uusia ruplia ympärilleen ja sitten palaamaan minulle takaisin. Jos minä nyt jätän lompakon Jyrkille, on se sama, jos sirottelisin lompakon rahat maantien kanaviin. Ei, ei!

Hermannin varjo häilyi seinältä toiselle. Siinä elivät isot jättiläiskädet kuin puivat varstat. Ne näyttivät olevan ahneita työhönsä.

Vuoteessa makasi Anton valkeana ja tiedottomana, häneltä oli juhla meren rannalla loppunut.

XV

Hermanni puhalsi lepattavan liekin sammuksiin, sylkäisi sormiinsa ja tukahdutti niillä kynttilänsydämen punaisenkiiluvan piikin. Hän meni akkunan ääreen ja istahti odottamaan Jyrkiä.

Huone oli pimeä. Yö oli levittänyt taivaalle raskaasti laskostelevia pilviliinoja, ja palavissaan kulkeneet iltahattarat olivat hävinneet niiden kätköihin.

Hermanni tähysteli yöhämärää, mutta ei saanut silmiinsä mitään liikahtavaa tapahtumaa. Rattaiden äänet olivat jo olleet kauan kuulumattomissa. Tepan aika oli jo kohta ajella kotiportista pihalle.

Hermanni vilkaisi vuodetta. Siinä häämötti selvästi valkea pielus ja hieman himmeämmin nukkujan hahmo. Joskus nytkähti tämän ruumis kuuluvasti, ja silloin narahti myöskin puusängyn kumea syli.

Hermanni nousi kävelemään, koetteli Antonin hikeätihkuvaa otsaa, nosti peitettä hänen ryntäilleen ja meni sitten makuuhuoneesta saleihin. Hä-

nen askeltensa kaiut toistelivat kävelyä. Äkkiä ne vaimenivat. Ovi aukeni ja sulkeutui.

Hermanni laskeutui hiljaa portaita alas.

— — —

Puotirotta oli juuri imeksinyt yötupakkansa tuhkaksi, tallannut sen paperipillin litteäksi, vilkaissut kerallansa nukkuvan Martin vuodetta ja kellistynyt huokaisten omalleen, kun hän, juuri horrokseen vaipumaisillaan, kuuli ovea haparoitavan. Puotirotta kuunteli tarkkaavaisena, silmät ummessa.

Ovi avautui, ja joku tuli huoneeseen. Puotirotta nosti varovasti silmiensä kansia: kumarainen hahmo seisoi keskilattialla — Hermanni!

Puotirotta tuijotti silmiensä rakosista tarkasti Hermannin liikkeitä. Häntä peloitti.

Huone oli sakeanaan yöhämärää. Sen seassa oli Hermannin hiljaa liikahteleva haamu kuin palkiston rakosista lattialle noussut yöhuurun liekki.

Hermanni hiipi varovaisin askelin Martin vuoteen äärelle ja kumartui tarkastelemaan poikaa.

Puotirotta kohotti varovasti päätänsä. Hermanni seisoi selin häneen.

Hermanni silitti parhaillaan hiljaisen keveästi nukkuvan pojan tukkaa ja katseli häntä hyvin läheltä, ikäänkuin etsiäkseen pojan kasvoista jotakin salaista piirrettä. Hänen omilla kasvoillaan oli kaukaisen tapauksen muisto. Hermannin kädet koskettivat poikaa pelokkaasti ja kuitenkin samalla ikävöiden. Sitten Hermanni suoristautui äk-

kiä, kohotti nyrkkinsä ja ähisi sanatonta kiukkua. Hän alkoi taas hiipiä varovasti.

Puotirotta pudotti luomensa kiinni. Hermanni alkoi tulla häntä kohden. Puotirotta oli jäykkänä ja pidätteli hengitystään hiljaisena. Hän tunsi, kuinka Hermanni seisoi hänen vuoteensa vieressä ja tarkasteli häntä. Mutta Puotirotta ei nähnyt, miten Hermannin ilme kiristyi ja miten tämän käsi vaistomaisesti kahmaisi takin sisäpuolta ja häränhäntää.

Puotirotta varoi käsiensä pelokasta vapisemista. Hän pusersi niiden sormia tiukasti vastakkain ja kadotti hetkeksi tarkkaavaisuutensa. Sillä aikaa Hermanni poistui äänettömästi huoneesta.

Puotirotta makasi jäykkänä ja luuli Hermannin yhä tuijottavan häntä. Hiki pusertautui hänen pintansa läpi. Ruumis alkoi puutua. Varovasti raotti hän viimein silmiänsä ja kapsahti sitten istuvilleen.

Huone oli tyhjä.

— Olenko minä torkahtanut ja nähnyt vain Hermannin mukaisen unipilven?

Puotirotta ei oikein saanut selvää itsestänsä. Hän luuli illan salaperäisten tapausten kummittelevan nyt enteitä hänelle.

— Mitä ihmettä nyt Hermannille tapahtuu, ja Martille varmaan myöskin on jotain tulossa? Unimielissäni minä hänet näinkin tuossa kummittelemassa!

Puotirotta karsutteli hetkisen päätänsä, vilah-

dutti ajatuksissaan illan tapausten pikaisen muistuttelun, hervahti puistahtaen pitkäkseen ja alkoi pian puhallella viiksiensä välitse tavallista nukkumaääntänsä.

Hermanni seisoi jälleen Jyrkin makuuhuoneen akkunanposkessa ja katseli, kuinka hevonen tuli käymäjalkaa tiehämärästä portille. Tepa oli torkahtanut rattaille. Hänen ajokkinsa meni totuttuun tapaansa katokseen.

Oli yö, unien tunnit, mutta Hermanni käveli yhä yläkerran saleissa ja pistäytyi tuon tuosta tähystämässä merenrannan tietä. Taivas oli pudottanut sen ylle tiheän hämäränsä.

Pihalta kuului kaksi kolahdusta. Tepa oli havahtunut riisumaan hevosta, ja hän pudotti aisat rahkeitten koukeroista pihan kiveykseen.

Hermanni istahti salin pehmeälle samettituolille ja näytti torkahtavan. Hänen kätensä liikahti väliin kuin silittääkseen jotakin hyvin kevyesti ja arasti.

Aamun kajastaessa ajoi Jyrki pihaan. Hermanni nousi tuolilta ja meni makuuhuoneeseen.

Jyrki tuli pian yläkertaan. Hän lukitsi oven ja tarkasteli huoneita. Etusalin pöydällä, siinä, missä Anton sidottiin, oli pumpulitukkoja kuin revityn paperin siruja.

Jyrki alkoi siivota pöytää. Hän viskoi veren käpristämät pumpulit uuniin ja nosteli kynttilät riviin akkunalle. Sohvalta Jyrki löysi verentahriman paperitukun. Siinä oli tiheäänkirjoitettuja lius-

koja. Jyrki otti ne käteensä ja meni makuuhuoneeseen.

Jyrki koetteli Antonin kättä ja otsaa, käänsi hänet varovasti kupeelleen ja työnsi paperit hänen housuntaskuunsa. Sitten hän meni akkunan luo, otti poveltansa Koslovin antaman lompakon ja avasi sen.

Mutta ennenkuin hän ehti nostaa sieltä setelien kimppuja, taivutti hän lompakon äkisti kokoon ja kohotti harteitansa kuin suojellakseen aarrettansa. Jyrki kuuli selvästi, että lattia narahteli hiljaa hänen takanansa askelten liikkeitä ilmoitellen.

Jyrki kääntyi tulisesti.

Hermanni seisoi aivan hänen lähellänsä, silmät kiihkeinä ja kasvot vääristyneinä.

Veljekset katselivat toisiansa.

Kumpikin huomasi, miten vieraiksi he olivat äkkiä tulleet toisillensa.

Jyrki pusersi lompakkoa niin, että sormitaipeet ja rystyset vaalenivat. Hermannin kädet hypistelivät takinhelmaa. Hän sanoi itsellensäkin oudolla äänellä:

— Lompakko kuuluu minulle, kuulitko sinä, minulle!

— Lompakko on minun kourassani, eikä se heltiä siitä kenellekään!

Hermanni syöksähti Jyrkin rintapieliin kiinni. Jyrki ryhdisti ryntäänsä, ja Hermanni jäi riippumaan takinrintamukseen kuin isäänsä suostutteleva poikanen.

Hermanni pudottautui lattialle ja ravisti kouristuksenomaisesti Jyrkin takkia. Sen takana oli liikahtamaton ruumis.

— Kuulitko, älä raivostuta minua, lompakko kuuluu minulle! Sinä myit Koslovin kesän alussa minulle! Kaikki, mikä on häntä, kuuluu minulle. Lompakko on Koslovin, se on myös silloin minun! Sinä sait jo Koslovista ruplasi, minun täytyy nyt saada ne takaisin, kuulitko, takaisin, ja paljon rahan sisässä. Ne ovat nyt tuossa kädessäsi. Anna tänne ne!

Hermanni tarttui kaksin käsin lompakkoon. Jyrki nosti rajusti kättänsä, ja Hermanni sinkoutui kauas hänestä.

— Pysy irti minun lompakostani!

— Siellä ovat minun rahani, jotka sinä myit minulle, etkö sinä pidä kauppaasi!

— Sinulle kuuluu Koslovin työmaa eikä lompakko. Mene sinne ja ota sieltä mitä ikinä saat kynsiisi! Ja jo sinä olet sieltä ruplasi takaisin kutsunutkin monta kertaa!

— Takaisin, takaisin, mitä minä olen takaisin saanut, tuon raadon tuossa sängyssä! Siinä on kaikki, mitä olen hyötynyt sinun herrastasi. Konjakilla suostuttelit hänet minulta itsellesi jo aikoja sitten. Ensin myit Koslovin minulle, sitten mairittelit takaisin ja nyt pidät hänen rahansa. Lompakko kuuluu minulle! Tuon sinä kyllä minulle antaisit, tuon ammutun miehen, josta ei heru ruplaakaan. Mitä me hänellä teemme! Mitä hänestä

tänne tuotiin! Siinä se nyt on sinun herrasi, murhaaja, roisto! Taikka hyvä, minä otan tuon miehen! Muistatko, mitä Koslov sanoi: hoitakaa häntä, parantakaa hänet, antakaa loput hänelle! Minä vienkin hänet ja hoidan, anna rahat tänne!

Hermanni meni kiihkoissaan vuoteen vierelle ja yritti nostaa Antonia syliinsä. Mutta taakka oli hänelle liian raskas. Hermanni horjahti ensi yrityksellään Antonin päälle.

Jyrki tuli uhkaavana vuoteen luokse, työnsi lompakon taskuunsa ja tempasi Hermannin ilmaan silmiensä tasalle. Hän sanoi ärjyen:

— Saatana, pysy erilläsi minun asioistani!

Mutta Hermanni ei säikähtänyt. Hän oli ikänsä kaiken tottunut isännöimään Jyrkiä, ja vielä nytkin hän luuli olevansa raskaimman sanan sanoja. Hän kähisi vastaan:

— Heitä irti! Anna heti lompakko tänne! Se kuuluu minulle, se on minun kesäni, se on minun pelini Koslovin kanssa! Sinä et tee mitään rahalla, sinä et ymmärrä rahaa, mitä sinä siitä sitten oikein varastat!

Silloin Jyrki suuttui. Hän kohotti Hermannin päänsä päälle ja oli juuri paiskaamaisillansa tämän rievuksi lattiaan, mutta sai viime tingassa hillityksi itsensä ja pudottikin Hermannin kainaloonsa. Hän oli mustanpunainen. Posket vavahtelivat kuin itkun edellä.

Jyrki meni kiivain askelin yläkerran huoneiden

läpi, avasi lukitun oven ja juoksi portaat alas. Hermanni oli äänettömänä hänen kainalossaan.

Alaovella Jyrki yritti viskata Hermannin pihalle, mutta Hermanni palasikin käden mukana takaisin. Hän oli pusertautunut siihen kuin verimato.

— En mene, ennenkuin annat lompakon!

— Menet! huusi Jyrki ja repäisi Hermannin sellaisella voimalla kädestänsä irti, että itsekin sinkoutui taaksepäin seinää vastaan.

Jyrki veti oven kiinni ja painoi rampin salvaksi. Viimeinen, mitä hän Hermannista näki, oli uhkaavasti kohoava nyrkki ja hammasta pureva, vääristynyt suu.

Jyrki nousi hyvin verkkaisesti yläkertaan. Hän pidätteli kiihtymystänsä, mutta se oli vaikeaa. Jyrkiä ihan pyörrytti. Hänen täytyi usein ottaa kaksin käsin kaiteesta ja pusertaa sitä silmät ummessa, niin että pää ja niskat järisivät.

Hermanni seisoi hetkisen pihalla. Hänet valtasi hirveä hätä:

— Rahaa, minun rahaani, minulle kuuluvaa rahaa Jyrkillä! Saman verran elämää menossa vieraille ihmisille, joilla jo on sitä, ei, ei!

Hermanni ryntäsi ovea vastaan, mutta se oli yhtä järkähtämätön kuin Jyrkin vartalo. Hän kävi portaille istumaan.

Siinä hän istui pitkän tuokion. Hän ei huomannut aamun yllättävää rynnäkköä, vaan eli yhä yön tapahtumissa ja sanoissa.

Pääskyset leikkasivat jo mustilla saksillansa yön viimeiset langat poikki, ja tuuli kokosi alavilla niityillä usvan korkeiksi patsaiksi, jotka hiljalleen lähtivät kulkemaan tuulen viittomaa suuntaa.

Vasta kun punapaitainen leipuri paukahdutti leipomotuvan oven auki ja saapui haukotellen louhimaan halkovuorta, hätkähti Hermannikin huomaamaan aamun saapuneeksi. Hän lähti kiireisesti puotikamariin, itseksensä puhellen, väsyneenä ja harmaana.

Hänen lähdettyänsä alkoi kohta pihan tavallinen elämä. Rahtimiehet tulivat syljeskellen ja kupeitansa oikoen hollituvasta. Tepa talutteli hevosiansa juomatiinulle. Keittiörakennuksen ämmät kalisuttelivat lypsysankojensa herkkää metallia ja kantoivat savuavan teekeittimen pihalle. Kartanokoira sujuttautui jauhoaitan alta nuuhkimaan kaula oikosenaan keittiön hajuja, ja kyyhkyset aloittivat päätylaudoilla ja katosten kurkiaisilla himmeän kujerruksensa.

XVI

Anton oli ollut monta vuorokautta raskaassa horroksessa. Hän oli menettänyt paljon vertansa, ja hänen jäsenensä olivat hervottomat. Joskus kohosivat hänen luomensa hitaasti auki. Katse harhaili silloin hämmästyneenä vastapäisen seinän hämärässä ja sammui pian uupuneena. Anton yritti silloin myöskin aina sanoa jotakin, mutta suu purki vain vaimean äännähdyksen. Antonin ajatuksissa ei syntynyt vielä mitään selvää muistikuvaa. Hän lepäsi voimattomana jossakin ajatuksettoman horroksen kaukaisessa kuilussa; hän ei hourinutkaan.

Jyrki oli lähettänyt Puotirotan yläkertaan pitämään silmällä Antonia ja hoitelemaan häntä päivisin. Anton nukkui vielä Jyrkin vuoteessa.

Puotirotta torkkui Antonin vuoteen äärellä ja tarjosi, Antonin hiljaa äännähtäessä, hänelle marjavettä ja kostutti samalla otsarievun viileäksi.

Omituinen painostus vallitsi kauppakartanossa. Kaikki tunsivat sen, mutteivät voineet sanoa,

mistä se oikein johtui. Linnapelin yöhä se hiljaa jo tunkeutui valvojien mieliin, kun hervottomia miehiä kanneltiin yläkertaan ja odoteltiin välskärin saapumista.

Santarmit olivat käyneet kylläkin talossa Antonia katsomassa, ja he olivat samalla kuulustelleet Hermannia, Jyrkiä ja palvelusväkeä, mutta he olivat lähteneet kartanosta viinasta punoittavina ja kunniakädet ohimoilla. Santarmien käynti ei ainakaan aiheuttanut mielien painostusta.

Tepa äyski tallissa hevosille ja kävi enää hyvin harvoin huutelemassa valtaportilla kyselyjänsä ohiajajille. Puotipojat vilhuivat peloissaan Hermannin kamarinovea, joka pysyi uhkaavan liikahtamattomana. He olivat kuitenkin tuntevinansa isäntänsä kiukun ympärillään, joka paikassa, kaupassa, varastoissa ja yksinpä pimeässä kellarissakin.

Puotirotta istua nyhjötti ikävissään ja viinattomuutta läsien yläkerrassa. Väliin hän torkkui vuoteen vieressä, väliin katseli haikaillen akkunasta tiellä ajavia kärrikuormia. Tuon tuosta hän avasi akkunan ja alkoi pölläytellä savuja hetkiensä pituuden lyhentimiksi.

Martti pujahteli arkana omissa leikkimaailmoissaan. Toiseen niistä oli jo punapaitainen leipuri tunkeutunut, ja heinäluhtiinkin oli äsken ajettu niitetty heinä. Monta päivää oli kulunut käytävän puhkaisemiseen kattotuolien alitse nurkan lattia-aukolle. Luhdissa sirisivät sirkkojen kuorot yhtenä

huminana, ja sen autius ja peloittavuus oli kadonnut. Kyyhkysetkään eivät enää toruneet noita-akkoina. Marttia oudoksutti ihmisten äreys, ja hän olikin päivisin kateissa kauan omissa leikeissään.

Keittiörakennuksessa olivat alituiset laulunjomotukset ja loruilut muuttuneet hiljaiseksi kuiskailuksi. Puotirotta oli siellä kertonut heti aamulla merkillisen unikummittelunsa ja keittiöämmät olivat selittäneet sen selväksi enteeksi ja käkeämiseksi. Kun vielä Puotirotalle oli samana aamuna seinänvaarnasta pudota hupsahtanut valkea liina itsestään kaulaan, katsottiin hänetkin jo merkityksi mieheksi. Tepa kertoi ison mustan linnun jyskyttäneen aamuisin tallinpäätyä, ja jokainen muisti äkkiä havainneensa jos minkälaista ennettä: yläkerran portaista oli kuulunut öisin kolinaa ja katoksissa vilahdellut outoja, mustavaatteisia ihmisiä.

Keittiörakennuksen naiset tuota painostusta oikein idättivätkin kuiskailuillaan ja päivittelyillään. Siitä saivat osansa hollimiehet ja kaikki taloon kuulumattomatkin. Hollituvassa kertoiltiin nyt iltaisin vain kummitusjuttuja ja enteilevien tapausten merkkejä, ja Tepa toi sieltä paljon kauheata saalista keittiöön illanistujaisten loputtua.

Jyrkin ja Hermannin omituinen käyttäytyminen lisäsi vielä kartanolaisten pelkoa.

Santarmien lähdettyä oli Hermanni sulkeutunut huoneeseensa, eikä hän näyttäytynyt päivisin ke-

nellekään. Hän laski yöllä kaupan rahat, ja silloin hän myöskin pistäytyi keittiössä. Hän käveli varpaillaan kaapilta kaapille, narahdutteli ovia ja keräsi pöydälle syömisiä.

Naiset tuijottivat peittojensa alta pelosta puolikuoliaina Hermannin syömäpuuhia. Väliin he näkivät Hermannin mustan hahmon pöydänpäässä hiljaa käsiä liikuttelevana, väliin he kuulivat hänen muuttuneen rotaksi kaapinovien väliin ja loikkia kolistelevan siellä astioiden ylitse laudalta toiselle. Ja tämä kaikki vain lisäsi heidän kauhuaan ja painostustaan.

Jyrki tappeli päivät Vihurin kanssa, ja sitä oli kamala katsella. Milloin hän lasketti kilpa-ajokärryissänsä edestakaisin aseman ja järvikylän väliä, piiskalla kaaria vedellen, kunnes ori oli raskaassa vaahdossa ja sieraimet repeämäisillään hengästyksen rajuutta, milloin hän talutteli Vihuria käsi suorana kahden jalan pihalla ja yritti tuupata tätä selälleen, hevosen kavioiden haroessa ilmaa hänen päänsä päällä, milloin työnsi hän raskaat portit jyristen kiinni ja laski Vihurin valloilleen pihalle itse ruoskineen vauhtia pitäen ja hulluna ärjyen, oriin rähistessä vastaan omaa raivoaan.

Tällaista elämää oli jo kestänyt neljä päivää, eikä se näyttänyt lakkaavankaan.

— — —

Eräänä iltapäivän hetkenä, kun aurinko työnsi saleihin viistot säteensä, Anton avasi silmänsä. Hän oli yksin Jyrkin makuuhuoneessa. Puotirotta

oli mennyt alakertaan. Akkuna oli jäänyt auki.

Anton katseli ihmetellen laen oksakuvioita. Hän nosti kätensä, ikäänkuin olisi tahtonut pudottaa pois otsaansa raskaasti painavan punnuksen, jonka alle hänen ajatuksensa tuntuivat pusertautuneen liikahtamattomiksi. Mutta noussut käsi pysähtyikin puolitiehen.

Anton kuuli kaukaista laulua. Se läheni verkkaan. Antonin silmät eivät katsoneet enää oksakuvioita, nekin olivat nyt mukana kuuntelemisessa. Anton tunsi laulun. Se oli ruumisvaunun jäljessä kulkevan saattojoukon laulua, alakuloista ja valittavaa, hiljaisesti nousuissaan ja laskuissaan aallehtivaa. Siinä soi hyvästijättö.

Anton kohottautui vaivalloisesti istumaan. Selkää vihlasi hengitystä salpaavasti, ja silmien editse löi musta salama monta kertaa perätysten.

Antonin ajatukset alkoivat selvitä. Lähenevä laulu irroitti ne vähän kerrallaan äskeisen tajuttomuuden siteistä. Antonin sydäntä repäisi äkisti kipu, jonka varjo ulottui kasvoille asti.

— Missä minä olen nyt? Mihin Tamara on viety minun sylistäni? Enkö minä herännytkään suudelman unesta? Ai...

Laulu oli jo melkein akkunan kohdalla.

Anton nousi vuoteesta seisoalleen, mutta hän kaatui voimattomuuttaan lattialle. Hillitön tahto nähdä laulajat jaksoi kuitenkin ryömityttää hänet akkunan alle.

Antonista tuntui, niinkuin laulu olisi kuulunut

hänelle, niinkuin äänet eivät olisikaan olleet laulua, vaan yhä vahvenevaa, hänelle tarkoitettua huutoa:

— Anton, Anton, katso meitä! Katso, mitä me nyt teemme! Anton, sinunhan on tultava mukaamme!

Anton kohotti kätensä ja sai sen akkunalle. Siinä häämötti selvästi vielä kesän antama ruskeus. Akkunalauta oli paljon valkoisempi kuin käsi.

Aurinko kosketti heti Antonin kättä, kun se työntyi akkunalaudalle. Anton tunsi auringon kosketuksen selvästi, ja hänen ajatuksissaan välähti, että joku ihminen kosketti hyvin hennosti hänen kättänsä rohkaistakseen ja samalla lohduttaakseen häntä, joku kuollut ihminen, auringon sädettä ohjaileva — Tamara!

Laulu kuului nyt aivan akkunan kohdalta. Kaikki voimansa jännittäen Anton veti itsensä koholleen ja sai päänsä akkunalaudalle, leuallansa asentoaan tukien.

Tiellä kulki ruumissaatto verkkaisin askelin. Valkeaviittaiset kuoripojat kävelivät vartalojansa huojutellen, niin että heidän ojennetuissa käsissään heiluivat suitsutusastiat itsestään vitjanpitämissä. Pappi kulki ryhevin helmoin poikien jäljessä ja katseli totisena suitsutussavun tuuleen lehahtavia kiehkuroita. Aurinko iski yhtämittaa tulta hänen ristiensä kullasta.

Valkealoimiset hevoset vetivät ruumisvaunua, jonka korokkeella oli kylmä, hopeanhohtoinen

arkku. Sen kannella oli jäykkiä metalliseppeleitä. Niiden kukista paistoi kuollut valkeus.

Vaunujen jäljessä kulki musta, pölyinen ja laulaen valittava ihmisparvi.

Torille ja porteille oli keräytynyt katselijoita.

— Tamara, Tamara! Minne sinä menet? Tamara, etkö kuule minua, oletko sinä Tamara? Minne te viette häntä? Tulkaa, Kristuksen nimessä, ottamaan minut Tamaran mukaan! Tulkaa, tulkaa! Minähän olen Anton! Tamara on minun elämäni, älkää viekö häntä pois! Tuokaa hänet tänne, seisattakaa, seisattakaa, näyttäkää häntä minulle, hän on minun kesäni! Joko nyt on kesä loppunut?

Mutta saattojoukko kulki Antonin ohitse häntä laisinkaan huomaamatta. Miten se olisi voinut kuulla häntä, kun hän huusi vain ajatuksillansa.

Anton ei saanut suutansa auki huudolleen, koska koko hervottoman ruumiin paino pusersi leukaa akkunalautaa vastaan. Käsi, vaikka saikin rukoilevan käskyn nousta viittaukseen, lojui raukeana leuan vieressä.

Anton näki Tamaran menon, mutta ei voinut huutaa hyvästejänsä. Kuitenkin hänen tuskaisenkiihkeät ajatuksensa tekivät sen, vaikk'ei Tamara kuitenkaan niitä kuullut. Mutta Antonista tuntui, että hopeanhohtoisessa kirstussa Tamaran kädet kutsuivat häntä, ja suu kuiskasi niiden pyynnön sanoiksi:

— Suutele minua, elämäni!

Anton valahti takaisin lattialle. Yhdessä silmän-

räpäyksessä hän näki kaiken sen, mitä oli ollut hänen raskaan unensa takana: kesän, Tamaran, monipäiväisen juhlan, meren, runot, suudelman, sinisen maailman, tornin, kuoleman.

Pian sammui laulu. Saatto oli seisahtunut asema-aukealle. Tamara oli viety raskaiden metallikukkien alla pois kesän juhlasta ja sen sinisestä maailmasta.

Anton oli nähnyt Tamaran menon, mutta kukaan ei nähnyt häntä, joka oli antanut Tamaralle elämän.

Anton oli kepertyneenä akkunalaudan varjossa, eikä aurinkokaan ylettänyt lohduttamaan poikaansa.

Anton huojutteli päätänsä. Hän itki miehen kyyneletöntä, ruumista särkevää itkua.

Antonin sydän oli kivusta turta. Väliin häilähti hänen silmiinsä kuvia, jotka yrittivät kutsua häntä edes hetkeksi murheen lievitykseen, mutta niissä oli kaikissa Tamaraa, eikä Anton kestänyt niiden painoa. Hän lysähti itkunsa ruhjomana liikahtamattomaksi.

Ulkona tiellä jatkui taas elämän vakituinen meno. Äänettömät katselijat olivat hävinneet torilta ja porteilta. He alkoivat puhua entisekseen omista asioistansa ja unohtivat pian saaton.

Äänettömyys jäi vain Antonin toveriksi. Hän oli pyörtynyt akkunalaudan varjoon. Vähän tämän varjon yläpuolella näkyi akkunasta avara sininen maailma: loppukesän taivas.

Kun Puotirotta palasi yläkertaan, löysi hän Antonin pyörtyneenä akkunalaudan alta. Hän kantoi Antonin takaisin vuoteeseen, peitti hänet ja laski otsarievun valuttamaan kylmiä pisaroita sairaan ohimoille.

Jyrki saapui myös pian yläkertaan ja ajoi Puotirotan pois.

Jyrki oli ollut kuin sairas sen yön jälkeen, jolloin he olivat Hermannin kanssa riidelleet lompakosta. Hän oli suuttunut koko hurjan luontonsa voimalla, mutta oli saanut hillityksi itsensä tihutyöstä. Jyrki tunsi, miten hänen purkautumatta jäänyt suuttumuksensa riehahteli silmiäkirveltävänä. Hän oli yrittänyt rääkätä Vihuria, ainoata, jossa oli miehen vastusta hänelle talossa, mutta siitäkään hänen luontonsa ei saanut järeää tyydytystä.

Kun Jyrki oli heittänyt Hermannin pihalle ja palannut kaidepuuta puserrellen yläkertaan, oli hän vannonut vihansa keskeltä, ettei hän kosketa enää Hermannia, ennen hän tappaisi itsensä, ellei hänen riehaantumisensa tyyntyisi.

Hermanni oli hänen veriveljensä, toinen puoli häntä itseään. Hermannilta oli jo nuorena tuhoutunut elämä. Hänen sydämensä ei ollut paha, sen pahuus oli vain näennäistä: se oli Hermannin omalaatuista murhetta elämän menetyksestä.

Jyrki rakasti Hermannia. Hän oli ottanut Hermannin onnettomuudesta osan kannettavakseen. Pieninä he olivat olleet erottamattomat. Nyt oli

heidän keskensä ensikerran syntynyt raskas riita. Vieras raha oli synnyttänyt sanoja, joita ei käynyt enää peruuttaminen. Heidän molempien luonto oli sellainen, että kaikki vastarinta vei sokeaan suuttumukseen, ja nyt he olivat suuttuneet toisillensa.

— Mikä piru sen Koslovin nyt lennätti meidän riidaksemme!

Jyrki katseli akkunasta tielle ja mietti. Hän tunsi, että voisi hyvin luopua lompakosta, antaa sen Hermannille, mutta hänen pirullinen ylpeytensä ei sitä sallinut, koska hän oli jo lompakon tähden kironnut veljeänsä.

Jyrki puserteli nyrkkejänsä ja tunsi, että hänen ruumistansa vapisuttava kiihko ei hevillä laantunut. Hän alkoi kävellä rauhattomana pitkin salien lattioita.

XVII

Iltayöstä Anton alkoi hourailla. Kuume oli äkkiä polttanut hänet tuskaiseksi, huutelevaksi ja käsiä ojentavaksi.

Kaksi kellertäväliekkistä kynttilää seisoi makuuhuoneen pöydällä, ja niistä ulottuva valo lekkui harvakseen Antonin kasvoilla. Hän huusi yhtämittaa ja yritti vierittäytyä itseänsä painavan taakan alta — mutta Jyrkin vahva käsi ei järkkynyt hänen rinnaltansa.

Jyrki istui vuoteen laidalla ja painoi hourivaa miestä käsivartensa voimalla tiukasti asemilleen. Hän tuijotti synkkänä kynttilänliekkien liikahtelevia, keltaisia tähkiä ja ajatteli erästä monen vuoden takaista yötä. Jyrkin käsi hoivasi Antonia, itse hän eli kokonaan ajatuksiensa maailmassa.

Jyrki ajatteli Hermannia.

Joskus, pitkän päiväjonon takana, oli hän samalla tavalla kynttilänvaloisessa kamarissa hoivaillut Hermannia.

Tautivuoteelle jouduttuaan oli veljesten isä ai-

koinaan lähettänyt nuoren Hermannin Pietariin erään kauppatuttavansa luokse oppimaan myymisen ja puhumisen taitoa, ja Jyrki oli saanut kotona sillä aikaa toimittaa isänsä ja Hermannin tehtävät. Hermanni oli jo ollut Pietarissa toista vuotta, kun isä kuoli ja Jyrki lähti hakemaan veljeänsä kotiin.

Jyrkin saavuttua kauppatuttavan taloon ohjattiin hänet pieneen, kynttilänvaloiseen kamariin, jossa Hermanni heittelehti kuumeisena ja puhelevana. Hän oli aivan äsken sairastunut, sanottiin.

Jyrki oli istunut yön Hermannin vuoteen laidalla ja pidellyt häntä hartioista.

Silloin Hermanni oli kertonut muutamina katkonaisina lauseina ymmärryksensä hetkillä ja pitkinä, rajuina hourailuina kuumepuuskiensa tuokioilla Jyrkille elämänsä menetyksen ja tautinsa syyn.

Hermanni oli rakastunut koko luonteensa rajattomalla kiihkolla isäntänsä tyttäreen, ja heidän välillensä oli muodostunut läheinen suhde, joka vei onnettomuuteen. Tytön isä ei suostunut kuitenkaan millään antamaan lastansa Hermannille, vaan lähetti hänet sukulaishoivaan erääseen kaukaiseen kaupunkiin, jossa hän pian kihlautui erään rikkaan viljakauppiaan kanssa, omasta halustaanko vai isänsä pakotuksesta, sitä Hermanni ei saanut tietää. Hän sairastui itse pian hermokuumeeseen ja joutui pieneen huoneeseensa kertomaan seinille sydämensä raskasta murhetta. Jyrki oli ohjattu sinne, ja veljekset tapasivat toisensa.

Hermanni oli pusertanut Jyrkin kättä ja vannottanut hänet säilyttämään salaisuuden.

Ja sitten, kun murtunut ja sairauttansa palava Hermanni oli kannettu kotiin, isä haudattu ja elämä näennäisesti tasaantunut, oli Jyrki tuonut kerran matkoiltansa pienen poikalapsen keittiörakennuksen ämmien hoideltavaksi ja sanonut sitä omakseen.

Kun Hermanni oli toipunut sairaudestaan, oli hän kokonaan muuttunut entisestään. Hän oli nyt äreä ja raihnainen, itseensäsulkeutunut ja omituinen. Hän vihasi kaikkea, missä oli nuorta elämää, ja hänestä tuli pian vanhus.

Jyrki muisteli juuri sitä hetkeä, jolloin Hermanni oli palannut houreittensa keskeltä tietoisuuteen ja Jyrkin kaulaan tarttuen pyytänyt häntä viemään pienen pojan, oman poikansa, kotitaloon.

Jyrki oli hautajaisten jälkeen lähtenytkin hakemaan poikaa, joka oli jäänyt portinvartijan vaimon hoiviin, ja hän toi pojan mukanansa ja kylälle sillä ihmettelevät puheet.

Kun Jyrki oli saapunut pojan noudannasta, rukoili Hermanni Jyrkiä ottamaan pojan nimiinsä, osan hänen elämänsä taakasta, jota hän yritteli nyt kantaa horjuvin jaloin.

Hermanni oli päättänyt riuhtaista itsensä irti kaikista muistoistakin, mutta pojan varttuessa tämä tulikin yhä enemmän hänen elämänsä ainoaksi sisällykseksi ja huomisiin päiviin vieväksi ajatukseksi.

Hermannin kiihkeä, suvun veren muodostama luonne muuttui kokonaan sairauden jälkeen. Hermanni eli nyt kuin horroksessa, ainoana heräämisenään ja silmänvälkähdyksenään raha ja Martti, joksi poika oli ristitty. Hermanni oli rahalle kateellinen. Hän tahtoi saada sitä pois ihmisiltä, koska se oli vienyt häneltä ainoan ihmisen, jota hän rakasti mielettömästi sydämensä kaikella kiihkolla. Hermannia oli pidetty liian köyhänä saamaan tyttöä, ja sillä kolhittiin hänen luonteensa muodottomaksi. Häntä sanottiin nyt omituiseksi, hulluksi, peloittavaksi. Jyrki yksin tiesi hänen salaisuutensa ja säilytti sen.

Mutta nyt, nyt olivat veljekset kiihtyneet kiroukseen, nyrkinnäyttöön ja riitaan.

Jyrki istui ja huojutteli ruumistansa. Sairas vaikerteli hänen kätensä alla ja vei melkein joka sanallansa — milloin Jyrki havahtui niitä kuuntelemaan — hänet takaisin siihen yöhön, jolloin Hermanni oli kertonut hänelle elämänsä menetyksen.

— Hermanni, Hermanni, mitä minä hänestä, ei hän kuulu minulle, pysyköön erillään minun asioistani!

Mutta pian yllätti Jyrki taas itsensä muistelemasta sitä yötä, jolloin he veljeksinä olivat ottaneet vastaan elämän murheen toisiinsa luottaen.

Jyrki, hulluluontoinen, mustanjuumea Jyrki, tultansa kertaakaan tukahduttamaton mies, oli myöskin sairas nyt. Hänen rauhattomuutensa jyrsi häntä lakkaamatta: hän ei ollut ennen kertaakaan

hillinnyt suuttumustansa, ja nyt sen tukahdutettu voima vapisutti häntä ja pudisteli tuskaiseen piinaan.

Jyrkistä tuntui, niinkuin hän sairasta hillitessään olisikin kamppaillut oman rauhattomuutensa kanssa ja niinkuin vuoteessa heittelehtivä mies olisikin ollut vain heidän riitansa seuraus, koko kesän tapahtumien rauhaton tulos, Koslovin huijauksen jäännös, houre jostakin juhlan muistosta, jota sairas sanoissansa tuon tuosta toisteli. Jyrki istui, ja hänen kätensä painoi raskaana sairaan vartaloa.

Hermanni vietti samoin rauhattomia hetkiä huoneessaan, ja nyt niiden jatkoksi näytti tulleen jokin suunnitelma, sillä Hermanni hiipi varovaisesti pihalle ja meni seisomaan räystäshämärään. Sieltä hän katsoi herkeämättä yläkerran valoa kajastavaa akkunaa.

Piha oli aivan hiljainen. Kuun punainen otsa näkyi katon takaa.

Hermannin mieli oli kiihkeä. Hän ei ajatellut muuta kuin Jyrkille jäänyttä lompakkoa. Sen rahat olivat elämänsiemeniä, jotka piti saada keinolla millä hyvänsä pois tuulen vietäviltä, johonkin kätköön, kauas ihmisten suunnitelmista.

Hermanni odotti kärsimättömänä valon sammumista. Mutta Jyrki oli unohtunut vuoteen laidalle mietteisiinsä.

Yö kului. Kuu hävitti räystäshämäriköt. Katok-

sessa puhalsi nukkuva hevonen vaimean päristyksen.

Hermanni hiipi pihan poikki ja meni yläkerran ovelle. Hän jäi seisomaan hetkeksi portaille, laskeutui sitten pihalle, katsoi valaistua akkunaa, nousi entisekseen portaille ja avasi rampin hienolla veitsenterällä. Hän katosi.

Kun Hermannin pidätellyt askelet päättyivät yläoven varovaiseen raotukseen, säpsähti hän ja jähmettyi liikahtamattomaksi.

Makuuhuoneesta kuului tuskaisaa ääntelyä, puhetta ja huutoa. Hermanni kuunteli jännittyneenä ja sai viimein käsityksen huudoista — ne olivatkin sairaan hourailuja. Hermanni alkoi hiipiä yli eteissalin lakean lattian. Hän pysähtyi erääseen ovipieleen, josta näkyi huoneitten läpi Jyrkin makuuhuoneen valaistu oviaukko.

Hermanni näki sairaan kääntelehtivän pään ja rinnan, jota painoi Jyrkin käsi. Valo liikahteli kynttilänsydämen rätistessä, ja Hermannista tuntui, niinkuin makuuhuoneessa olisi ollut vielä joku vapisevakätinen henkilö pitämässä kynttilää koholla ja tarjoamassa valoa sairaan kasvoille. Hermanni kuuli sairaan huutavan:

— Tamara... ei ole... ei ole... ei ole elämää. ei ole enää elämää... kesä loppui... laulavat, Tamara, etkö kuule... näetkö, miten suuta puserretaan... se ei aukea... painaa, painaa... Kristus, se ei aukea... painaa... kuuletko... huudan sinulle... kuoli... kesä kuoli... elämä

kuoli . . . minä tulen . . . menetkö siniseen torniin . . . merelle . . kuuma . . poikanasi kuuma . . . älä mene, Tamara . . . täällä on kuuma . . . anna kätesi . . . se on kylmä . . . Tamara . . . elämä kuoli!

Hermanni kuunteli henkeänsä pidätellen. Hän poistui pian yhtä äänettömästi kuin oli tullutkin. Hän meni omaan huoneeseensa.

— Elämä kuoli? Onko häneltäkin kuollut elämä? Hän huusi naista, onko hänellekin nainen ollut elämä? Ja kuolema? No, mitä minä nyt oikein ajattelen!

Hermanni istuutui tynnyripöydälle ja oli pian saman yön muistelussa kuin Jyrkikin.

Antonin hourailu oli vienyt heidät molemmat sinne. Se ikäänkuin talutti heidät sinne antamaan sovinnon kättä toisillensa.

Hermanni yritti väkivalloin ryöstäytyä irti tuon kaukaisen yön sisällyksestä, mutta yhä uudestaan ajatukset veivät häntä sinne. Ne kiersivät verkkona hänet. Minne hän ikinä livahduttikin ajatuksensa, aina se tarttui silmukkaan ja jäi tuon yön muisteluun.

Mutta tuon ja tämän yön välissä oli monta pitkää vuotta, ja ne olivat tehneet Hermannista toisen ihmisen.

Hermanni karistautui ajatuksistaan, meni akkunan luo ja katsoi ulos. Kuu oli kadonnut, ja maa oli entisekseen mustana yötantereena.

Hermanni lähti päättäväisesti kamaristaan.

Hän oli kauan poissa. Kun hän palasi, vapisi hän jännityksestä ja lukitsi ovensa.

Hermanni avasi kirstunsa kannen, puuhaili kauan polvillaan sen ääressä, puheli hiljaa itsekseen ja lukitsi sitten sen aarteet huolellisesti. Hetkisen seisoi hän akkunan ääressä ja rummutti lasia hätäisin sormin.

Ulkona vaaleni. Hermanni yritti levähtää hetkisen vuoteellansa, mutta kimposi pian pystyyn.

— Minkätähden aamu ei tule jo? Missä puotipojat viipyvät? Ruoskaa niille, luukut pois akkunoista, väkeä liikkeelle! Tämä hiljaisuus ärsyttää!

— — —

Jyrki havahtui vasta puolenpäivän maissa. Aamuyöllä oli sairas uupunut hiljaiseksi, ja Jyrki oli silloin riisunut nuttunsa sekä heittäytynyt sohvalle pitkäkseen nukkuen melkein heti.

Kun Jyrki laskeutui, vielä puoleksi unimielissään, portaita, seisahtui hän äkisti. Hän oli sipaissut povitaskuansa — se oli tyhjä. Jyrki ryntäsi takaisin yläkertaan, penkoi Antonin vuoteen, etsi sen aluksetkin, meni sohvan luo ja nuohoi sen nurkat. Hetkisen seisoi Jyrki aivan tolkuttomana, käsiänsä nostellen. Sitten hän äkisti jähmettyi kuin kummituksen näkijä ja pakeni alakertaan.

Jyrki repäisi puodinoven auki, katseli hetkisen vääristynein kasvoin kaupassa olevaa väkeä ja myyjäpoikia ja paiskasi sitten oven sellaisella voimalla kiinni, että seinälautojen astiat kilisivät ja

katossa riippuvat kannut soittivat äänekkään kaiun oven pamahduksesta.

Kaupanovelta Jyrki ryntäsi pihalla seisovan Puotirotan rintamuksiin kiinni, katsoi häntä kuin syödäkseen ja tyrkkäsi sitten ällistyneen ukon kumoon pihan kiveykselle.

Jyrki katsoi hetken Puotirotan voivottelevaa kupeenoikomista ja juoksi sitten talliin. Hän meni suoraan Vihurin pilttuuseen. Ori vavahti ja painoi kupeensa tiukasti seinään. Mutta Jyrki ei tullutkaan nyt rääkkäämään sitä. Hän tarttui Vihurin kaulaan ja alkoi itkeä, sellaisella äänellä, että hevosetkin peloissaan korskahtelivat.

— Hyvä isä, älä anna minun nyt tappaa häntä, älä anna minun tappaa Hermannia, hillitse minun käteni ja ajatukseni!

Jyrki itki ja pusersi sormillaan hevosen kaulaa, niin että se paiskiloi häntäänsä vihoissaan ja yritti kavahdella kahdelle jalalle.

Kun Jyrkin itku alkoi lauhtua, hervahti hän purnua vastaan ja kuivasi hihalla silmänsä. Sitten hän tuijotti mitään näkemättä ja mietti jotakin, vielä itkunsa voimaa huohotellen.

Ori tepikoi hänen vieressään, mutta Jyrki ei huomannut sen äkäisiä luimisteluja, vaan haroi kädellänsä sen pitkää harjaa.

Äkkiä Jyrki käännähti rajusti, raksi oriin kiinnikkeen auki ja talutti hevosen valjasvaarnojen alle sekä kohta senjälkeen längitettynä kärrien eteen.

Valjastettuansa Vihurin huusi Jyrki luokseen Puotirotan, joka nilkuttaen ja äänekästä älinää pitäen saapui keittiöstä.

— Tuo Martti tänne!

Pian Jyrki ajoi Martin keralla portista järvikylän tielle. Kun hän palasi, oli hänen rattaillansa välskäri laukkuineen, mutta Martti oli jäänyt jonnekin.

Välskäri puhdisti Antonin haavan ja sitoi sen, juotti lääkkeitä ja lupaili hyviä voimisia. Anton avasi raukeasti silmänsä, mutta suu oli sanaton.

Ennenkuin Jyrki lähti viemään välskäriä takaisin järvikylään, vei hän Puotirotan syrjään, tarttui tätä viiksistä ja kiersi ne kireälle. Puotirotan pää järisi kahleissaan.

— Muista, ettet sano kenellekään, et Hermannillekaan mitään Martista, vaikka kuinka kysyisivät, taikka taitan viiksesi, jauhorotta! Minä kyllä pojasta huolen pidän! Muistatko?

— En sano, en, niinkuin en sanokaan, voivotteli Puotirotta huuli pitkänä Jyrkin otteessa.

XVIII

Hermanni oli koko päivän näkymättömissä lukitun oven takana. Väliin hän seisoi poski ovea vastaan ja kuunteli kaupan ääniä. Väliin hän meni kirstunsa ääreen, penkoi sen aarteita ja lukitsi taas kannen niiden katoksi.

Hermannia vaivasi merkillinen tuskaisuus. Se heittelytti häntä vuoteella, istututti tynnyripöydän reunalla ajatushauteissa ja säpsähdytteli ulkoa tulevia ääniä.

— Olenko minä varastanut? Mutta lompakkohan kuului minulle! Omanihan minä otin. Jyrkihän myi Koslovin minulle kevätkesällä. Minullehan Koslovin piti lompakko antaa. Ja tähteet — mitkä ihmeen tähteet — pitäisi jättää tuolle ammutulle miehelle. Hänelle? Mitä hän sanoikaan — elämä kuoli!

Hermanni kiusasi itseänsä koko päivän samojen asioiden toistelemisella. Päivä oli pitkä. Se matoi piinallisen hiljaisesti iltaa kohden. Tuhat kertaa ehti Hermanni ajatella jokaisen asiansa, noin ja

näin, tuossa ja tässä mahdollisuudessa, ennenkuin puotipojat kolisuttelivat luukut kaupan akkunoihin ja salpasivat ovet. Silloin Hermannikin hypähti ovelle ja alkoi kiertää avainta.

Hermanni laski kaupan rahat, koetteli luukut ja ovet, kävi kirstullansa ja istuutui sitten akkunan ääreen katselemaan yön hämäräkäden jälkiä tiellä, asema-aukealla, niittyjen takaisessa metsänrajassa ja torinlaidan kojujen seinissä.

Kuu nousi hiilimustan metsäpäärmeen takaa ja valaisi usvaniittyjen haamuvaltakunnat.

Hermanni katseli alkavan yön hiljaisuutta. Hän unohtui pitkäksi aikaa liikahtamattomaksi. Ensimmäinen, minkä hän teki, oli keveään liikkeeseen nostettu kädenojennus. Hermanni kuvitteli juuri silloin, että Martin pää työntyi hiljaa hänen läheisyyteensä, hänen kireitten ajatustensa eteen ja peitti ne, ja hän oli ojentavinaan kätensä pojan päätä kohti. Mutta pian Hermanni havahtui kuvitteluistaan ja Jyrki muistui taas hänen mieleensä. Hermannia kammotti Jyrkin hiljaisuus ja poissaolo.

— Minkätähden hän ei ole potkinut jo minun oveani hajalle ja särkenyt kirstuani murusiksi? Ehkä hän ei olekaan huomannut lompakkonsa häviämistä. Ehkä hän tuleekin vielä, kohta!

Hermanni hypähti ovelle ja koetteli sitä. Se ei järkkynytkään nykäisystä. Mutta kun Hermanni sai ovenkahvan käteensä, ei hän hellittänytkään sitä, vaan alkoi nostaa ja laskea mietteissään. Ja

pian hän avasikin lukon ja lähti kamaristaan. Hän vilkaisi pimeässä kaupassa ympärilleen ja säpsähti:

— Mitä, tulta? Ei — kuuhan tuo välkähtelee luukkujen rakosista!

Hermanni seisoi taas yöllisellä pihalla, mutta nyt hän oli menossa Marttia katsomaan. Hän tahtoi pojan lämpöisen posken kosketuksella karkoittaa hetkeksi ahdistuksensa ja päiviensä rauhattomuuden, hän tahtoi nähdä ainoan lohdutuksensa, poikansa, jossa oli hänenkin verettömän elämänsä lunastus. Hermanni tahtoi nostaa pojan syliinsä, rintaansa vastaan, ja tuntea, että hänellekin oli kuitenkin olemassa jotakin, jossa kiersi veri ja piili huomisen päivän aamu. Hermannin oli mieletön ikävä Marttia, hänen tukkansa kosketusta ja hengityksensä rauhallista ääntä.

Hermanni meni pihan poikki keittiörakennukseen ja tuli pian sen huoneen ovelle, jonka takana Puotirotta ja Martti nukkuivat.

Hermanni avasi varovaisesti oven. Peräseinältä kuului selvästi Puotirotan sihahteleva hengitys. Huone oli aivan pimeä. Kuu ei ollut vielä levittänyt sen lattialle valomattoansa.

Hermanni hiipi varovaisin askelin Martin vuodetta kohti, käsi ojossa, valmiina koskettamaan nukkuvan pojan päätä.

Mutta Hermannin ojennettu käsi tapasikin vain kylmän, sileän pieluksen. Hetkisen oli käsi liikahtamattomana osumiskohdassaan, sitten se pyyh-

käisi salamannopeasti yli pieluksen, edestakaisin, sitten yli koko vuoteen, repäisten peitot lattialle, alusraanutkin. Käsi, joka kulki hätäisesti yli aution vuoteen, nousi hikeentyneelle otsalle, vetäisi sitten keskisormellansa poskinahkaa ja työntyi uudelleen vuoteen viileään avaruuteen.

Vuode oli tyhjä.

Hermanni seisoi lamaantuneena. Koko päivän raskaus tuntui kaatuneen nyt yhtenä röykkynä hänen päällensä ja pusertavan hänen ruumistansa joka taholta, niin että hänen oli vaikea hengittää. Aivan vaistomaisesti käsi kosketti vielä tyhjää pielusta ikäänkuin laskeakseen takaisin sen yksinäisyyden, jonka käden hämmästys oli äsken karkoittanut.

Hermanni käännähti.

Puotirotan pitkäveteinen, vihellyksenomainen kuorsaus oli päättynyt hetkeksi yskähdykseen ja nielaisuun, mutta alkoi uudelleen taas entistä voimakkaampana.

Hermanni meni nopeasti peräseinälle, puristi molemmat kätensä vihaisin sormin Puotirotan kaulaan ja alkoi ravistaa.

Puotirotan rauhallinen kuorsaus katkesi äkkiä korahdukseksi, ukko ryöpsähti istuvilleen koko ruumiillansa potkahtaen ja repäisi silmänsä auki. Hän ei käsittänyt vielä mitään. Hän tunsi vain lujasti pusertavat sormet kaulajänteittensä ympärillä, mutta muuten hän eli vielä unien kapakoissa.

Hermanni ravisteli hänet kuitenkin pian he-

reille. Puotirotta alkoi käsittää vähin erin, että nyt oli yö, hän oli istumassa vuoteensa reunalla ja joku pusersi häntä kaulasta ja tahtoi tappaa.

Pelko hervotti äkkiä Puotirotan jäntevyyden, ja hän valahti älähtäen lattialle.

Hermanni rytyytti ukkoa ja tiukkasi häneltä hätäisellä äänellä puhetta:

— Missä Martti on, missä poika on, kuuletko, sano heti, missä Martti on, vuode on tyhjä, Martti ei ole nukkumassa, missä hän on, herää, ukko, missä Martti on?

Puotirotta tunsi äänen Hermannin ääneksi ja kauhistui yhä enemmän. Hänen mieleensä iski salamana muisto erään äskeisen yön kummittelusta, niskaan pudonneesta pyyheliinasta, ja hän luuli, että nyt tapahtui tosiaankin se, mitä ämmät olivat ennustelleet: mustan seinälinnun todeksi nakuttama kuolema.

Hermanni hellitti otteensa, kun ukko ei saanut sanoja suustansa.

— Missä Martti on, kuuletko, vastaa heti, missä poika on, taikka puserran kaulasi oljeksi!

Puotirotta muisti Jyrkin otteen päivällä viiksiensä kiemuroissa ja örähti läkähdyksiinsä pelästyneen äänellä:

— En, missä lie, en minä, en minä ole häntä likottanut niinkuin en olekaan!

Mutta siihen hänen äänensä katkesikin. Hermannin sormet sen taittoivat.

— Etkö sano, missä hän on? Kuristan sinut hengiltä, ellet sano!

Puotirotan silmät pimenivät, henki salpautui ja sydän jymähdytti pari kertaa kuin nyrkillä lautaseinään. Puotirotta ryöstäytyi irti Hermannin otteesta kaikin voimin ja putosi sitten polvilleen läähättämään ja niskaansa oikomaan.

— Jyrki, äh, voi voi, Jyrki mihin lie vienyt, Jyrki tietää, voi herja, tappavat sänkyyn ihmisen, tässä se nyt on, tätä se nyt käkesi, äh!

Puotirotan sanat löivät siimana Hermannia:

— Jyrki tietää!

Hermanni hoiperteli huoneesta pihalle. Siellä risteilivät mustat varjojuovat kellertävässä kuunvalossa. Hermannista tuntui, niinkuin ne olisivat olleet pilkkaamaan ojentuvia käsiä ja ähätteleviä sormia.

— Älä, poikasi vaihdoit lompakkoon, paljonko sait, kumpaisessa on enemmän sinulle elämää ja aarretta, hävisitkö vai voitit, nauratko vai itket nyt?

Hermanni kätki kasvonsa käsiinsä ja meni hoippuen äskeiset jälkensä.

Kun hän tuli kamariinsa, astui hän suoraan kirstulle, avasi sen kumean kannen, kohli lompakon käteensä arkun kätköistä, puserteli sitä kuin äsken Puotirotan kaulaa ja äännähteli tukahdutettua itkua.

— Ei tämä ole Martti, ei tässä olekaan elämää, kuolemaa tässä onkin, minun täytyy saada nyt

tämä pois käsistäni! Tämä on onnettomuus! Jyrki, Jyrki! Minkätähden on kaikki nyt näin, minkätähden sinä toit sen Koslovin meidän ristiksemme, kun sinä tiesit minut? Sen rahoissa on kirous, murhan rangaistus, Martti, poikani, sinä, sinä olet minun elämäni, missä sinä olet nyt? Olenko minä vaihtanut sinut tähän?

Ja nyt oli Hermannin vuoro itkeä. Äskeiset päivät olivatkin olleet talossa yhtä itkupilven painostusta. Nyt itki Hermanni, polvillaan kirstunsa ääressä, kädet kouristuksenomaisesti lompakkoa puristaen.

— — —

Jyrki hoivasi Antonia alkuyöstä. Sairaan houreet olivat jo kadonneet raskaan unen taakse. Anton nukkui kalpeana ja jokaisella hengenvedollaan elämää hapuilevana.

Jyrki ei voinut vielä nukkua. Hän katseli vuoroin Antonin kasvoja, vuoroin kuunvalon paljastamia esineitä huoneiden hämäryydessä. Hän tunsi, ettei hän enää kestänyt kauan tätä jännitystä ja painostusta. Kohta täytyi jotakin tapahtua.

Jyrki odotteli jo melkein holtittomana lopullisen tuhon tulemista, hän melkein toivoi sitä. Hän tunsi, että nyt juuri voisi tapahtua mitä hyvänsä. Hän voisi tappaa veljensä taikka sitten itkeä hänen kaulassaan sovinnon tulon, kumpaiseen vain olisi pienikin sysäys häntä työntämässä.

Jyrkistä tuntui, niinkuin kaksi kättä olisi repinyt häntä eri suunnille: toinen oli Antonin viime-

öinen hourailu, ja se pyysi ojentamaan veljenkättä Hermannille nostattaessaan hänen mieleensä erään yön muiston; toinen oli lompakon katoaminen, ja se oli kuin nyrkki, joka pui huutoa: tapa!

Toinen näistä yllytti tihutyöhön raivokkaasti, vääristytti kasvoja ja puretti hammasta, mutta toisessakin oli voimaa. Ja nyt nämä kamppailivat keskenänsä kerraten Jyrkin mielessä otteittensa kiihkeyden. Hän odotti hervottomana tulosta.

Jyrki seisoi eteissalin akkunan ääressä ja kohotti kätensä yhtaikaa rukoukseen ja tappoon. Ne vapisivat hänen päänsä päällä kuin tuulilaineen hartioille joutuneet oksat. Hän löi ne kiroten alas ja kääntyi akkunasta.

Jyrki tunsi, että hänen oli nyt pakko tehdä jotakin, uhmata jotakin mielettömyyteen asti ja tehdä sellaista, mikä itsessään olisi jo mielettömyys. Taikka muuten, niin, taikka muuten tapahtuisi kartanossa kauheita. Jyrkin veret kiehuivat hulluina:

— Hyvät perkeleet, mitä minä nyt teen? Sanokaa, mitä minä nyt tekisin, sanokaa!

Jyrki käveli pitkin saleja ja puserteli nyrkkejänsä.

— Jotakin, jotakin! Mitä, mitä! Täytyy, jollakin täytyy purkaa tämä raivo!

Jyrki seisatti kävelynsä. Hänelle välähti äkkiä ajatus, jossa oli hänelle nyt sopiva teko. Hän oli sitä ennen juovuspäissään uhkaillut, mutta aina se

oli jäänyt vain uhkailuksi. Kuitenkin hän oli vannonut, että joskus hän sen uhmateon suorittaa.

Jyrki nauroi nyt riemuissaan. Sillä työllä hän saisi uhmata koko maailmaa ja nauraa kaikille ja purkaa samalla kiihkonsa. Se olisi työnä pirun työ ja samalla voimankoe. Hän saisi huutaa siinä itsensä väsyksiin. Ja väsymystä hän juuri tarvitsikin tihutyötä estämään. Se olisi hänen ainoa pelastuksensa ja koko kartanon pelastus.

Jyrki juoksi avopäin alakertaan, pihalle, meni suoraan talliin, Vihurin pilttuuseen ja toi säikkyvän oriin kuunvaloiselle pihalle. Jyrki valjasti Vihurin kilpa-ajokärreihin, sitoi kirveen aisaan ja lähti hurjaa ravia ajamaan merenrannan tielle.

Usvaväet näyttivät puivan nyrkkejänsä, kun Jyrki ajoi karjuen niittyjen halki.

Eräällä korkealla mäellä, merenrannan maantien varrella, seisoi kuiva, iänikuinen petäjä, ristipetäjä. Kirkolle vaeltavat ruumissaatot seisahtivat sen kohdalla tielle, ja sukumiehet menivät naulaamaan petäjän kylkeen lautalapun vainajan hyviksi taikka vuolemaan ristin puun pintaan. Kun näin tehtiin ja otettiin ristiryypyt, ei vainaja ulvovimpanakaan syksy-yönä päässyt mäen ylitse kylään kummittelemaan.

Koko seutu pelkäsi ristipetäjää ja kunnioitti sitä. Vanhoille ihmisille se oli vieläkin pyhä puu. Paimenpojat sitä kiersivät kaukaa, ja marjoja poimivat ämmät sen nähtyään sihahtivat aina jonkin siunaavan sanan.

Vielä nytkin ilmestyi ristipetäjään uusia lautalappuja vuosilukuinensa, varsinkin kun vietiin vanhuuteensa kuolleita kirkkomaalle. Kerran oli metsäpalo pyyhkäissyt raivoten yli koko kankaan, hävittänyt punertavat kanervaniityt ja taittanut liekkiensä voimalla puut. Mutta ristipetäjä oli jäänyt seisomaan hävityksen keskelle. Siihen ei pystynyt tulikaan, saati ihmisten sanat, jotka sitä olivat viime aikoina jo hylkineet nuoremman väen keskuudessa. Nyt oli jo uusi metsä kasvanut kankaalle, uudet kanervaniityt heloittivat taas kukkasissaan, mutta ristipetäjä hallitsi maisemaa pelättynä valtavanhuksena.

Kun tie alkoi nousta kangasmaille, käänsi Jyrki Vihurin metsään. Hevonen meni rajussa ravissa läpi risukkojen ja kanervikkojen ja polki kavioihinsa pienet petäjäntyrhyt. Jyrkin käsi ohjasi sitä peloittavalla voimalla puiden sokkelikkoon rynnättäessä.

Jyrki ajoi suoraan ristipetäjälle. Hän oli menossa kaatamaan sitä. Nyt oli sopiva hetki, nyt oli häntä yllyttämässä suurempi kiihko kuin humala. Nyt oli vihdoin toteutuva hänen hulluin aikeensa ja uhmansa.

Jyrki hakkasi yhtämittaa oritta selkään ja kiljui yllytystänsä. Keveät kärrit keikkuivat juurien ja kantojen töyttäyksistä. Kuu valaisi hurjaa menoa.

Ristipetäjä seisoi ison törmän laella, jolta näki yli koko maiseman. Asemalle ja järvikylään päin

oleva törmän rinne oli jyrkkä kuin niittyjoen penger.

Jyrki ajoi kohti tätä rinnettä. Hän ei tahtonut mennä tavallisen tien kautta, hän tahtoi ajaa suoraan petäjälle vaikka puiden latvoja myöten.

Hevonen tuli korskuen rydön läpi. Se hakkasi jalkoihinsa vitsikon esteet. Kärrit keikkuivat alati kaatumaisillaan. Vihuri kavahti rinteen juurella kahdelle jalalle eikä mennyt edemmäksi. Seinä oli tullut vastaan.

Mutta Jyrki tahtoi ajaa suoraan ylös rinnettä petäjälle. Hän karjaisi ja sivalteli oritta monta kertaa ohjasperillä vatsan alle. Vihuri korskahti ja alkoi rynnätä ylös rinnettä kuin puuhun kiipeävä kissa.

Törmänseinä jyrkkeni. Puiden varjot kaatuivat sille mustina juovina ja hävittivät kalpean valon. Ori pureksi jo polviansa, ja sen kaviot alkoivat livettää kanervatörmänteessä. Mutta Jyrki vain hakkasi hevosta, ja yhä ylemmä päästiin.

Vihuri hivuttautui jo melkein vatsallaan, kupeissa kireät poimut, ja repi hampailla polviansa, vaikka ohjakset soivatkin tiukkuuttaan. Niillä se veti Jyrkin painoa. Suupielissä kiehui verinen kuola.

Sikäli kuin Vihuri kiipesi, sikäli juoksi kärrien vanassa kohiseva soravirta alas notkoon. Vihurin kaviot painuivat lapioina läpi kanervan maahan, ne eivät pettäneet, vaikka työnsivätkin jokaisen askelenaluksensa virtana alas rinnettä.

Vihuri kiipesi nyt jo ihan vatsallaan. Jyrki elämöi kärryillä ja oli kumartunut melkein Vihurin selkään. Maa valui jalkojen alta, kivet soittelivat toisiinsa mennessään.

Ja niin tultiin törmän laelle.

Ristipetäjä seisoi kuunvalossa ylpeänä ja jylhänä, koskemattomana, uhkaavana. Sen harmaita kupeita peittivät ristilaput yhtenä vyönä, sitä ei päässyt koskemaan. Ristit olivat kuin torjuvat sormet: älä tule likelle!

Jyrki vilkaisi ristipetäjää tyvestä latvaan vielä ylöstulon ponnistusta läähättävänä ja ajoi Vihurin erään pienen männyn eteen, sitoi sen vahvasti ja irroitti sitten kirveen aisasta.

Kankaat olivat ympärillä yöhiljaiset. Asemaseutu levittäytyi alhaalla kuin kämmenen otettaviin.

Jyrki oli hulluna teonhimosta. Nyt hän sai tehdä jotakin, joka oli uhmaa ja purkausta, jotakin, joka oli naurua koko maailmalle ja huutoa yli nukkuvan kylän ja sen ihmisten.

Puiden varjot piirsivät mustia ristejä maahan.

Kaukana kiilteli järvi kylän keskessä.

Kuu oli kuin iso hillerinsilmä mustassa kellarinnurkassa, keltaisentuijottavana, uhkaavana.

Jyrki karjaisi, heilautti kirvestä päänsä päällä ja iski sen välkkyvän terän petäjän kylkeen. Kuiva, kumea puu vavahti ja kimmahdutti kirveen takaisin. Puulaput helähtivät rungossa.

Jyrki löi uudestaan ja karjaisi entistä kovem-

min. Nyt upposi kirves jo ja repäisi kupeesta lastun, kovan kuin kivi. Jo heltisi toinen lastu, kolmas. Jyrki hevelteli yhtämittaa kirveellänsä korkein lyöntikaarin. Puu jymisi.

Jyrki yltyi yhä silmittömämpään kiihkoon ja pieksi kirveellä puuta kuin äsken ohjasperillä hevostansa. Runko vapisi. Jyrkin selkään putoili lahonneita ristilappuja yhtenä sateena.

Läheisillä törmänteillä hakkasi kaiku sataa puuta yhtaikaa. Koko kangas oli kaatamassa ristipetäjää.

Kuu, keltainen hillerinsilmä, pysyi tuijottaen sinertävänpimeässä nurkassaan. Tuntui, kuin se olisi miettinyt hyökkäystä, niin liikahtamattomana se katsoi mäellä temmeltävää miestä.

Ja äkkiä rysähti. Koko ristipetäjä jyrisi hetkisen poikkinyrhityllä kannollansa, vavahti sitten kuin kuvettansa puisteleva elukka ja kaatui, lyöden Jumalan ruoskana maata. Törmä vavahti. Pienet petäjät taittuivat räsähtäen alla. Vihuri korskahti, repäisi itsensä irti puusta ja alkoi juoksennella edestakaisin törmällä.

Jyrki hyppäsi ristipetäjän selälle ja nauroi niin, että koko metsän oli pakko yhtyä siihen. Jyrki pui nyrkkiä päin kaukaista, nukkuvaa kylää ja asemaseutua:

— Tässä on nyt teidän ristipetäjänne, tikkuna, pölkkynä, minun hampaitteni katkaisemana, minun käteni kaatamana, minun huutoni puhaltamana! Tässä ovat nyt irti revittyinä vainasten pas-

sit, tulkoot ne kaikki tänne ja ottakoot omansa ja menkööt kylään ja murtakoot ovet niinkuin minä tämän petäjän! Minä en pelkää! Tulkaa, kummitukset, täällä ovat teidän avaimenne kylän oviin, kiittäkää minua vapaudestanne! Tuhannen ristiryyppyä tässä kaatui kyllä maahan, mutta kaatukoot, on maailmassa ja kylässä viinaa!

Jyrki seisoi hajasäärin puulla, ristinmerkkien päällä, ja huusi yhä yltyen, kädet ojossa:

— Mikä tämä on, petäjä, tikku, vitsa minun käsissäni, vainasten häpeä! Minä tästä metsän puhdistin! Minä nauran kaikille, kuulitteko, siellä kylässä! Minä nauran niin, että hampaita paleltaa! Älä tuijota siinä, taivaan hilleri, et sinä kuitenkaan pääse minun niskaani, vaikka sähisetkin kiukkuasi! Katso vaan: minä tämän kaadoin!

Jyrki lysähti istumaan ja huohottamaan. Hiki valui pieninä virtoina hänen kasvojensa ylitse. Kädet vapisivat rajun työn herpaisemina. Jalkojen alla oli hajallaan ruumislappujen palasia. Toiset niistä olivat murentuneet harmaaksi tuhkaksi, toisten säröistä paistoi vielä terve puu. Notkeat, pienet petäjät ponnahtelivat tuon tuosta pystyyn kaatuneen puun latvuksen alta.

Jyrki nousi ja otti säkäänsä vapisuttelevan Vihurin kiinni. Hän paukutti kämmenellänsä oriin kimakkaa kaulaa. Koko metsä paukutti mukana:

— Soh, poika, näetkö mitä teimme! Ei sitä jokainen teekään, mitä me nyt! Tämä onkin väkevien ja hurjien työtä!

Vielä raskaasti hengittäen katseli Jyrki maahan jymähtänyttä petäjää. Hän oli riemuissaan. Ristipetäjän kaataminen oli ottanut häneltä liian voiman, liian huudon ja liian hulluuden. Jyrki tunsi, miten hänen verensä hiljalleen asettuivat rajuudestaan, miten käsi ei enää auennut eikä sulkeutunut kouristuksissaan ja — miten hän oli hetkeksi unohtanut Hermannin. Hiki toi Jyrkin ruumiiseen ihan herpaannuksen.

Jyrki meni vielä kerran ristipetäjän luo, potkaisi sitä, nauroi yli koko kankaan, otti kirveen ja hyppäsi sitten kärreille.

Mutta Vihuri ei päässyt juoksemaan. Se vain helisytteli hermostuneesti kuolainrautoja hampaissaan, kun Jyrki yllytti sitä juoksuun. Vihurin jaloissa vapisi vielä äskeinen repivä kiipeäminen. Jyrki antoi oriin kävellä hiljalleen törmän tavallista tietä.

Jyrki rakasti hevostansa. Se oli hänen toverinsa. Yhdessä he olivat ylpeilleet komeuttaan kilpa-ajoradoilla ja näyttelyissä, mutta kun hän itse milloin yltyi hurjaksi, oli oriinkin oltava mukana. Ja silloin paukkui piiska ja ohjasremeli ja käsi repi suupieltä veriseen vaahtoon.

Vihuri käveli hervottomin jaloin ja laski kavionsa maahan kuin pudottamalla.

Jyrki istui uupuneena ja jo rauhallisempana kärreillänsä. Hän tunsi, että hänen oli nyt taas hetken helpompi olla samassa talossa, missä Hermannikin oli.

Usvapatsaat seisoivat niityillä kuin huurteiset pensaat. Jyrki nauroi ja katseli niitä.

— Soo, haamuväki odottaa kyläänmenoa! Nyt olettekin saaneet passinne, alkakaa vaan mennä aittoihin ja lääviin ja ullakoille ja luhteihin ja kellareihin ja potattikuoppiin ja huutakaa kaikki yhteen ääneen niinkuin minä huusin mäellä äsken!

Jyrki ajoi kartanoon. Hän riisui Vihurin ja laski sen menemään valloilleen talliin. Itse hän jäi työntämään kärrejä katoksen kaukaiseen nurkkaan.

Vihuri meni vaivalloisesti tallinkynnyksen yli ja löi kavionsa siihen. Sitten se jäi ovensuuhun juomaan saavista ahneesti vettä kuumuuteensa. Juotuaan kylkensä pyöreiksi kulki Vihuri pilttuulleen ja retkahti sinne ähkäisten pitkäkseen.

Jyrki kävi tallissa, sulki ovet ja tuli pihalle.

Kuu paistoi vielä. Oli hiljaista.

Jyrki meni yläkertaan ja jäi eteissalin akkunan ääreen taas ajatuksiinsa.

Hän tunsi mielessään, että oli saanut puretuksi liian hurjuutensa ja että hänet oli jo tavannut virkistävä uupumus, mutta että sydän kuitenkin vielä vapisi vihan väkevyyttä. Vielä hän pelkäsi itseänsä — huomisessa päivässä, sillä Jyrki ei tietänyt, riittikö tämä väsymys sinne asti. Hän ei ollut varma kätensä lauhkeudesta, jos Hermanni sattuisi huomenissa tulemaan hänen ulottuviinsa.

Jyrki oli päivällä vienyt Martin pois kartanosta peläten pojan joutuvan näkemään tihutyön. Ja nyt häntä vasta alkoi oikein peloittaa, kun hän muisti

päivällisen hulluutensa. Jos Hermanni olisi ollut silloin hänen lähellään, olisi voinut tapahtua murha.

Ristipetäjän jysähdys maata vastaan soi vielä Jyrkin korvissa. Hän oikein riemuitsi, sillä hän tiesi joutuvansa kohta taas kyläläisten huulimyllyyn.

— Eivät heidän sanansa minua kaada! Mutta Hermanni — on hyvä, etten minä ole seisonut koko yötä tämän akkunan ääressä, sillä tästä ei ole pitkää matkaa ovenpirstaleiden läpi Hermannin kurkkuun!

Jyrki kääntyi akkunasta ja aikoi lähteä sairasta katsomaan. Hän hätkähti rajusti ja äännähti joitakin muodottomia sanoja.

Vaalealla kuunmatolla, aivan oven edessä, seisoi Hermannin kumarainen hahmo kädet ojossa.

Jyrki pyyhkäisi otsaansa. Hän luuli näkevänsä aaveen.

Mutta ovensuussa seisova hahmo putosi polvilleen, ja Jyrki kuuli sen puhuvan. Hän tunsi Hermannin äänen.

Jyrki seisoi liikahtamattomana. Nyt tapahtui ratkaisu. Hän ei uskaltanut ajatella mitään, hän odotti raskaasti hengittäen vain Hermannin sanoja. Niissä oli oleva joko pelastus taikka tuho.

Hermanni alkoi tulla veljensä luokse, polvillaan, kädet ojossa, toisessa niistä musta esine, sanattomana.

Jyrkin mielessä sarasti kuin painajaisunen

loppu, juuri tietoisuuden tulo unen maailmaa hävittämään. Hänen silmiinsä kohosi kirpeätä sumua.

Hermanni tuli aivan Jyrkin luokse, kohottautui verkkaan, tarttui veljeänsä käsivarsiin ja hytkyi tukahdutettua itkua.

Kumpainenkin oli kauan sanattomana. Molemmat muistivat elävästi sen yön, jolloin he olivat olleet veljeksiä. Nyt oli toinen samanlainen yö, jolloin keidän täytyi yhdessä ryhdistäytyä kestämään elämäntapauksen painoa toisiansa tukien.

Ja Anton, jonka hourailut olivat ensiksi johdattaneet veljesten mieliin tuon kaukaisen yön muiston uudistuneena ja väkevänä, nukkui heidän lähellänsä myöskin elämän ruhjomana, apua tarvitsevana. Mutta hänellä ei ollut ketään.

Hermanni sanoi ensin hyvin aralla äänellä, ikäänkuin peläten rikkovansa huoneen hiljaisuuden:

— Jyrki, en minä varastanut. Tässä on lompakko. Minä vain peitin sen. Minä pelkäsin sen sisällystä... mutta nyt minua peloittaa... kuule, missä Martti on? Sano!

Hermanni kurkottautui jo kiihkeänä Jyrkin jykevää rynnästä vastaan.

Jyrki tunsi, että ratkaisu oli tapahtunut. Ääretön väsymys valtasi hänet. Hän olisi voinut nukkua vaikka sille sijallensa. Hermannin tulo olikin unen tulo rauhattomaan heittelehtimiseen. Jyrki nyökytti vastaukseksi vain päätänsä kuin hyvänsuovassa myönnyttelyssä.

Vasta kun Hermanni uudelleen kiihkein äänin kohosi hänen kasvojensa lähelle ja melkein rukoilemalla huusi kysymyksensä, vastasi hän hiljakseen:

— Marttiko, hän on kylässä, ei hänellä mitään hätää ole. Hän on siellä leikkimässä, minä peitin hänet, ettei hän olisi nähnyt täällä mitään pahaa tapahtuvan.

Näiden sanojen vaimennuttua olivat veljekset samat kuin eräässä monen vuoden takaisessa yössä. He eivät sanoneet mitään, mutta he tunsivat, että olivat osa toisiansa.

Hermanni työnsi lompakon Jyrkin kouraan ja alkoi hiljaisin askelin mennä ovelle. Äkkiä hän kuitenkin kääntyi ja tuli takaisin Jyrkin eteen:

— Martti, missä hän on, sano, minne sinä veit Martin?

Jyrki vastasi väsyneellä äänellä. Sitten hän nosti lompakon lähelle silmiänsä ja katseli sen mustaa muotoa.

— Hermanni, eikö tämä kuulukin tuolle miehelle!

Hermanni pysähtyi hämmästyneenä, vetäisi poskinahkaansa, mietti hetken ja sanoi sitten kiireisesti kuin omaa ääntänsä paeten:

— Niin, hänelle se kuuluu!

— — —

Järvenrantakylässä oli huvilajonojen väleissä harmaita maalaistaloja. Niiden yllä oli yö samoin-

kuin koko maisemankin. Jokaisesta seinästä, uutimenkattamasta akkunasta, aidasta, portista, katosta, kaikesta näkyi, että ne oli jätetty yöhön.

Erään tällaisen harmaan, yöhiljaisen talon vierelle ajettiin hurjalla hevosella. Pian vetäytyivät uutimet auki ja niiden takaa näkyi unisenhämmästynyt vaimoihminen rintavaatettansa pidättelevänä.

— Onko Martti täällä?

Vaimo avasi akkunan.

— Onko Martti täällä, minä vien hänet nyt pois kerallani!

Vaimo katosi akkunasta. Pian kolahti ramppi, ja pihaportti aukeni narahtaen. Hermanni meni pihaan.

— Mikä nyt on hätänä! Pelästytät ristinihmisen keskellä siunattua unta!

Vaimo purki säikähdyksensä kolmena sylkäisynä maahan. Sitten hän jatkoi lauhtuneempana:

— Täällä on, Jyrkihän hänet itse toi tänne, isänsä, eilen iltapuolella ja käski pitämään poikaa omien lasten leikeissä!

— Minä vien hänet nyt pois!

Hetken kuluttua tuli Hermanni pihasta kärreille ja kantoi päällysnuttunsa sisässä hämmästynyttä poikaa.

He olivat jo kaukana maantiellä, kun Hermanni avasi nutun ja sanoi pelästyneelle pojalle:

— Martti, älä pelkää, me ajamme nyt kotia!

Hermanni mietti hetkisen ja sanoi sitten Martin päätä silitellen:

— Minä olen sinun isäsi, Martti, kuulitko, sinun isäsi. Jyrki on vain sinun setäsi. Sinä olet minun poikani!

Ja Hermanni pusersi poikaa lujasti kainalolämpimäänsä.

Martti katseli nutun sisästä ihmeissään uutta isäänsä. Hän ei osannut sanoa mitään. Keskeytetty uni painoi häntä, eikä hän oikein käsittänyt tätä ihmeellistä tapahtumaa.

— Niin, niin: minä olen sinun isäsi; sinä olet minun poikani!

Hermanni sitoi ohjasperät kuskilautaan ja alkoi kopeloida taskujansa. Hän sai pian etsimänsä sormiinsa, piti sitä hetken kädessään ja tunki sen sitten hellävaroen Martin sormien väliin.

Martti nosti kätensä ihmetellen ja katsoi, mitä hänelle oli annettu. Hänen silmänsä kirkastuivat. Martti näki kultaisen hevosenpään, Jyrkin antaman mitalin, jossa pieni vitjarengas helisi somasti laidassa. Hevonen tuntui hirnuvan iloisesti jälleennäkemistä, ja Martti pusersi hyvillä mielin mitalin lujasti käteensä. Hermanni veti hänet taas tiukasti kainaloonsa.

— Sinä olet minun poikani, Martti!

Sen tien, jota he ajoivat, oli kuu jo ajat sitten luovuttanut yöhämärälle ja tämä taas vuorostaan auringolle.

Hermanni ja Martti ajoivat uuteen aamuun. Se oli juuri kirkastunut metsänrantojen takaa avarana kajastuksena. Sitä vastaan näyttivät puut latvansa.

XIX

Jyrki nukkui yhtämittaa kaksi vuorokautta. Puotirotta kanteli niska jäykkänä Antonille marjavesiä ja keveitä syömisiä, mutta hänen askelensa eivät herättäneet Jyrkiä.

Kartanossa tuntui elämä taas sujuvan entiselleen. Hermanni käveli kaupassa, pihalla, varastoissa ja keittiörakennuksessa häränhäntäänsä heilutellen, mutta hän oli hiljaisempi kuin ennen ja seurasi usein Marttia. Tepa huuteli taas portilla pirskeänä kyselyjänsä ja hoiteli sitten suurta ääntä pitäen Vihuria, joka oli äkkiä sairastunut. Keittiörakennuksen ämmät tuntuivat unohtaneen taannoisen pelkonsa. Nyt oli uusi ihmettelyn aihe, uusi ja valtavampi: ristipetäjä oli kaadettu. Ihmisiä vaelsi parvittain mäellä, ja äkkiä alkoi huhu kiertää kylää, että Jyrki oli sen kaatanut. Mutta Jyrki nukkui, ja keittiöämmät saivat itsellensä uuden aprikkeen.

Puotirotta käveli kyllä niska kipeänä, mutta hän ei sanonut halaistua sanaakaan äskeisen yön ta-

pahtumasta, sillä Hermanni oli varhaisella aamuhetkellä tuonut Martin huoneeseen, herättänyt uudestaan hänet ja käskenyt pitää pojasta huolta kuten ennenkin, olipa vielä Puotirotan ihmeeksi antanut kolmeruplasen kämmenvoiteeksi. Puotirotta oli sitten aamulla vaihtanut tämän kämmenvoiteen Kuperkeikassa kielivoiteeksi, ja hänenkin mielestänsä oli kaikki hyvin, eikä hän viitsinyt vaivautua mietiskelemään koko tapahtumaa. Mitä pitemmälle päivä kului, sitä enemmän alkoi Puotirotan silmien edessä väreillä humala-auerta. Hänen painostuksensa jäi sen taakse:

— Hermannin sormiahan se kaulavaate käkesikin, hulit, eihän tässä ole enää huolenmuruakaan, niinkuin ei olekaan!

— — —

Kun Anton havahtui toistamiseen pitkään oksakuvioiden tuijotukseen ja ajatusten kokoamiseen, oli hänen hourailuyönsä jo kolmen päivän takana. Anton muisti himmeästi hautajaissaaton menon, Tamaran poistumisen kesän juhlasta, oman hätänsä, voimattomuutensa ja itkunsa. Anton tunsi, että hän oli vielä liian voimaton käsittämään menetyksensä koko suuruutta ja sydämensä kipeää murhetta. Hän tähtäsi vain laen oksapyörylöitä ja hengitti raskaasti vähäisillekin ajatuksilleen.

Kuului yhtämittaista jyrinää, niinkuin tuulen juna olisi ajanut rämisevien peltikattojen ylitse. Anton kuunteli sitä, mutta ei saanut selville sen syytä.

Anton nousi istumaan, hivuttautui varovaisesti jalkeille ja asteli — tuolinselistä otteita tavoitellen — akkunan luo.

Alhaalla tiellä meni yhtämittainen jono kärrikuormia. Ajuriukot seisoivat rattaittensa keuloissa ja kurkistelivat tungoksesta ajosijaa hevosillensa. Kärreillä istui huviloiden ihmisiä, ja heidän sylyksissään oli monennäköistä nyyttiä, vasua ja matkalaukkua. Väliin tuli vain työrattaita, ja niillä oli vuorittain tavaraa. Istujat olivat totisia ja hoitelivat kaarretuin käsivarsin tavaroitansa.

Ajurikuormien jono oli yhtämittainen. Siihen tuli järvikylän kärriväylältä ja merenrannan maantieltä alati uusia, pölyisiä ja tavarasylisiä seurueita. Kyytimiehet nousivat torin kohdalla seisoaltaan kasvattelemaan yhteenajoa.

— Mitä, joko kesä on nyt loppunut? Eihän se ollut vielä ehtinyt oikein alkaakaan. On, loppuihan se, Tamarahan kuoli.

Anton katseli surumielisenä kärreillä istuvia tärkeänmukaisia ihmisiä, joista useimmat vain hoitelivat tavaroitansa. Mutta Anton ehti huomata sellaisiakin, joiden kasvoilla näkyi selvästi kesän sisällystä. Joku nuori nainen vilahti ohitse silmät puoliummessa, kuin eilistä iltaansa muistellen, joku nauroi riehakkaasti ja kertoi sillä taaksensa jääneiden päivien huolettomuuden, joku taas vei synkissä kasvoissansa hyvin vähän sinisen taivaan muistoa, mutta sitä enemmän muuta. Nuoret nauroivat, taikka istuivat sitten käsi poskea tukien ja

ajatuksissaan vilautellen kuluneiden kesäpäivien tapauksia puistoissa, huvimajoissa, teillä, rannassa ja tanssisaleissa. Vanhat ihmiset näyttivät pitävän tavaroista ja tattikoreista vilpittömän huolen.

Jo toisen kerran meni kesä Antonin ohi saman, saatosta erottavan akkunan editse. Ensiksi vietiin hiljainen Tamara laulaen asemalle, ja silloin oli Antonilla ollut kesän viimeinen päivä. Sitten ajoivat ne, joiden huhuiluja, iloa ja ovienavailuja Anton oli kuunnellut ihmeissään ensimmäisenä yönään meren rannalla. He veivät vuorostaan muassaan kaiken sen, mitä Tamara ei vienyt: ympäristön tunnelman, värit, äänet, soitot, laulut, pianojen akordit, askelten kaiut puistokäytäviltä.

Anton oli kuulevinaan etäältä tyhjien huviloiden autiudesta vielä kesän viimeisen yön kiihkeät äänet, sen kaikkein korkeimpien hetkien huminan yön ja aamun suistuessa toisiinsa.

Anton seisoi akkunan ääressä ja katsoi kesästä vaeltavaa saattoa. Hänenkin paikkansa olisi ollut siellä.

Ja Anton alkoi kuvitella, että hän olikin tulossa tuolta kauempaa, jossakin kärrikuormassa istuen, ja että tämä katselija tässä akkunanpielessä olikin vain joku outo mies, joku nimetön elämäntarkastelija, jonka editse saatto vaelsi kenenkään häntä huomaamatta. Tämä mies katseli vain kylmästi kesän sisällystä jokaisen ohikulkijan kasvoilta.

Tämä kalpea, väsymystänsä huohottava tarkastelija näki, miten eräs pölypilvestä esiinsukeltava

ajurikuorma toi merenrannan tieltä kesävieraiden saattoon nuoren, ruskeaksi paahtuneen miehen. Hänen vahva kätensä oli juuri sipaissut mustan tukan kiiltäväksi ja päänmyötäiseksi, kasvoilla paistoi auringon tuhatkertainen kosketus, taikka paremminkin elämän kosketus, sillä auringon rusketuksen ylitse oli pyyhkäissyt joku onnellisen köykäinen käsi jälkensä — rakkaus, päiväuni. Ja tuon nuoren miehen asennosta näki selvästi, että hän tarjosi ryhtiänsä tuulen vastukseksi. Mutta kuitenkin hän oli nöyrä ja hiljainen. Silmät! Silmät sen aiheuttivat: ne olivat runoilijan silmät, uneksijan silmät, muualla kuin näkemässänsä elävät, ihmeellisiä pilvikuvioita etsivät; niissä oli kokonaan uuden maailman näkeminen, ja niiden katse oli nöyryyttä elämän edessä.

— Sininen maailma! Näkeekö tuo mies sinisen maailman!

Anton hätkähti ja pyyhkäisi otsaansa. Hän nosti kätensä silmiensä eteen: sen ruskeus oli jo rappeutunut, siniset suonet kuulsivat ihon alta, rystyset olivat korkeina, punaisina kuhmuina.

— Sinä hylkäsitkin minut, emoseni!

Antonin silmiin kohosi sairaan herkkiä kyyneliä.

Äskeinen tiellä ajanut nuori mies oli mennyt saaton viemänä jo ohitse. Uusia ihmisiä tuli lakkaamatta. Ei, mutta tuollahan ajoi kuitenkin sama mies uudestaan äskeiset raitionsa. Mutta mitä? Hän näyttikin nyt hervahtaneen ryhdittömäksi,

kasvot olivat painuneet kalpeiksi, tukka oli valahtanut hajonneena laineena korvalliselle, sitä harova käsi oli vanhuksen suonikas, harmaa käsi. Mikä hänet tekikin noin vanhuksen näköiseksi? Silmät! Ne olivat vanhuksen silmät. Ne olivat jo nähneet elämän — ja kuolemankin. Niistä oli jo paennut nuoruuden korkeansinisten päivien muisto, niissä kyyhötti nyt masentunut tuijotus, joka ei etsinyt mitään, ei nähnyt mitään eikä kuvitellut mitään. Niissä oli vanhuuden voimattomuus, ilta ja auringonlasku.

— Auringonlaskun huuto: rakastakaa paljon! Sitäkö?

Anton ummisti silmänsä ja voihkaisi kivusta. Hänen kuvittelunsa katkesi. Hän ei kestänyt vielä itsensä katsomista, omien kasvojensa näkemistä. Hän pelkäsi vielä niitä, sillä hänessä eli kuitenkin melkein tiedottomana nuoruuden ryhdinrakkaus, ruskeuden kaipuu ja sinisen taivaan ikävä.

Anton jätti saaton kulkemaan. Sehän palasi kesästä, ja hän itse kuului samaan saattoon ja tunsi sen. Anton oli ollutkin sen ensimmäinen tulija. Hänenkin mukanansa oli tullut myös kesän muistoa. Mitä sitten, jos hän hetkisen levähtikin täällä. Hänhän lähti kohta muiden jälkeen. Hänhän oli yksi heistä, kesän läpi vaeltaneista ihmisistä.

Anton oli tuskin ehtinyt vuoteellensa, kun hän kuuli ääniä ja lähestyviä askelia.

Ovi aukaistiin, ja sama mies, joka kanteli Antonille juomista, näyttäytyi ovenaukeamassa. Hän

tuli huoneeseen ja laski jonkin mytyn seinävierelle.

— Mitä!

Anton tunsi matkanyyttinsä.

Pian työntyi huoneeseen syli avoinna Antonin kesällinen talonrouva ja hänen kerallansa Antonin opettamat lapset. Rouva suuteli Antonia, itki hetkisen, siunasi hänet ja itsensä sekä alkoi puhua eloisasti. Hän kertoi Antonille käsillänsä viittiloiden sen sekasorron ja kaameuden, mikä oli vallinnut seudulla Antonin jouduttua pois sieltä.

Anton kuunteli silmät ammollaan talonrouvan voivotteluja. Hän ei sanonut mitään. Tuon tuosta kumartui rouva suutelemaan Antonia, pyyhkieli sitten aina päällisiksi silmiänsä ja työnteli lapsiansa tervehtimään Antonia, opettajaa.

Rouva pistäytyi hetkiseksi huoneesta, ja palatessaan oli hänellä iso pussillinen tuomisia, joita hän alkoi levitellä vuodetta lähellä olevalle tuolille. Hän puheli sirkeästi koko ajan ja säälitteli monenlaisin voivotteluin Antonia.

Antonin mieltä lämmitti. Hän ei kysellyt kuitenkaan mitään, sanoi vain hiljaiset kiitoksensa runsaista saamisistaan.

Anton alkoi nyt vasta oikein ihmetellä olinpaikkaansa, huonettansa ja olotilaansa. Rouvan läsnäolo siirsi hänet vähitellen huomaamaan asemansa Antonina, hänenä itsenään. Tähän asti hän oli elänyt vain kesän menetyksen tuskaisissa tunnelmissa, hän ei ollut kysynyt hoitaja-ukoltakaan mi-

tään. Hänestä oli kaikki tuntunut niin mitättömän pieneltä sen rinnalla, että kesä oli loppunut, Tamara kuollut.

— Missä minä oikein olen? Miten minä olen tänne joutunut? Kuka minut on tuonut tänne?

Rouva kertoi Antonille perinjuurisesti kaikki tietämänsä yksityiskohdat ja Antonin itsensä tuonnin tänne aseman kauppakartanoon.

Anton kohottautui istumaan ja kuunteli jännittäytyneenä kertomusta. Se tuntui hänestä niin ihmeelliseltä ja kaukaiselta, häntä oli ollut nyt vain yksi asia koko ajan lähellä, peittäen suuruudellaan kaiken muun: Tamaran poistumisen kesän juhlasta.

Uudestaan ja uudestaan rouva kavahti hyväilemään Antonia, silittämään hänen kalvasta otsaansa ja lohduttelemaan pikaisella tervehtymisellä. Anton ojensi kättänsä torjumaan hyväilyjä. Häntä kiusasivat ne nyt, kun koko tapaus alkoi paljastua hänen tietoisuuteensa.

— Minne joutuivat Tamaran lapset?

Anton kurkottautui jännittyneenä ottamaan vastausta.

— Ne vietiin, raukat, rouvan enon luokse; voi raukkoja, kovasti itkivät äitiä, paapu heidät vei, ja kaikki itkivät, jotka heidät näkivät. Niin olivat kuin marjat, ne lapset, niin kauniit. Kaikki itkivät säälistä. Santarmitkin neniänsä niistelivät.

Rouva alkoi syytää Antonin käsiin tuomistavaroita, piiraita, omenia, hilloja, kaakkusia, mutta

Anton vain kuunteli ihmeissään hänen puheitansa ja tuskin huomasi, mitä hänelle annettiin.

— Minustako nyt puhutaan ja Tamarasta, noin vieraalla äänellä, Antonista ja Tamarasta, ja toinen noista olen minä ja toinen on minun kesäni. Puhuvatko vieraat ihmiset minusta ja kesästäni tuolla tavalla? Ja sitten he vielä itkevät.

Anton pudotti tuomiset käsistänsä ja purskahti äkkiä itkuun. Nyt juuri välähti hänelle koko tapahtuma kaikkine äärinensä. Tähän asti hän oli nähnyt siinä vain Tamaran kuoleman, ei edes itseänsä, saati muita, Tamaran lapsiakaan.

Anton itki ja huojutteli ruumistansa:

— Onko tämä kaikki minun syytäni? Ovatko Tamaran lapset jääneet orvoiksi minun tähteni? Onko minun rakkauteni ollutkin Tamaralle kuolema? Mutta hänhän sanoi sitä elämäkseen. Kristus! Jos se on ollut elämä, on se ollut myöskin kuolema!

Anton itki kiihkeästi. Rouva tyynnytteli häntä ja suuteli hänen kasvojansa. Anton sai vaivoin sanotuksi:

— Oliko kaikki minun syytäni?

— Ei, lapseni, kaikki on Koslovin syytä! Itse tunnusti, kaikki otti syykseen, itki ja itseänsä syytti. Oli sanonut: minä häntä ammuin, minun syytäni on, minä häntä kiusasin ja sitten ammuin. Hullu olin, en nähnyt mitään, en tietänyt mitä tein, minun on syytäni kaikki!

— Ei, ei, se oli minun syytäni, minun olikin syytäni kaikki!

Rouva alkoi kiirehtiä junalle. Hän suuteli vielä Antonia moneen kertaan, kutsui Antonin Pietariin heti luoksensa hänen parannuttuaan, käski lastensa myös suudella Antonia ja poistui sitten, vielä eteissalista äänekkäitä hyvästejänsä ja siunauksiansa huudellen.

Puotirotta, joka oli seisonut ovensuussa passarin asennossa, otti Antonin tavaramytyn, viskasi sen vuoteen vierelle ja lähti vielä kiireisin elkein juomarahanjanossa alaovien availuun.

Anton katseli itkun sumentamilla silmillänsä tavaramyttyänsä ja alkoi avata sitä vapisevin sormin. Hänestä tuntui, kuin rakas omainen olisi tullut hänen luoksensa ja aloittanut yhteisten tapausten muistuttelun.

— Muistatko, miten avasit minut ullakkokamarissasi, viskoit tavarat sinne ja tänne ja ryntäsit ihmetellen ulos?

Mutta siteet eivät helpolla järkkyneetkään Antonin voimattomien sormien tempoilussa. Hän alkoi katsella ympärilleen apua hakien. Anton huomasi vaatteensa riippumassa eräällä tuolinselustalla ja nousi pystyyn. Hän käveli vaatteittensa luokse. Hän oli muistanut veitsensä ja työnsi kätensä housujensa taskuun.

Antonin silmiin tuli ihmettelevä välähdys. Hän veti käden pois taskusta. Hänen sormissansa oli paperitukku.

Anton käänteli sitä silmiensä edessä. Päällimmäinen paperi oli kangistunut ruskeaksi.

Verta! Minun vertani!

Anton avasi taitetut paperit ja näki niissä kesänsä.

— Minun runoni! Tamaran nimet!

Anton alkoi kiihkeästi selata papereita kuin ahmiakseen yhdellä näkemällä koko niiden sisällyksen. Paperien väleihin oli hyytynyt verta, ja se sitoi liuskoja yhteen. Se yhdisti koko kimpun.

Anton asteli horjahdellen vuoteellensa ja laskeutui pitkäkseen. Hän nosteli tuomiset tuolille ja irroitti sitten kaikki liuskat erikseen. Antonista tuntui, kuin hän olisi siinä juuri asetellut kuluneen kesänsä päiviä riviin: tuossa oli tuo, tässä on sen ja sen illan sisällys ja valvominen ja merelle katseleminen. Entäs tämä — muuan varhainen aamutunnelma, siniseltä tornilta palaaminen.

— Tässä on nyt minun kesäni! Tamara on taas tässäkin.

Anton alkoi hehkuvin silmin lukea runojansa.

Ne olivat kaikki ihmeellisen uusia, Antonia hätkähdytti moni niiden sana.

— Näinkö minä olenkin silloin nähnyt ja tuntenut?

Runot olivat Antonista kuin ammoin kirjoitettuja kirjeitä, joiden sisällys oli vielä himmeästi muistissa, mutta joiden sanat jo uupuivat. Nyt, uuden lukemisen hetkellä, niissä paljastui paljon sellaistakin, jota Anton ei kirjoittamisen tuokioina

itsekään ollut oikein käsittänyt. Anton muisti, miten hän usein oli jäänyt tuijottamaan jotakin säettä kummastellen sen sisällyksen outoutta. Nyt vasta hän käsitti ne, niiden nuoren kesäriemun takaisen aavistuksen syksyn tulosta.

— Nyt minä vasta ymmärrän kesäni! Nyt minä vasta olen lunastanut runoni menettäessäni Tamaran. Nyt minä vasta oikein käsitän, kuka hän oli: hänhän oli näiden runojen kukkanen, sininen maailma, punaisena juokseva iltapilvi, sydän, elämä, meri, kaikki. Minähän olen aina ajatellut kirjoittaessani Tamaraa, ja minä luulin vain, että minä kirjoitan hänelle enkä hänestä. Onko minulla ollut tosiaankin näin hämmästelevä, kaunis ja sininen kesä? Näin uusi kesä?

Yhä enemmän näki Anton kesäänsä, sen iltoja, tunnelmia, tuokioita. Hän pakeni kiihkeästi runoihinsa. Hän ei tahtonut nyt muistaa itseänsä eikä kurjuuttansa, hän ojensi kätensä taas pyytämään auringon suosiota. Jokainen sana avasi oman maailmansa, ja niitä oli paljon.

Äkisti kahmaisi Anton paperinsa kokoon ja työnsi ne pieluksen alle. Joku saapui.

Ovi avautui, ja kynnyksellä seisoi iso, musta mies. Anton katsoi häntä pitkään. Hän muisti nähneensä tuon miehen jossakin ennen — aivan oikein, eräänä yönä hän oli istunut Antonin vuoteen reunalla, silloin, kun hänellä oli hätä juosta Tamaran jälkeen. Anton oli luullut häntä vain unikuvaksi, mustaksi unikummitukseksi, joka ei

päästänyt häntä juoksemaan. Mutta hänhän olikin elävä ihminen.

Jyrki katsoi hetkisen sairasta sanattomana, astui sitten käsi ojossa vuodetta kohti ja tervehti Antonia. Jyrki otti taskustansa jonkin esineen ja antoi sen Antonille.

Anton katsoi sitä kummissaan: se oli musta lompakko.

— Ei, ei tämä kuulu minulle!

— Kyllä, Koslov jätti sen, käski antaa teille!

Jyrki viittasi kädellään sanojensa vahvistuksen ja poistui huoneesta.

Anton avasi ihmetellen lompakon. Sieltä työntyi setelinippujen kulmia kuin tungoksesta paiskautuvina.

— Minulle! Kuuluvatko nämä rahat minulle? Koslov jätti. Ovatko nämä nyt minun kesäni hinta, sen jonka menetin, Tamaran? Tai maksetaanko näillä minun kipuni? Ei minulta ole kenelläkään mitään ostettavaa enkä minä myy kenellekään mitään. Eihän minulla ole mitään.

Anton laski lompakon vuoteensa vieressä seisovalle tuolille saamiensa tuomisten sekaan, jotka olivat vielä koskemattomina. Antonia oudoksutti tuo musta lompakko, se ikäänkuin tyrkytti väkisin rahojansa: Ota! Ei sinulla olekaan mitään!

Anton työnsi kätensä pieluksen alle:

— Minulla on paljon täällä, monta, monta sanaa Tamarasta!

Anton uuvahti pitkäkseen, ajatteli hetkisen,

sulki silmänsä ja nukahti, kasvoillansa surumielinen, hento hymyily. Antonin voimat olivat uupuneet hänen ajatustensa laajuudesta ja tapahtumien painosta.

Pieluksen alla pusersi Antonin käsi verentahrimaa runonippua. Se ei ollut uupunut, se oli saanut aarteen. Mutta lompakko oli piirakoiden ja hillojen seassa kaukana, käden unohtamana.

Junien vihellykset niittyjen keskellä tuntuivat huutavan:

— Hyvästi! Hyvästi!

Anton ei kuullut niitä; eivät ne olleetkaan hänelle.

XX

Viikko oli jo kulunut siitä, kun Anton sai tavaramyttynsä. Hän oli lähettänyt lompakon Tamaran enolle. Anton oli kysynyt kirjeellä talonrouvaltansa osoitteen ja oli saanut pian vastauksen kysymäänsä. Hän palasi juuri postista, mietteissään kävellen.

Anton oli jo ollut muutamia päiviä ylhäällä. Hän oli kulkenut läheisillä teillä, asemalaitureilla ja torilla.

Huomenissa oli Anton päättänyt lähteä kauppakartanosta.

Kesä oli loppunut jo ratkaisevasti maisemassakin.

Sinisenmustat pilvivuoristot kohottivat lakkaamatta harjanteitaan yli metsänrantojen, ja tuuli painoi viimeisetkin kukat maahan. Tuon tuosta iskeytyi seiniin viistottain teräviä vesipiikkejä, ja lammaskatraat tulivat tietä kumisuttaen metsistä kylään. Torinlaidan kauppakojujen akkunoiden ja ovien ylitse oli lyöty leveitä lautoja ristiin, ja maanteitten raitioissa seisoivat harmaat vedet. Vii-

meiset muuttokuormat olivat jo päiviä sitten kolisseet pois, ja järvikylän ukkojen hevoset seisoivat viluissaan ja toimettomina peltojen liekakeppien äärillä.

Anton oli kävellyt teillä ja katsellut syksyn tuloa.

Joskus sivalsi auringon kirkas veitsi pilvet halki ja upotti teränsä mustaan maahan, ja silloin myös näkyi hetkisen mutkikas juova sinistä taivasta kuin railona harmaassa jäässä.

Antonin sininen maailma oli hyvin kaukana harmaiden ajatusten upottamana. Anton ei halunnutkaan ryhdistäytyä lamaannuksestaan, hän piti sitä kesänsä välttämättömänä jatkona ja kohtalonaan. Hänelle oli kesä ollut elämä ja syksy kuolema, ja hän käveli nyt harmaiden pilvien alla toivottomana ja vain Tamaraa ikävöiden, sillä tavalla ikävöiden, että se oli sairautta jo.

Väliin tuntui Antonista, niinkuin hän ei olisikaan vielä oikein herännyt todellisuuteen, niinkuin Tamaran viimeinen suudelma vielä jatkuisi ja hän itse olisi vain sen kestäessä nähnyt pahan aavistuksen, silmänräpäyksen unen, säikähtänyt sitä ja puristautunut kipua tuntien syleilyn unohdukseen.

Mutta ei, vaikka Anton kuinka oli havahtelevinaan suudelman unesta, tuli hän yksikseen autioon elämään syli tyhjänä. Tamaran suudelma oli kylmennyt jo aikoja sitten. Syksy oli painanut nuorien puiden oksat syvään tuulisukaan.

Illalla Anton meni hetkeksi sen akkunan ääreen, jonka alitse laulu oli saattanut Tamaraa. Hän katseli vierastellen eteensä levittäytyvää hämärää, harmaata maisemaa eikä saanut siitä mitään mukaansa. Ja siinä seisoessaan Anton päättikin ennen Pietariin-lähtöänsä käydä meren rannalla, siellä, missä hänen ainoa kesänsä oli ollut, missä hän oli tavannut Tamaran ja missä oli meren ja taivaan onnellinen veljeys.

Seuraavana aamuna Tepa lähti viemään Antonia meren rantaan. Päivä oli matala ja harmaa. Tienvieripetäjiköissä tuoksui märkä sammal, ja tattien kiiltävät hatut paistoivat ojien takaa kanervapensaiden juurilta.

Anton kyyhötti rattailla raskaissa mielihauteissa. Hän oikein hätkähti, kun Tepa pysähdytti hevosen ja avasi nahkaisen polvipeitteen.

— Mitä? Mihin me olemme tulleet? Mikä huvila tämä on?

— Koslovin huvila!

Anton katseli ihmeissään ympärilleen. Tepa oli ajanut Koslovin porrashietikolle ja seisauttanut siihen aivan seinän vierelle.

— Niin, sehän tämä tietysti on!

Anton nousi kärreiltä, antoi Tepalle rahaa ja käski ajaa takaisin.

— Minä tulen täältä kyllä aikanani.

Tepa käänsi hevosensa ja lähti ajamaan maantielle.

Anton katseli kummastellen ympärilleen.

— Onko tämä Koslovin, tämä näin harmaa huvila? On, sehän tämä on, enpä ollut tuntea.

Anton näki edessään sateen pieksämiä seiniä, synkkiä parvekekatoksia ja luukkujen kätkemiä akkunankohtia. Hän nosti äkkiä katseensa siniseen torniin.

Anton huudahti hämmästyksestä. Sinistä tornia ei ollut enää. Kattojen päällä oli harmaa vaja, jonka akkuna-aukoista tuuli tuli ja meni yhtämittaa.

— Onko tämä Koslovin huvila? Mitenkä sininen torni on tullut tuollaiseksi? Onko tuo todella Tamaran entinen sininen torni?

Anton katseli eikä tuntenut sitä. Pian hän huomasi kuitenkin huvilan juurella sinisiä lasinsiruja, joita katoilta valuneet vedet olivat pudotelleet maahan.

Anton meni ja otti yhden sinisen lasinsirun käteensä. Hän katseli sitä kauan, käännellen kuin se olisi ollut jokin ihmeellinen, ennennäkemätön esine.

— Sininen! Sinisempi kuin meri ja taivas, liian sininen, musta! Tämänkö lasin takaa minä katselin kesäni viimeistä iltaa? Oi, se on ollut silloin kaukana minusta ja minä kaukana siitä — näin sinisen lasin takana. Pudottiko torni silloin lasinsa, kun se menetti Tamaran? Tätä lasia on Tamara varmasti koskettanut, ehkä hän on katsonutkin juuri tämän kohdan läpi kesää, aurinkoa, merta ja — niin, ehkäpä minuakin.

Anton kaivoi taskustansa runopaperinsa ja laski sinisen lasinsirun niiden väliin niin arasti, kuin se olisi ollut taivaan sininen pisara, jossakin kukassa heijastunut. Sitten hän katsoi taas tornia, ja häntä alkoi peloittaa.

Anton pyyhkäisi otsaansa ja lähti astelemaan yli rappeutuneen nurmikon rantaa vievälle puistokujanteelle. Vaahteroiden lehdet alkoivat jo kellastua, ja maassa oli sateen uurtamia mutkikkaita kuvioita.

Anton saapui lehtitunneliin. Mereltä ahtautui sinne tuuli pieksämään alimpia lehtiä runkojen patsaisiin.

Jokainen askel, minkä Anton astui, oli oudoksuva ja samalla kuitenkin harras.

— Tässä on Tamara kulkenut monta kertaa, tässä on ollut minun ainoan kesäni maailmaa!

Meri hulmahti avarana Antonin eteen hänen tullessaan lehtitunnelista hietikolle. Anton otti lakin päästänsä. Tuuli tunki jäykät sormensa hänen tukkaansa.

Meri kohahteli raskain lainevyöryin rannalle.

Näytti kuin ääretön lauma liinaharjahevosia olisi tullut huikeassa nelisessä yli mustaksi poljetun maan, lautasillansa piiskaremelien läiske ja jaloissansa polkevien kavioiden kohu ja savu.

Anton käveli kyyryisin vartaloin tuulta kohti ja meni sen kiven luo, jolla Tamara oli istunut ja katsonut merta, kun Anton näki hänet ensikerran ensimmäisessä kesäpäivässään.

Anton muisti selvästi Tamaran silloisen ilmeen ja silmät, joiden odotus oli jo loppumaisillaan.

Anton silitti kiveä hiljaa. Hän kuvitteli sitä Tamaran syliksi.

— Kuulehan, Tamara, kukkaseni, nyt on syksy, sinä olet mennyt pois, ja minun on ikävä sinua. Ei ole mitään enää, kun kesä kerran loppui jo. Sininen maailma on kaukana saavuttamattomissa, ja nyt vallitsee vain autius. Meillä ei ole enää torniakaan! Ja meren vesihaudat ovat nyt mustia! Juoksenko minä sinne ja tulen luoksesi, mitä? Tamara, tahdotko sinä minut luoksesi, sano! Ystävänikö? Ei, ei ole enää. Sinä teit meren minun ystäväkseni. Sinä katsoit sitä uneksivin silmin, ja minäkin aloin katsoa sitä. Silloin se oli kyllä sininen, ja sen aarniolla heloitti auringon leveä tie. Mutta nyt, Tamara, se luo alituista hautaa ja vyöryttää mustia vesipenkereitään ympärilinsä. Tamara, ei meri ole enää minun ystäväni, minä en tunne sitä nyt. Sillä on jotakin pahaa mielessänsä!

Anton silitteli kiveä ja katseli hiekalle särkyviä laineita. Yksikään niistä ei tahtonut jäädä rannalle, vaan kaikki valuivat särkyneinäkin takaisin kuin peläten katoavansa ahnaan hiekan kiduksiin.

— Meri ei särykään kuten sininen torni. Se hakee kaikki sirunsa pois. Se ei haluakaan antaa minulle muistoa itsestänsä, vaikka minä tahtoisinkin, Tamara, kun kerran sinun silmäsi ovat katselleet sitä. Tamara, minä tahtoisin ottaa tuosta merestä myöskin sinisen sirusen muistoksi sinusta,

jonka silmät sanoivat minulle, että meri on unelmien kehto. Tamara, kuulitko, mutta nyt se ei olekaan enää unelmien kehto, vaan hauta. Näetkö, elämäni, miten se luo mustia penkereitä syventäessään sitä, minun unelmieni hautaa, Tamara, minun hautaani! Näetkö, miten haudankaivajan kuokka viskoo kiihkeästi yhä uusia mustia vyöryjä ja heleänvalkoista hiekkaa, ja miten syväksi sitä kaivetaan! Tamara, se voi tulla niin syväksi, että sinne mahtuu kaikki. Tamara, kuuletko, tulenko minä sinun luoksesi!

Anton ummisti silmänsä ja rukoili. Rukouksensa harvojen, jykevien sanojen läpi hän näki köyhän elämänsä, jossa oli ollut vain yksi kesä, auttamattomasti, paljon nimettömiä, muistamattomia päiviä, hyvin harvoja juhlia ja niitäkin ainoastaan Tamaran kanssa. Anton näki paljon syntiä ja vain yhden lunastavan voiman: kuluneen kesän auringon, mutta sekin oli nyt hylännyt hänet. Hänen käsistään oli ruskeuskin jo karissut näkymättömiin. Hänellä ei ollut enää emoa. Anton lausahteli rukouksen sanoja ja katsoi elämäänsä — ei hänellä ollutkaan muuta elämää kuin kuluneen kesän päivät: Tamara. Niitä ennen oli ollut vain toivoton, käsittämätön nuoruus, köyhyys, hillitön synti ja elämänpako.

Kun Anton oli rukoillut, katseli hän hetkisen merta.

— Tamara, minä tulen kohta, on jo singottukin

monta lapiollista minun tulokseni ja yhä uusia singotaan. Minä tulen kohta, ettei tulisi liian syvä hauta. Tamara, kukkaseni, kesä on nyt loppunut jo! Sinä olet minun elämäni — ja kuolemani, niinkuin minä olin sinun elämäsi ja kuolemasi!

Anton otti taskustansa runopaperinsa. Hän katseli niiden ruskeita tahroja.

— Tamara, nämä sinun tuhat nimeäsi on jo lunastettu. Ne olen minä nyt lukenut sinulle ja itselleni, vasta aivan äsken kylläkin itselleni!

Anton otti paperitukusta päällimmäisen liuskan, luki sen, ummisti tuokioksi silmänsä muistellen sitä hetkeä, jolloin paperi oli saanut hänen sanansa, ja repi sen sitten päättäväisesti pieniksi sirusiksi. Anton avasi kouransa. Tuuli tuli ja otti sirut vieden ne keltaisten vaahteranlehtien sekaan.

— Se oli minun kesäni ensimmäisen illan sisällys! Tamara, kaikki on kohta sirusina: sininen torni, kesän ensimmäinen ilta, minun sydämeni ajatus! Kukaan ei niistä saa muistoa itsellensä, sillä sininen maailma oli vain meidän!

Anton luki toisen liuskan, repi sen ja antoi tuulen käteen.

— Tamara, kukkaseni, nyt minä juuri revin sinun sisariasi, valkeita syreeninkukkia! Muistathan ne? Nyt on syksy, eikä niillä ole täällä kuitenkaan elämää. Eikä uutta kesääkään enää tule, sillä sinä olit kesä!

Anton luki runoliuskat, yhden kerrallaan, repi

ne ja päästi sirut tuuleen. Hän puheli koko ajan itseksensä, kiveä tuijottaen.

Viimeisen liuskan revittyään Anton sanoi:

— Tamara, se oli meidän ensimmäinen suudelmamme. Punaisenhulluna juoksevaa iltapilveä ei ole enää, nyt on harmaa syksy.

Anton avasi verkkaan kouransa. Tuuli sieppasi mitä sille annettiin. Anton katseli kättänsä, joka oli antanut pois runot. Se ei ollut sama käsi, joka oli ne kirjoittanut: käsi oli vanhuksen käsi. Anton kääntyi katsomaan, minne tuuli meni. Se meni läpi keltaisen puiston ja aution tornirangon.

Sininen lasinsiru jäi vielä Antonin käteen, hän asetti sen kivelle ja hieroi sen saappaansa kannalla hienoksi jauhoksi.

Anton pudottautui polvilleen, risti silmänsä, siunasi itsensä, suuteli kiveä, jolla oli nähnyt ensikerran elämänsä, ja meni vedenrajaan.

— Tamara, minun hautani on jo kaivettu, näetkö noita mustia valleja? Ne ovat kaikki nostetut minun haudastani, unelmieni haudasta. Tamara, minä tulen sinun luoksesi sinisen maailman muisteluun!

Anton käveli veteen. Raskas lainevyöry kaatoi hänet, mutta hän ponnisteli pystyyn ja kulki yhä syvemmälle. Hänen ylitsensä työnsi syksy monta raskaanmustaa vesipengertä, joiden harjoilla oli heleää, valkoista vaahtohiekkaa. Hauta oli valmis.

Sileälle vedenjättöhiekalle oli jäänyt Antonin askelien painalluksia.

Pian aaltojen terävät lapionkärjet ne siitä tasoittivat.

Tuuli puhalsi yhtämittaa läpi keltaisen puiston ja aution, lasittoman tornin.

XXI

Tepa palasi kyydistä. Hänellä oli kiire takaisin, sillä Vihuri oli sairaana. Jyrki oli käyttänyt talossa kaupungin tohtoreitakin, mutta mikään ei auttanut: he olivat sanoneet vain ihmettelynsä, että vielä eli hevonen.

Parisen viikkoa sitten oli Vihuri sairastunut. Eräänä aamuna se oli noussut horjuen pystyyn ja romahtanut sitten takaisin polvilleen, eikä Tepa saanut sitä millään piristymään. Seuraavana päivänä olivat sitten kavioitten päällykset auenneet ja alkaneet vuotaa mätää. Kartanon miehet olivat nostaneet Vihurin riippumaan kynsipuihin, ja Tepalla oli hevosessa alituista holhoamista. Vihurille ei kelvannut mikään. Se läähätti kuumeessa, ja sen silmät olivat kiinni.

Jyrki oli itse ollut melkein yötä päivää tallissa, ja sinne hän nytkin oli jäänyt Tepan lähdettyä merenrantaan.

Tepa lojui peräistuimella, katseli tuulessa vellovia oksastoja ja muistutteli äskeisiä tapahtumia.

Koko kylä oli kuohuksissa ristipetäjän kaadosta.

Jyrki oli ilmoittanut tehneensä sen ja nauroi nyrkkiä puiville ukoille ja heidän taikauskolleen, jota hän oli teollaan tahtonut uhmata. Kartanossa oli koko viikon käynyt kalpeita ämmiä, jotka yrittivät vuoronperään lukea Jyrkille Herran vihoja, mutta saivat juosta karkuun vaatteet märkinä Jyrkin sinkoamista vesistä.

Tepa tiesi, että Vihurin sairaus oli alkanut samana yönä, jolloin Jyrki oli ajanut sen kanssa mäelle. Vihuri oli saanut vettä kuumiin sisuksiinsa, ja nyt se sai läsiä sentähden henkensä. Silloin aamulla, kun Tepa oli mennyt talliin, oli musta seinälintu taas lehahtanut raskain siivin kirkuvaan lentoonsa tallinpäädystä, ja Vihuri oli jo silloin ramuna. Sen jalat olivat kangistuneet, ja kupeet vapisivat hiljaista jytinää pitäen, niinkuin säkä olisi alituiseen ravistellut paarmaa.

Jyrki oli istunut viime päivät synkkänä tallin kynnyksellä ja miettinyt kuin päänsä hävitystä. Hän oli väliin käynyt ajelemassa tallin muillakin hevosilla, mutta palasi aina pian takaisin ja haukuskeli niitä. Tepa arvasi kyllä, mitä Jyrki hautoi mielessänsä.

Tepan valtasi äkkiä aavistus. Hän hyppäsi kärreille seisomaan ja alkoi mättää ohjasperiä lautasille. Hevonen säntäsi äkäiseen juoksuun yli harmaiden tievesien.

Ja kun Tepa saapui viimein kiivaan ajonsa jälkeen kartanoon, näki hän heti, että kaikki oli jo tapahtunut, mitä hän oli tiellä aavistanut.

Jyrki istui tallinkynnyksellä kädet silmillä, ja eräs hollituvan ukko kehui hänelle parhaillaan silmänsä tarkkuutta. Hänellä oli kädessään Jyrkin hirviluodikko.

Jyrki havahtui Tepan ajaessa kartanoon. Hän nousi raskaasti seisomaan, viittasi Tepan mukaansa ja lähti ulkorakennusten taakse.

Siellä makasi Vihuri pitkänään, ammuttuna. Jyrki puri huultaan, ja hänen leukansa vapisi.

Tepa katseli älyttömänä hevosta. Sen komea harja oli levinnyt maahan kuin pitkille piustoille revitty niinimatto, ja kylkiluut painuivat paksuina vanteina hopeakiehkuraista nahkaa vastaan. Vihuri ei ollut syönyt mitään sairautensa aikana ja se oli laihtunut melkein tuntemattomaksi. Harja ja häntä vain olivat entisellään, ja ne olivat sitä uljasta oritta, jonka muotoa oli ihailtu tuhansin silmin Moskovan ja Pietarin radoilla.

Jyrki ei sanonut mitään. Tepa oli myös ääneti. Hän meni kuolleen hevosen luokse ja alkoi kopeloida sen harjaa. Jyrki kääntyi pois ja pakeni omiin huoneisiinsa.

Jyrki tuli vasta iltapäivällä pihalle, lievässä humalassa. Hämärän purje oli jo pingoittunut aidanseipäitten varaan.

Jyrki meni hollitupaan, keräsi sieltä kaikki miehet ja vei heidät rakennusten taakse sekä kannatti kankien päällä Vihurin raadon katoksenaluksen työrattaille. Tepa toi tallista hevosen ja valjasti sen niiden eteen. Hevonen säikkyi ja yritti aina

karata aisojen välistä, mutta kun Jyrki repäisi kerran sen suupuolta, antoi se valjastaa itsensä.

Jyrki peitti Vihurin huolellisesti niinimatoilla, toi harmaan kirveen ja sahan ja meni sitten kellariin. Sieltä hän kantoi ison korillisen pulloja rattaiden perään.

Jyrki huusi Puotirotan jauhoaitasta.

— Rotta, hoitele tätä koria ja istu suorana! Tepa, hyppää kuormalle ja aja minun jäljissäni!

Ja niin he lähtivät.

Jyrki meni edellä melkein puolijuoksussa läpi niittyaukean ja eteni merenrannan tielle. Tepa ajoi hiljaista hölkkää jäljestä ja nosteli hyvin alakuloisesti ohjasperiä. Väliin katosi Jyrkin hahmo hänen silmistään kokonaan hämäräseinämän taakse, mutta ilmestyi sitten taas äkkiä rattaiden eteen, niin että Tepa oikein hätkähti.

Puotirotta istui kärrien perässä sylissänsä somaa helinää pitävä pullokori. Hän oli onnellisen näköinen ja katseli vain korin luihukurkkuisia pulloja. Niitä oli paljon, ja niissä oli Puotirotalle kyllälti katselemista.

Tepaa peloitti. Jyrkin hahmo tuntui usein aivan epätodelliselta. Se häilähteli juuri hämärän rajalla milloin tuon puolen näkymättömyydessä, milloin tämän puolen näkyväisyydessä.

— Mitä? Mihin se isäntä nyt hävisi?

Tepa seisautti hevosen. Puotirotta inahti tyytyväisesti:

— Jos hävisi, niin hävisi, emme me pojat janoon kuole!

Mutta pian Tepa äkkäsi Jyrkin seisomassa eräässä metsätien haarassa. Hän viittoi kuormaa luokseen. Tepa säpsähti.

— Kuule, Puotirotta, nyt se ajattaa meidät ristipetäjän tielle!

— Kun ajattaa, niin ajattaa, mutta emme me pojat janoon kuole!

Tepan kääntäessä metsätielle hyppäsi Jyrki kuormalle, otti ohjakset omiin käsiinsä ja alkoi yllyttää hevosta juoksuun.

— Mennään nyt komeasti, sillä komeasti sitä mentiin äsken pojan kanssa samalle mäelle!

Hämärä oli jo painunut maahan. Miehet ajoivat pimeän metsikön läpi täyttä ravia. Kuorma töyttäili juurien esteisiin, ja Puotirotta hoiteli pullokoria kaikin voimin ja taidoin itseksensä höpisten:

— So, so, ei sitä niin nokita, pysykää, pysykää vaan erillä toisistanne, pojat... älkääkä työntäkö kaulojanne liian pitkälle... kohta kuitenkin paistaa päivä vatsojenne läpi... so, so, ei niin, ei niin nokita!

Jyrki seisautti hevosen. Oli tultu ristipetäjälle. Tepaa peloitti ihan selkäpiin tienoille. Hänestä tuntui, niinkuin elohiiret olisivat äkkiä alkaneet juoksennella pitkin hänen ruumistansa.

Jyrki keräsi kuivaa kanervaa ja risuja ja teki niistä pienen tulen. Sen valossa hän alkoi sahata ristipetäjän raskasta runkoa, löi tuon tuosta kir-

veellä jytkeän lastun, kun saha tukehtui liikahtamattomaksi, ja puheli kaiken aikaa ukoille, harvakseen ja mietteliäästi.

— Nyt pidetäänkin Vihurille lähtiäiset ja lähtölitkat, ja niiden pitää olla komeat! Suotta ei minulle pojasta tarjottu Moskovan torilla tuhatta ruplaa, mikä hinta se nyt on — eihän se ole kuin yhden Koslovin hinta. Nyt saa koko kylä nähdä, kun Vihurilta taitetaan harja!

Tepan teki mieli mennä auttamaan Jyrkiä, mutta hän ei uskaltanut oikein lähestyä puuta. Tulenliekin kalpeassa valossa paistoivat ristit kaameina puun kupeesta.

Puotirotta poimi risuja tuleen. Hän tuskin huomasi, missä oltiin. Hän ei ollut ensikertaa Jyrkillä korimiehenä ja tiesi, että nöyryys ja hiljaisuus ja alistuvaisuus olivat hänelle itselleen parhaita ryypyn suostuttelijoita isännän kädestä.

Tepa yritti ajaa hevosen hieman edemmäksi, mutta Jyrki karjaisi:

— Älä aja!

Tepa kaarratti rattaat takaisin.

Jyrki lohkoi sahaamansa pölkyt haloiksi. Tuon tuosta iski terä pitkän, keltaisen säkenen tavatessaan naulan, joka oli jäänyt ristilapusta runkoon. Mutta Jyrki ei nyt välittänyt vähäisistä. Raskain iskuin hän pilkkoi pölkkyjä, ja pian oli valtainen röykky punaiselta paistavaa lylypuuta odottamassa tulen nuolaisua.

Jyrki latoi halot leveäpohjaiseksi rovioksi. Sit-

ten hän sahasi lisää pölkkyjä, halkoi ne ja meni rattaiden luokse. Hän peritti ne aivan rovion viereen.

— No hei, ukot! Selkä kärrinlaitaan!

He nostivat kolmisin hartioillansa rattaat kumoon, ja Vihuri vierähti halkoröykyn päälle.

— Aja hevonen edemmäksi!

Jyrki viskoi loput halot rovioon ja sai Vihurin melkein peittoon.

— Rotta, kerää metsäroskaa rakoihin!

Jyrki jäi yksiksensä istumaan pienen, lekkuvan nuotion valopiiriin. Hän oli väsyneen näköinen. Silmät hehkuivat syvällä kuopissa. Jyrki tuijotti tulen liekkitouhua ja nyykytteli hiljaa päätänsä, kuin olisi puhellut jonkun näkymättömän läsnäolijan kanssa.

Tepa ja Puotirotta täppivät rovionraot täyteen risua ja kanervaa ja tulivat sitten kämmeniänsä läiskytellen Jyrkin vierelle.

Rovio oli miehenmittainen. Muutamat halot hehkuivat pimeyden läpi vihertävää aarrevaloa.

— Sytytä!

Jyrki ojensi nuotiosta Tepalle kekäleen ja nousi seisomaan. Miehet katselivat sanattomina sinisten liekkien notkeaa luikertelua rovion uumenissa.

Äkkiä hulmahti valtava punainen lieska roviosta, ja lylypuut alkoivat soida tulessa.

— No, ukot, nyt ei surra! Puotirotta, pullot korista kankaalle! Nyt pidetään Vihurin litkoja, ja niissä täytyy olla ääntä ja jalkojen töminää ja

kämmenenläiskettä. Rotta! Pullo tänne ja itsellesi ja Tepalle! No nyt, nyt viinaa suuhun! Vihurilla tanssii jo punainen piiska lautasilla käärmeenhäntänä, ja se kärventääkin nahkaa pahemmin kuin minun ruoskani. Annetaan mekin mennä, no hei, ukot!

Miehet seisoivat rovion ääressä ja kaatoivat suihinsa pullojen kirpeätä juomaa. Liekit roiskuttivat säkeniä pitkinä nauhoina mustaan yöhön. Varjot eivät pysyneet paikoillaan, ne kiemurtelivat tuskissaan sinne ja tänne.

Jyrki alkoi tulistua.

— No hei, ukot! Älkää roikuttako viiksiänne noin helvetin surullisina! Tepa, anna mennä, sinäkin Vihuria hoitelit, ota nyt oikea surmaryyppy pojan kunniaksi, niin että punainen liekki syö sinunkin kielesi! Puotirotta, ota jalkavoidetta! Kohta saat sinä naksutella sormiasi ja iskeä kantapäätä tantereeseen. Nyt onkin juhla. Vihurin persiillä ovat punaiset ohjasperät, ja ne ne vauhtia paukuttavat! No hei, ukot! Näettekö, miten punaiset paarmat pilveilevät Vihurin kupeissa! Menepäs ottelemaan nyt niitä pois, jos uskallat, Tepa, vitsallasi! Kylvetäpäs nyt ori, jos kykenet!

Jyrki tyhjensi pullon ja pyysi toisen. Hän joi sen yhtämittaa pisaroiden valuessa parralle.

— Saatanarallaa! Ukot, juokaa! Ei sitä joka hevonen Moskovan paanaa juokse eikä Pietarin hiekkoja, eikä joka hevosen häntä lyö miestä nurin, eikä harja lakaise kärreille tietä! Monet portit ne

ovat ulvoneet tälle pojalle, ei se ole yhteen kylään kyrtistynyt! Vihuri, Vihuri! Tällaista hevosta ei enää meidän talliin taluteta, kuuletko, Tepa! Tämä ei ollutkaan mikään hevonen enää, tämä oli jo enemmän, tämä oli piru ja hevonen ja ihminen yhtaikaa! Sellainen pitää kartanonoriin ollakin! Antaa nyt punaisten ohjasten ajaa se pois meidän näkyvistämme!

Liekit roihusivat korkealle. Koko mäki näytti horjuvan niiden liikahtelevassa valossa. Puut horjuivat, ukot horjuivat — niin, ukot horjuivat.

Jyrki tyrkkäsi Puotirotan lähelle tulta.

— Tanssi! Nyt on juhla! Tanssi niinkuin Kosloville silloin keväällä jalkaasi iskit! Tämä onkin samaa juhlaa, tätä on kestänytkin yhtä mittaa näin kauan. Kosloville tämä aloitettiin ja Vihurille lopetetaan! Kaikki on ollutkin samaa juhlaa, koko kesä. Koslov sen aloitti ja piti monta päivää, ja nyt on viimeinen päivä ja nyt vasta juhlitaankin. Nyt repivät punaiset ohjaskoukut Vihurin suupieltä, kuuletteko, ukot, miten niskat järisevät pojalla ja miten harja pieksää tulta! Hei, Puotirotta, tanssi!

Puotirotta hypähti keveästi rovion äärelle ja alkoi lasketella tanssia, kädet kupeilla. Hän läheni roviota, ja kun kuumuus työnsi ukon edemmäksi, alkoi hän taas rynnätä rovioon päin. Kuumuus ja viina olivat äkkiä kiehauttaneet Puotirotan vanhat veret, ja hän lasketteli kaavailevaa tanssiansa kuin hurmiossa ja joka jäsen mukana. Hän näytti tulesta tulleelta isolta höytyväiseltä, jota tuuli oli

alkanut juuri ravistella moniin kiepsauksiin. Väliin hän irvisti kuumuuden paahteessa, ja silloin hän oli kuin itse tulipiru houkuttelemassa katselijoita rovioon.

Jyrki hakkasi riemuissaan käsiänsä ja yllytti haltioituneena tanssijaa:

— Hyvin tanssit, vanha jauhorotta, kun purnu palaa! Eivät nämä olekaan vossikanhevosen hautajaiset! Yritä likemmäs, yritä likemmäs vain, anna mennä niin likelle, että viiksesi risahtavat. Silloin olet vasta manni tanssimaan!

Ja Puotirotta tunkieli hypistellen tulta kohti, mutta aina tuntui näkymätön käsi tyrkkäävän hänet takaisin tulen luota.

— Sillä tavalla, nyt tanssitaankin hovinpojan lähtiäisiä! Se poika itse aikoinaan tanssi kuin paholainen kaupungin paanoilla. Hei, Rotta, teepä viiksiesi kärjistä kynttelit, tanssi sytyttämään ne, jos uskallat! Vihurinkin harja on jo ollut kynttelin karrella kauan aikaa, älä ole sinäkään huonompi sitä poikaa! Nythän on juhla, tanssi! Koslov sinua kiitteli keväällä jalkasi kepeydestä, tämä onkin vielä samaa juhlaa, vaikka Koslov onkin jo talutettu pois! Nyt kannetaan Vihuri pois, koska siltä on ajettu jalat alta, ja komeasti on ajettukin! Niin kiipesi kuin ilves tällekin kennäälle, olisittepa nähneet!

Puotirotta vaipui läkähdyksissään maahan. Tepa tarjosi hänelle pullonsuusta ja sai ukon piristymään.

Jyrki joi yhtämittaa. Hänen suunsa ei jaksanut ottaa mitä hän antoi.

Rovio räiski jo keskipaloillansa. Harmaat, kipunoitsevat savupatsaat nousivat tulen satojen punaisten kämmenten työntelеminä yön mustaan avaruuteen. Kirpeä lemu uhosi roviosta: kavioitten ja karvan käry.

Tepa ja Puotirotta istuivat maassa ja katselivat kasvot punoittaen rovion paloa. He unohtivat hetkeksi pullonsa. Mutta Jyrki joi sitä enemmän. Hän jo ihan huojui väkevämpänsä tavanneena.

— Juhlaa, kuulitteko, juhlaa! Koslov tämän aloitti kesän alussa, ja minä lopetan kesän lopussa! Kesä, kesä se oli! Minä hänet paninkin alkamaan, minä, minä... minun se on lopetettavakin!

Jyrki jäi hetkeksi tuijottamaan tulenlieskojen läpi yön mustaa syliä, joka avautui suunnattomana. Hänen mielessään vilahtivat kesän nimet: Koslov, Hermanni, Martti, Anton, Vihuri. Hän näki yhtäkkiä kesän hurjana juhlana, josta kaikki kannettiin pois ja jonka hän oli aloittanut Koslovin kera.

— Hei, Vihurinkin veivät pois juhlan huminat ja ajot, minunkin mieleni hulluttivat sen yötappelut, kaikki on ollutkin yhtä huutoa ja tappelua. Minä tämän juhlan lopetan! Koslov sen aloitti ja minä toin Koslovin meille, yhdessä me aloitimme sen, ja hei, yksin minä sen lopetan! Mihin se tulipiru hävisi tuosta punaiselta lattialta, tanssiko se tuleen, minä...

Ukot hypähtivät huudahtaen pystyyn ja jähmettyivät kauhusta.

Jyrki oli kesken huutoansa kohottanut kätensä ja paiskaunut äkkiä keräksi tuleen ja hävinnyt liekkien sekaan.

Ukot olivat kauhusta halvaantuneita. He eivät pystyneet liikahtamaankaan.

Viimein he älysivät juosta kirveen luokse ja taittaa sillä petäjäiset kanget itsellensä mäeltä. Niillä he hajoittivat rovion.

Jyrki oli jo palanut mustaksi ja hengettömäksi.

Voivotellen kantoivat ukot Jyrkin niinimatossa rattaille ja lähtivät kauhusta hytisten ajamaan maantielle läpi yön pimeyden.

— Voi, voi, mitä tämä on, mitä tämä on, Tepa, voi, voi!

— Tämä on sen mustan seinälinnun jyskytystä, tämä on kuolemaa ja helvettiä ja pirunyötä!

— Voi, voi, Tepa, mitä nyt, mitä nyt?

Tepa vain repi hevosta juoksuun ja itki ääneensä.

Heidän taakseen jäi kajastamaan alkava metsäpalo, mutta he eivät huomanneet sitä.

Ukot saapuivat pian kartanoon, pysäyttivät vapisevan hevosen keskelle pihaa ja alkoivat koputella ovia ja akkunoita kiihkeästi huutaen ja itkien.

Pian ilmestyi lyhtyjä pihalle kuin kiiltomatoja yölliseen metsään. Niitä tuli hollituvasta, keittiöstä, leipomosta, puotikamarista.

Voivotus ja äänten hälinä humisi väkevänä liekkinä pihalla.

Äkkiä lyhdyt hävisivät pihalta. Ne katosivat nopeasti mikä minnekin. Hermanni riehui häränhäntäänsä heilutellen ja ajoi kaikki hämmästelijät ja voivottelijat huoneisiin.

Hermanni meni verkkaan rattaiden ääreen, kohotti lyhtyä ja putosi rääkäisten polvilleen.

— Veikö tämä kesä minulta veljen! Kirottu, kirottu kesä tämä oli, nyt se vei Jyrkin; kirottu, kirottu!

Äkkiä Hermanni kohentautui pystyyn ja hiljeni ikäänkuin kuuntelemaan äskeisiä hätähuutojansa.

— Kirottu kesä? Ei, ei tämä sentään ollut kirottu, tämähän antoi minulle takaisin elämän, jota en osannut enää elää, Martin.

Ja tästä ajatuksesta voimaa saaneena Hermanni juoksi hollitupaan lyhtyineen ja häränhäntineen ja ajoi sieltä kiivaasti huitoen kaikki hollimiehet pihalle, hevosilleen, ja lennätti heidät sitten yön selkään.

Rahtimiesten kärrien jyrinä, kiroilu ja uhkaava huutelu kantautui järvikylän tieltä, ja se oli kuin alkavan ukkosilman ääntelyä.

Hermanni kuunteli sitä hetkisen, nosti puserrettua nyrkkiänsä ja meni sitten valtaportille.

Hän sovitti hoikat olkapäänsä sen katoksen puolelle vedettyä laipiota vastaan ja alkoi työntää. Korkea, raskas porttilaipio tuli jyristen patsaitten väliin ja painui sijoillensa.

Sitten Hermanni käveli toiselle portille, käänsi sen lautaryntäät tiiviisti tietä vastaan ja painoi rampin salvaksi.

Portit suljettuaan Hermanni meni väsynein, hitain askelin keskelle pihaa, Jyrkin palaneen ruumiin äärelle, ja heilautti lyhtyänsä korkealla päänsä päällä.

Se piirsi keltaisen kehän pihan mustuuteen ja näytti, että kartano oli erotettu muusta maailmasta suljetuksi linnaksi.